

EU-MIDIS II



**Δεύτερη έρευνα της Ευρωπαϊκής
Ένωσης σχετικά με τις
μειονότητες και τις διακρίσεις:
επιλεγμένα πορίσματα
για τους Ρομά**



**Η Europe Direct είναι μια υπηρεσία που σας βοηθά να βρείτε
απαντήσεις στα ερωτήματά σας για την Ευρωπαϊκή Ένωση**

Αριθμός δωρεάν τηλεφωνικής κλήσης (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Οι πληροφορίες παρέχονται δωρεάν, και οι κλήσεις είναι γενικώς δωρεάν (ενδέχεται όμως κάποιες κλήσεις που πραγματοποιούνται μέσω ορισμένων τηλεπικοινωνιακών φορέων ή από τηλεφωνικούς θαλάμους ή ξενοδοχεία να χρεώνονται).

Φωτογραφίες (εξώφυλλο & εσωτερικό): © Shutterstock (Tomas Vynikal) και FRA

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχονται από το διαδίκτυο (<http://europa.eu>).

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2018

Print	ISBN 978-92-9491-860-4	doi:10.2811/18819	TK-AN-16-111-EL-C
PDF	ISBN 978-92-9491-843-7	doi:10.2811/117574	TK-AN-16-111-EL-N

© Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2016

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή με αναφορά της πηγής.

Δεύτερη έρευνα της Ευρωπαϊκής
Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες
και τις διακρίσεις:

επιλεγμένα πορίσματα
για τους Ρομά

Πρόλογος

Περίπου 80 % των Ρομά που συμμετείχαν στην έρευνα ζουν κάτω από το όριο κινδύνου φτώχειας στη χώρα τους, ένας στους τρεις Ρομά ζει σε νοικοκυριό χωρίς τρεχούμενο νερό, ένα στα τρία παιδιά Ρομά ζει σε νοικοκυριό όπου κάποιος πήγε για ύπνο νηστικός τουλάχιστον μία φορά τον προηγούμενο μήνα, ενώ ένας στους δύο Ρομά ηλικίας από 6 έως 24 ετών δεν πηγαίνει σχολείο. Η παρούσα έκθεση υπογραμμίζει μια ανησυχητική πλην όμως αναπόδραστη πραγματικότητα: η μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξακολουθεί να αντιμετωπίζει αφόρητες διακρίσεις και άνιση πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες.

Αναδεικνύει τους συνεχιζόμενους φραγμούς στην απασχόληση, την εκπαίδευση, τη στέγαση και τις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, αποκαλύπτει δε ότι 4 στους 10 ερωτηθέντες Ρομά αισθάνθηκαν διακριτική μεταχείριση τουλάχιστον μία φορά την τελευταία πενταετία –παρόλο που ελάχιστοι κατήγγειλαν το περιστατικό. Τα ευρήματα αυτά δεν προκαλούν έκπληξη καθώς οι περισσότεροι Ρομά δεν γνωρίζουν ότι υπάρχει νομοθεσία που απαγορεύει τις διακρίσεις και οργανώσεις που θα μπορούσαν να τους προσφέρουν υποστήριξη. Θέτουν, ωστόσο, σοβαρά ερωτήματα όσον αφορά την άσκηση του δικαιώματος στην ίση μεταχείριση, το οποίο κατοχυρώνεται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και στην οδηγία για τη φυλετική ισότητα.

Η έκθεση βασίζεται σε μεγάλης κλίμακας έρευνα με την οποία συγκεντρώθηκαν πληροφορίες για σχεδόν 34 000 άτομα τα οποία ζουν σε νοικοκυριά Ρομά σε 9 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), βάσει σχεδόν 8 000 προσωπικών συνεντεύξεων με Ρομά. Παρουσιάζει επιλεγμένα πορίσματα της δεύτερης έρευνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις, στην οποία συμμετείχαν περίπου 26 000 κάτοικοι της ΕΕ οι οποίοι προέρχονται από περιβάλλοντα μεταναστών ή εθνοτικές μειονότητες.

Η δεύτερη έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό έργο του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ο οποίος έχει δεσμευτεί να συλλέγει και να δημοσιοποιεί στοιχεία σχετικά με ομάδες οι οποίες δεν καλύπτονται από έρευνες στον γενικό πληθυσμό. Πρόκειται για την τρίτη έρευνα του Οργανισμού με έμφαση στους Ρομά. Η έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις που διεξήχθη το 2008 ήταν η πρώτη προσπάθεια συλλογής συγκριτικών στοιχείων σχετικά με την κατάσταση των Ρομά. Η μέθοδος της δεύτερης έρευνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις αναπροσαρμόστηκε, ώστε να εξασφαλίζει τη μέγιστη δυνατή αξιοπιστία και διακρατική συγκρισιμότητα των αποτελεσμάτων.

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση είναι πολύτιμα για τους αρμόδιους για τη χάραξη πολιτικής, καθώς επιτρέπουν να εκτιμηθεί διαχρονικά η πρόοδος και συμβάλλουν στον εντοπισμό των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων των εφαρμοζόμενων πολιτικών. Η γνώση αυτή είναι ζωτικής σημασίας για τη διαμόρφωση αποτελεσματικών μέτρων, όχι μόνον για τους Ρομά αλλά για όλες τις κοινωνικά περιθωριοποιημένες ομάδες.

Αν και η πραγματικότητα που αποτυπώνεται στην παρούσα έκδοση είναι ζοφερή, ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ ελπίζει ότι θα συμβάλει να ενταθούν οι προσπάθειες προώθησης της πλήρους ένταξης των Ρομά και σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους.

Michael O'Flaherty

Διευθυντής

Συντομογραφίες των κρατών μελών

Συντομογραφία	Κράτος μέλος ΕΕ
BG	Βουλγαρία
CZ	Τσεχική Δημοκρατία
EL	Ελλάδα
ES	Ισπανία
HR	Κροατία
HU	Ουγγαρία
PT	Πορτογαλία
RO	Ρουμανία
SK	Σλοβακία

Ομαδοποιήσεις κρατών μελών

ΕΕ των 28 Τα σημερινά 28 κράτη μέλη της ΕΕ
9 ΚΜ Τα 9 κράτη μέλη της ΕΕ στα οποία ελήφθησαν συνεντεύξεις από Ρομά στο πλαίσιο της EU-MIDIS II

Ακρωνύμια και συντομογραφίες

- EU-MIDIS** Έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις
- EU-SILC** Στατιστικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης
- UNDP** Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών
- ΔΓΕ** Διεθνές Γραφείο Εργασίας
- ΔΣΟΚΜΔ** Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα
- ΕΕΔ** Έρευνα εργατικού δυναμικού (Eurostat)
- ΣΒΑ** Στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης (Ηνωμένα Έθνη)

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΓΙΑΤΙ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΑΥΤΗ Η ΕΡΕΥΝΑ	7
1 ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ ΤΟΥ FRA	11
1.1. Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός	11
1.2. Συμμετοχή στην αγορά εργασίας	12
1.3. Εκπαίδευση	12
1.4. Επίγνωση δικαιωμάτων και καταγγελία διακρίσεων	13
1.5. Προς αποτελεσματικότερη παρακολούθηση και αξιολόγηση	14
2 ΤΙ ΦΑΝΕΡΩΝΟΥΝ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ	15
2.1. Φτώχεια και περιθωριοποίηση	15
2.1.1. Εισοδηματική φτώχεια	15
2.1.2. Πείνα	18
2.2. Συμμετοχή στην αγορά εργασίας	19
2.2.1. Κύρια απασχόληση	20
2.2.2. Αμειβόμενη εργασία	22
2.2.3. Νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης	24
2.2.4. Νοικοκυριά χαμηλής έντασης εργασίας	25
2.3. Εκπαίδευση	26
2.3.1. Συμμετοχή στην εκπαίδευση	26
2.3.2. Διαχωρισμός στην εκπαίδευση	31
2.3.3. Μορφωτικό επίπεδο	33
2.4. Υγεία	33
2.4.1. Ασφαλιστική κάλυψη υγείας και ακάλυπτες ανάγκες ιατρικής περίθαλψης	33
2.4.2. Χρόνιοι περιορισμοί των δραστηριοτήτων	34
2.5. Στέγαση	36
2.5.1. Διαθεσιμότητα χώρου	36
2.5.2. Πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινής ωφέλειας και σε βασικές οικιακές ανέσεις	37
2.5.3. Ποιότητα της στέγης και του περιβάλλοντος χώρου	39
2.6. Διακρίσεις και επίγνωση δικαιωμάτων	40
2.6.1. Συνολική επικράτηση των διακρίσεων	41
2.6.2. Αντιλήψεις για την έκταση των διακρίσεων λόγω εθνοτικής καταγωγής	43
2.6.3. Καταγγελία κρουσμάτων διακριτικής μεταχείρισης	44
2.6.4. Γνώση της ύπαρξης οργανώσεων υποστήριξης, φορέων ισότητας, νόμων και εκστρατειών ενάντια στις διακρίσεις	45
ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	47
ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ	51



Διαγράμματα και πίνακες

Διάγραμμα 1:	Ποσοστό Ρομά που κινδυνεύουν από φτώχεια (κάτω του 60 % του μέσου ισοδύναμου εισοδήματος μετά από κοινωνικές μεταβιβάσεις) σε σύγκριση με το ποσοστό της Eurostat για τον γενικό πληθυσμό το 2014, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	16
Διάγραμμα 2:	Κίνδυνος φτώχειας και συγκέντρωση Ρομά σε περιοχές κατοικιών, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	17
Διάγραμμα 3:	Ικανότητα κάλυψης των μηνιαίων εξόδων, Ρομά, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	18
Διάγραμμα 4:	Ρομά σε νοικοκυριά στα οποία, τον τελευταίο μήνα, τουλάχιστον ένα μέλος πήγε για ύπνο νηστικό μία φορά, λίγες φορές ή τουλάχιστον 4 φορές, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	19
Διάγραμμα 5:	Ποσοστό γυναικών και ανδρών Ρομά ηλικίας 20-64 ετών σε αμειβόμενη εργασία, περιλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων και των περιστασιακά εργαζόμενων ή όσων εργάστηκαν τον τελευταίο μήνα, σε σύγκριση με τα ποσοστά απασχόλησης της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» το 2015 (Eurostat), ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	23
Διάγραμμα 6:	Νεαροί Ρομά ηλικίας 16-24 ετών εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης ως κύρια απασχόληση, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	24
Διάγραμμα 7:	Ρομά ηλικίας 0-59 ετών οι οποίοι ζουν σε νοικοκυριά με τρέχουσα χαμηλή ένταση εργασίας, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	26
Διάγραμμα 8:	Παιδιά ηλικίας μεταξύ 4 ετών και της ηλικίας έναρξης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (διαφορετική σε κάθε χώρα) που παρακολουθούν προσχολική αγωγή, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) .	27
Διάγραμμα 9:	Παιδιά σε ηλικία υποχρεωτικής εκπαίδευσης (διαφορετική σε κάθε χώρα) τα οποία φοιτούν στο σχολείο, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	28
Διάγραμμα 10:	Ρομά ηλικίας 6-24 ετών ανά εκπαιδευτική βαθμίδα στην οποία φοιτούν (%)	30
Διάγραμμα 11:	Νέοι που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και κατάρτιση, ηλικίας 18-24 ετών, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	31
Διάγραμμα 12:	Διαχωρισμός στα σχολεία – συγκέντρωση παιδιών Ρομά ηλικίας 6-15 ετών στα σχολεία, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	32
Διάγραμμα 13:	Ρομά οι οποίοι δεν ολοκλήρωσαν καμία βαθμίδα επίσημης εκπαίδευσης (ISCED 0), ανά ηλικιακή ομάδα και κράτος μέλος της ΕΕ (%)	33
Διάγραμμα 14:	Ρομά ηλικίας άνω των 16 ετών που δηλώνουν ότι καλύπτονται από το εθνικό καθεστώς βασικής ασφαλιστικής κάλυψης για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και/ή από πρόσθετη ασφάλιση, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	34
Διάγραμμα 15:	Χρόνιοι περιορισμοί των δραστηριοτήτων ανδρών και γυναικών, Ρομά και γενικός πληθυσμός, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	35
Διάγραμμα 16:	Μέσος αριθμός δωματίων ανά μέλος του νοικοκυριού, Ρομά και γενικός πληθυσμός (μέσος όρος), ανά κράτος μέλος της ΕΕ	37
Διάγραμμα 17:	Ρομά οι οποίοι ζουν σε νοικοκυριά χωρίς τρεχούμενο νερό εντός της οικίας τους σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	38
Διάγραμμα 18:	Ρομά οι οποίοι ζουν σε κατοικίες χωρίς εσωτερική τουαλέτα και λουτρό σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	38
Διάγραμμα 19:	Συνολική επικράτηση διακρίσεων λόγω καταγωγής Ρομά την τελευταία πενταετία και τον τελευταίο χρόνο, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	41
Διάγραμμα 20:	Ρομά οι οποίοι θεωρούν ότι οι διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής, χρώματος του δέρματος ή θρησκείας είναι πολύ ή αρκετά διαδεδομένο φαινόμενο στη χώρα τους, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	43
Διάγραμμα 21:	Έκταση των διακρίσεων λόγω εθνοτικής καταγωγής βάσει της αντίληψης του γενικού πληθυσμού σε 9 κράτη μέλη της ΕΕ (Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 437), ανά χώρα (%)	44
Διάγραμμα 22:	Ρομά οι οποίοι ανέφεραν ή κατήγγειλαν το πιο πρόσφατο κρούσμα διακριτικής μεταχείρισης λόγω καταγωγής Ρομά, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	45
Διάγραμμα 23:	Ρομά οι οποίοι γνωρίζουν οργανώσεις που προσφέρουν υποστήριξη ή συμβουλές σε θύματα διακρίσεων (ασχέτως λόγου), ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	46
Διάγραμμα 24:	Ρομά οι οποίοι γνωρίζουν την ύπαρξη νόμων που απαγορεύουν τις διακρίσεις λόγω χρώματος του δέρματος, εθνοτικής καταγωγής ή θρησκείας, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	46
Πίνακας 1:	Τρέχουσα κύρια απασχόληση του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας τουλάχιστον 16 ετών σε 9 κράτη μέλη της ΕΕ (%)	21
Πίνακας 2:	Ποσοστό Ρομά ηλικίας 20-64 ετών με αμειβόμενη εργασία, περιλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων, των περιστασιακά εργαζόμενων και όσων εργάστηκαν τον τελευταίο μήνα, ανά ηλικιακή ομάδα και χώρα (%)	23
Πίνακας 3:	Ποσοστά εγγραφής των Ρομά στην αντίστοιχη εκπαιδευτική βαθμίδα σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ανά ηλικιακή ομάδα και κράτος μέλος της ΕΕ (%)	29
Πίνακας 4:	Ρομά οι οποίοι ζουν σε κατοικίες με στέγη που στάζει, υγρασία στους τοίχους ή άλλα δομικά προβλήματα και σε πολύ σκοτεινές κατοικίες σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	39
Πίνακας 5:	Περιβάλλον χώρος της κατοικίας – Ρομά οι οποίοι ζουν σε περιοχές που μαστίζονται από ρύπανση, εγκληματικότητα, βία και βανδαλισμούς σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	40
Πίνακας 6:	Επικράτηση των διακρίσεων λόγω καταγωγής Ρομά τον τελευταίο χρόνο σε διάφορα πεδία της καθημερινής ζωής, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	42
Πίνακας 7:	Επικράτηση των διακρίσεων λόγω καταγωγής Ρομά την τελευταία πενταετία σε διάφορα πεδία της καθημερινής ζωής, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)	42
Πίνακας 8:	Πλήθος ατόμων και νοικοκυριών Ρομά από τα οποία ελήφθησαν συνεντεύξεις για την EU-MIDIS II, ανά κράτος μέλος της ΕΕ	48

Γιατί χρειάζεται αυτή η έρευνα

Τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) τονίζουν επί μακρόν την ανάγκη να διασφαλίζεται ίση μεταχείριση των Ρομά —της μεγαλύτερης ευρωπαϊκής μειονότητας— όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματά τους, τα οποία κατοχυρώνονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Για τον σκοπό αυτό, έχουν επίσης προσφέρει καθοδήγηση και χρηματοδότηση προς τα κράτη μέλη.

Το 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε ένα πλαίσιο της ΕΕ για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020. Στόχος του είναι να διασφαλίσει την ισότιμη πρόσβαση των Ρομά σε τέσσερις βασικούς τομείς —απασχόληση, εκπαίδευση, υγειονομική περίθαλψη και στέγαση— ούτως ώστε να βελτιωθεί η κοινωνικοοικονομική τους κατάσταση. Στην ανακοίνωση επισημαίνεται ότι η στρατηγική «Ευρώπη 2020» της ΕΕ για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη δεν αφήνει κανένα περιθώριο για τη συνεχιζόμενη οικονομική και κοινωνική περιθωριοποίηση της μεγαλύτερης εθνοτικής μειονότητας της Ευρώπης. Στις 9 Δεκεμβρίου 2013 το Συμβούλιο της ΕΕ εξέδωσε σύσταση για αποτελεσματικά μέτρα ένταξης των Ρομά στα κράτη μέλη (σύσταση του Συμβουλίου του 2013)¹, για την εφαρμογή της οποίας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποβάλλει έκθεση σε ετήσια βάση.

Στα κράτη μέλη της ΕΕ δεν γίνεται συστηματική συλλογή δεδομένων για τους Ρομά, παρότι αποτελούν τη μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα στην Ευρώπη². Συνεπώς, οι στατιστικοί δείκτες της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για την απασχόληση, τη φτώχεια και την εκπαίδευση δεν μπορούν να παράσχουν αναλυτικά στοιχεία για τους Ρομά. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, οι πανευρωπαϊκές έρευνες μεγάλης κλίμακας —όπως οι στατιστικές της ΕΕ για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης (EU-SILC) και η έρευνα εργατικού δυναμικού (ΕΕΔ)— δεν συγκεντρώνουν επί του παρόντος στοιχεία σχετικά με την εθνοτική καταγωγή ούτε καλύπτουν επαρκώς τις εθνοτικές μειονότητες, μη εξαιρουμένων των Ρομά.

Περί ορολογίας

Το Συμβούλιο της Ευρώπης χρησιμοποιεί τον όρο «Ρομά» ως γενικό όρο. Αναφέρεται στους Ρομά, τους Σίντι, τους Καλέ και τις συγγενείς ομάδες στην Ευρώπη, περιλαμβανομένων των Travellers (ταξιδιώτες) και των ανατολικών φυλών (Ντομ και Λομ) και καλύπτει τη μεγάλη πολυμορφία των ομάδων αυτών, καθώς και τα πρόσωπα τα οποία αυτοπροσδιορίζονται ως Τσιγγάνοι.

Για τους σκοπούς της έρευνας EU-MIDIS II, ο όρος «Ρομά» αναφέρεται σε αυτόχθονες «Ρομά» εντός επιλεγμένων κρατών μελών της ΕΕ και δεν επικεντρώνεται στους «Ρομά» που έχουν μετεγκατασταθεί από ένα κράτος μέλος της ΕΕ σε άλλο.

Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Συμβούλιο της Ευρώπης (2012), *Descriptive glossary of terms relating to Roma issues*, Στρασβούργο.

Το 2016 το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο δημοσίευσε ειδική έκθεση με θέμα την αξιολόγηση του αντίκτυπου των πρωτοβουλιών πολιτικής και της χρηματοδοτικής στήριξης της ΕΕ στην ένταξη των Ρομά³. Στη σύσταση 8 β) της εν λόγω έκθεσης καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να συλλέξουν πλήρη στατιστικά δεδομένα σχετικά με την εθνοτική καταγωγή εντός της επόμενης διετίας. Προτείνει, περαιτέρω, να συμπεριλάβει η Eurostat συναφή ερωτήματα στις έρευνες EU-SILC και ΕΕΔ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ωστόσο, δεν αποδέχτηκε την εν λόγω σύσταση, παρατηρώντας ότι η συλλογή στατιστικών δεδομένων σχετικά με την εθνοτική καταγωγή μέσα από ευρωπαϊκά στατιστικά εργαλεία είναι δυσχερής από τεχνική και νομική άποψη σε κάποιες χώρες, αλλά και δαπανηρή.

Στο θεματολόγιο των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2030, τα κράτη μέλη δεσμεύονται να προβαίνουν σε ανασκόπηση της προόδου που σημειώνεται όσον αφορά την επίτευξη των ειδικών και γενικών στόχων την επόμενη δεκαπενταετία και να αναπτύξουν δείκτες προς διευκόλυνση του έργου αυτού. Για την μέτρηση της προόδου και της διάχυσής της στο σύνολο της κοινωνίας, ώστε να μην μένει κανείς στο περιθώριο, θα απαιτηθούν ποιοτικά, προσβάσιμα, έγκαιρα και αξιόπιστα αναλυτικά στοιχεία⁴.

1 Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2013), *Σύσταση του Συμβουλίου, της 9ης Δεκεμβρίου 2013, για αποτελεσματικά μέτρα ένταξης των Ρομά στα κράτη μέλη* (ΕΕ C 378 της 9.12.2013).

2 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «EU and Roma» (ΕΕ και Ρομά) (ιστοσελίδα), 5 Αυγούστου 2016· και Συμβούλιο της Ευρώπης (2012).

3 Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο (2016).

4 Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. τον [δικτυακό τόπο](#) του θεματολογίου 2030.

Κάλυψη της ανάγκης για στοιχεία

Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (FRA) καλύπτει αυτή την ανάγκη για στοιχεία με τις έρευνές του σχετικά με τις εθνοτικές μειονότητες και τους Ρομά. Στην παρούσα έκθεση παρουσιάζονται επιλεγμένα πορίσματα για τους Ρομά, με βάση τη δεύτερη έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις (EU-MIDIS II). Τα πλήρη πορίσματα για τους Ρομά θα δημοσιευτούν το 2017.

Το 2008 ο FRA πήρε συνεντεύξεις από Ρομά σε 7 κράτη μέλη της ΕΕ⁵ στο πλαίσιο της πρώτης έρευνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις (EU-MIDIS I)⁶. Το 2011 –σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Αναπτυξιακό πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNDP) και την Παγκόσμια Τράπεζα– ο FRA διεξήγαγε τη **δεύτερη έρευνα για τους Ρομά** σε 11 κράτη μέλη της ΕΕ⁷. Στο πλαίσιο της έρευνας συγκεντρώθηκαν στοιχεία σχετικά με την κοινωνικο-οικονομική τους κατάσταση όσον αφορά την απασχόληση, την εκπαίδευση, τη στέγαση και την υγειονομική περίθαλψη, καθώς και τις εμπειρίες διακρίσεων και την επίγνωση των δικαιωμάτων τους⁸.

Το 2016 με σκοπό την αξιολόγηση της προόδου διαχρονικά, ο FRA έκανε για τρίτη φορά έρευνα για τους Ρομά στο πλαίσιο της EU-MIDIS II, η οποία αντικατοπτρίζει τον αντίκτυπο των εξελίξεων σε επίπεδο νομοθεσίας και πολιτικών επί του πεδίου. Η τρίτη έρευνα αξιοποιεί την πείρα που αποκτήθηκε από τις προηγούμενες έρευνες προκειμένου τα στοιχεία να είναι συγκρίσιμα με τα δεδομένα της Eurostat και, ταυτόχρονα, να παραμένουν, στο μέτρο του δυνατού, συγκρίσιμα με τα στοιχεία των προηγούμενων ερευνών για τους Ρομά.

Συλλογή δεδομένων

■ **Χώρες της έρευνας** – η EU-MIDIS II συνέλεξε πληροφορίες από περισσότερους από 25 500 ερωτηθέντες από διαφορετικές εθνοτικές μειονότητες και περιβάλλοντα μεταναστών στο σύνολο των 28 κρατών μελών της ΕΕ. Τα ευρήματα που συνοψίζονται στην παρούσα έκθεση βασίζονται σε 7 947 προσωπικές συνεντεύξεις με Ρομά σε Βουλγαρία, Ελλάδα, Ισπανία, Κροατία, Ουγγαρία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβακία και Τσεχική Δημοκρατία. Επιπλέον, η έρευνα συνέλεξε πληροφορίες για

συνολικά 33 785 Ρομά, μέλη των νοικοκυριών των ερωτηθέντων. Οι Ρομά που ζουν στις 9 χώρες της έρευνας αντιπροσωπεύουν περίπου το 80 % των Ρομά που ζουν στην ΕΕ, σύμφωνα με εκτιμήσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης⁹. Από τις 9 χώρες που συμμετείχαν στην EU-MIDIS II, 8 συμμετείχαν και στην έρευνα για τους Ρομά το 2011 και 6 στην έρευνα EU-MIDIS I το 2008.

- **Αντιπροσωπευτικότητα των πορισμάτων της έρευνας** – τα στοιχεία είναι αντιπροσωπευτικά των Ρομά που ζουν στα 9 κράτη μέλη της ΕΕ σε γεωγραφικές ή διοικητικές ενότητες με πυκνότητα πληθυσμού Ρομά άνω του 10 % και οι οποίοι αυτοπροσδιορίζονται ως «Ρομά» ή μέλη κάποιων εκ των λοιπών ομάδων που καλύπτει ο γενικός αυτός όρος. Ως εκ τούτου, τα ευρήματα που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση αντικατοπτρίζουν τις συνθήκες διαβίωσης, την απόλαυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και τις εμπειρίες διακρίσεων ποσοστού έως και 80 % των Ρομά που ζουν στα 9 κράτη μέλη της έρευνας (για περισσότερες πληροφορίες, βλ. «**Συνοπτική περιγραφή της έρευνας**»).
- **Συμμετέχοντες στην έρευνα** – επιλέξιμα για συμμετοχή στην έρευνα ήταν άτομα ηλικίας 16 ετών και πάνω, τα οποία ζούσαν σε ιδιωτικά νοικοκυριά, αυτοπροσδιορίζονταν ως Ρομά και είχαν ως τόπο συνήθους κατοικίας το έδαφος της ΕΕ για τουλάχιστον 12 μήνες.
- **Ερωτήσεις της έρευνας** – οι ερωτηθέντες έδωσαν πληροφορίες για την προσωπική τους κατάσταση και τις συνθήκες διαβίωσής τους, καθώς και για τα βασικά κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά του συνόλου των μελών του νοικοκυριού. Ερωτήθηκαν αν έχουν βιώσει διακρίσεις στην απασχόληση, την εκπαίδευση, τη στέγαση, την υγειονομική περίθαλψη ή κατά την επαφή τους με δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες, καθώς και αν κατήγγειλαν τα περιστατικά αυτά. Πέραν αυτού, ερωτήθηκαν αν έχουν πέσει θύμα εγκληματικών ενεργειών (περιλαμβανομένων των εγκλημάτων μίσους). Ερωτήθηκαν επίσης αν έχουν επίγνωση των δικαιωμάτων τους και αν γνωρίζουν ότι υπάρχουν μηχανισμοί υποβολής καταγγελιών. Στο ερωτηματολόγιο αξιοποιήθηκαν οι ερωτήσεις της EU-MIDIS I και της έρευνας για τους Ρομά το 2011. Το ερωτηματολόγιο αναπτύχθηκε περαιτέρω βάσει διαβουλεύσεων με τα εμπλεκόμενα μέρη και με εμπειρογνώμονες, ενώ το 2014 ακολούθησε και γνωστική προδοκιμασία (ένα ποιοτικό εργαλείο για τη βελτίωση του σχεδιασμού ερωτηματολογίων)¹⁰.

5 Βουλγαρία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβακία και Τσεχική Δημοκρατία.

6 FRA (2009).

7 Βουλγαρία, Γαλλία, Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβακία και Τσεχική Δημοκρατία.

8 FRA (2012).

9 Συμβούλιο της Ευρώπης (2012).

10 Βλ. Willis, G. B. (2005), σ. 3.

Οι συνεντεύξεις της έρευνας έγιναν από τον Οκτώβριο του 2015 έως τον Απρίλιο του 2016.

- **Επιλογή δεικτών** – το σύνολο δεικτών που παρουσιάζεται στην παρούσα έκθεση αντικατοπτρίζει τους τομείς προτεραιότητας του πλαισίου της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020: απασχόληση και φτώχεια, εκπαίδευση, στέγαση, υγειονομική περίθαλψη, διακρίσεις και επίγνωση των δικαιωμάτων. Τα πλήρη πορίσματα και η ανάλυση των πρόσθετων δεικτών θα δημοσιευτούν το 2017. Για λόγους συγκρισιμότητας των αναλύσεων, όπου ήταν δυνατόν χρησιμοποιήθηκαν οι ίδιοι ή παρόμοιοι δείκτες με αυτούς που χρησιμοποιούνται στις τυποποιημένες ευρωπαϊκές έρευνες, όπως η EU SILC ή η ΕΕΔ. Αρχικά γίνονται

συγκρίσεις των συγκρίσιμων δεικτών με την έρευνα για τους Ρομά του 2011 και την EU-MIDIS I, οι οποίες αναφέρονται μόνον όταν παρατηρούνται μεγάλες διαφορές. Λόγω των βελτιώσεων στη μέθοδο δειγματοληψίας και της εφαρμογής συντελεστών στάθμισης κατά τον σχεδιασμό του δείγματος το 2016, η συγκρισιμότητα με την έρευνα για τους Ρομά του 2011 ή την EU-MIDIS I είναι περιορισμένη, γεγονός που επισημαίνεται στις αντίστοιχες περιπτώσεις (για περισσότερες πληροφορίες, βλ. «[Συνοπτική περιγραφή της έρευνας](#)»). Η ανάλυση τάσεων για κάθε χώρα της έρευνας πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις μεθοδολογικές επισημάνσεις και τη στατιστική διακύμανση, καθώς και την ανάγκη διεξοδικότερης ανάλυσης.

1

Κύρια ευρήματα και γνώμες του FRA



Οι ακόλουθες γνώμες του FRA, οι οποίες βασίζονται στα κύρια ευρήματα της έρευνας EU-MIDIS II για τους Ρομά, πρέπει να ερμηνεύονται λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους που τίθενται στη στρατηγική «Ευρώπη 2020» της ΕΕ για την ανάπτυξη και, ιδίως, τη σύσταση του Συμβουλίου του 2013 για αποτελεσματικά μέτρα ένταξης των Ρομά στα κράτη μέλη.

Η στρατηγική «Ευρώπη 2020» θέτει ως στόχο τη μείωση, έως το 2020, του αριθμού των ατόμων που απειλούνται από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό κατά 20 εκατομμύρια. Το ποσοστό των Ρομά που πλήττεται από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό είναι υψηλότερο από αυτό του γενικού πληθυσμού: στην πρώτη έρευνα του FRA για τους Ρομά το 2011 διαπιστώθηκε ότι τουλάχιστον 8 στους 10 ερωτηθέντες Ρομά απειλούνταν από φτώχεια και, κατά μέσο όρο, λιγότεροι από έναν στους τρεις ανέφεραν ότι είχαν αμειβόμενη εργασία, ενώ σχεδόν ένας στους δύο στερούνταν βασικών οικιακών ανέσεων, όπως κουζίνα, τουαλέτα ή λουτρό εντός της οικίας ή ηλεκτρικό ρεύμα.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε τον Απρίλιο του 2011 ένα πλαίσιο της ΕΕ για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά, το οποίο εστιάζει σε τέσσερις βασικούς τομείς: εκπαίδευση, απασχόληση, υγειονομική περίθαλψη και στέγαση. Τα κράτη μέλη ανέπτυξαν, βάσει του πλαισίου αυτού, εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά και δέσμες ολοκληρωμένων μέτρων πολιτικής. Τον Δεκέμβριο του 2013 το Συμβούλιο Απασχόλησης, Κοινωνικής Πολιτικής, Υγείας και Καταναλωτών (EPSCO) εξέδωσε σύσταση με κατευθυντήριες γραμμές προς τα κράτη μέλη με στόχο να

αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των εθνικών μέτρων ένταξης των Ρομά. Ταυτόχρονα, η ΕΕ διέθεσε χρηματοδότηση μέσω των διαρθρωτικών και των επενδυτικών της ταμείων, καθιερώνοντας μια ειδική εκ των προτέρων θεματική αιρεσιμότητα, βάσει της οποίας απαιτείται να υπάρχει κατάλληλη εθνική στρατηγική ένταξης των Ρομά προκειμένου να αξιοποιηθούν τα σχετικά κονδύλια.

1.1. Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός

Σύμφωνα με την έρευνα EU-MIDIS II, 80 % των Ρομά εξακολουθούν να ζουν κάτω από το όριο κινδύνου φτώχειας της χώρας τους, ένας στους τρεις Ρομά ζει σε νοικοκυριό χωρίς τρεχούμενο νερό, ένας στους δέκα χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα και ένας στους τέσσερις Ρομά (27 %) και ένα στα τρία παιδιά Ρομά (30 %) ζει σε νοικοκυριό που αντιμετώπισε πείνα τουλάχιστον μία φορά τον προηγούμενο μήνα.

Αυτό σημαίνει ότι ο στόχος της σύστασης του Συμβουλίου του 2013 για αποτελεσματικά μέτρα ένταξης των Ρομά στα κράτη μέλη σχετικά με τη μείωση της φτώχειας μέσω κοινωνικών επενδύσεων απέχει πολύ από το να έχει επιτευχθεί. Το ίδιο ισχύει και για τη σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 2013 «Επένδυση στα παιδιά: σπάζοντας τον κύκλο της μειονεξίας», η οποία παρέχει κατευθυντήριες γραμμές προς τα κράτη μέλη για την οργάνωση και την υλοποίηση πολιτικών για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Γνώμη 1 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να αναπροσαρμόσουν τα εθνικά μεταρρυθμιστικά τους προγράμματα στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και να δώσουν ύψιστη προτεραιότητα στην ανακούφιση των ακραίων μορφών φτώχειας, ιδίως της πείνας, του υποσιτισμού και της σοβαρής στέρησης στέγασης των Ρομά, όπως προβλέπεται και στον στόχο βιώσιμης ανάπτυξης 1 των Ηνωμένων Εθνών.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διασφαλίσουν ότι τα συστήματα κοινωνικής προστασίας και κοινωνικών υπηρεσιών για όσους βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, περιλαμβανομένων των Ρομά, είναι επαρκή, προσβάσιμα και αξιοποιούνται όντως από τους πιθανούς δικαιούχους.

Οι εθνικοί στόχοι της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» και των εθνικών μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων πρέπει να λάβουν ρητά υπόψη την ευάλωτη θέση των παιδιών Ρομά, διασφαλίζοντας ότι τα νοικοκυριά έχουν τουλάχιστον πρόσβαση σε επαρκή στέγη με τρεχούμενο νερό, ηλεκτρικό ρεύμα και αρκετό χώρο.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να αξιοποιήσουν πλήρως το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους¹¹ για την παροχή δωρεάν γευμάτων στα σχολεία και τους παιδικούς σταθμούς, σε όλα τα παιδιά που έχουν ανάγκη και υποφέρουν από υποσιτισμό, περιλαμβανομένων των παιδιών Ρομά.

1.2. Συμμετοχή στην αγορά εργασίας

Σύμφωνα με την EU-MIDIS II, μόλις ένας στους τέσσερις Ρομά ηλικίας 16 ετών και πάνω ήταν «εργαζόμενος» ή «αυτοαπασχολούμενος» κατά το χρόνο της έρευνας. Οι γυναίκες Ρομά ανέφεραν πολύ χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης από τους άνδρες –16 % έναντι 34 %. Γενικά, η έρευνα δείχνει ότι το ποσοστό αμειβόμενης εργασίας των Ρομά ηλικίας 20-64 ετών είναι 43 %, πολύ χαμηλότερο από τον μέσο όρο του 70 % στην ΕΕ το 2015. Οι νέοι βρίσκονται σε πολύ χειρότερη κατάσταση: κατά μέσο όρο, 63 % των Ρομά ηλικίας 16-24 ετών βρίσκονταν εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης κατά τον χρόνο της έρευνας, έναντι μέσου όρου 12 % στην ΕΕ για την ίδια ηλικιακή ομάδα. Επίσης για την ίδια ηλικιακή ομάδα, τα ευρήματα αποκαλύπτουν ένα σημαντικό χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών, με ποσοστό 72 % των νεαρών γυναικών Ρομά να βρίσκεται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης, έναντι ποσοστού 55 % των νεαρών ανδρών Ρομά.

¹¹ Το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA) στηρίζει τις δράσεις των κρατών μελών για την παροχή υλικής βοήθειας –όπως τρόφιμα, ρουχισμός και βασικά προσωπικά είδη– στους απόρους.

Αυτό σημαίνει ότι η επίτευξη του στόχου της σύστασης του Συμβουλίου του 2013 για αποτελεσματικά μέτρα που θα διασφαλίζουν την ίση μεταχείριση των Ρομά όσον αφορά την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και τις ευκαιρίες απασχόλησης θα αποτελέσει σημαντική πρόκληση¹¹.

Γνώμη 2 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα μέτρα τα οποία λαμβάνουν κατ' εφαρμογή της σύστασης του Συμβουλίου του 2013 σχετικά με την πρόσβαση στην απασχόληση αποδίδουν τη δέουσα προσοχή στη μετάβαση από την εκπαίδευση ή την κατάρτιση στην απασχόληση, ούτως ώστε να διασφαλίζεται ότι η επένδυση στην εκπαίδευση θα παρέχει ευκαιρίες απασχόλησης στα άτομα που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση –μεταξύ αυτών και στους Ρομά, ιδίως νέους και γυναίκες.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να ενθαρρύνουν την πιο ενεργή συμμετοχή των επιχειρήσεων, ιδίως σε τοπικό επίπεδο, και να εξετάσουν τη δυνατότητα στήριξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας με σκοπό τη δημιουργία βιώσιμων θέσεων εργασίας για τους Ρομά, με έμφαση στις γυναίκες Ρομά.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να εφαρμόσουν τις διατάξεις της σύστασης του Συμβουλίου του 2013 σχετικά με την προώθηση των δυνατοτήτων απασχόλησης σε δημόσιες υπηρεσίες των ατόμων μειονοτικής εθνοτικής καταγωγής, όπως οι Ρομά, και ιδίως των γυναικών. Η δημόσια διοίκηση θα ωφεληθεί από δημόσιους λειτουργούς διαφορετικής εθνοτικής καταγωγής και, ταυτόχρονα, θα κατανοήσει καλύτερα τις ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι Ρομά, οι δε εργαζόμενοι στο Δημόσιο θα αποτελέσουν θετικό παράδειγμα προς μίμηση για τις μειονοτικές εθνοτικές κοινότητες.

1.3. Εκπαίδευση

Τα ευρήματα της πρώτης έρευνας για τους Ρομά το 2011 ήταν ανησυχητικά. Βάσει των ευρημάτων αυτών, μόνο ένα στα δύο παιδιά Ρομά που συμμετείχαν στην έρευνα παρακολουθούσαν προσχολική αγωγή, προαιρετική ή υποχρεωτική, και ένα πολύ μικρό ποσοστό συνέχιζε τη φοίτηση μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση. Βάσει των ευρημάτων της EU-MIDIS II, τα παιδιά Ρομά υστερούν έναντι των μη Ρομά συνομηλίκων τους σε όλους τους εκπαιδευτικούς δείκτες. Μόλις ένα στα δύο περίπου παιδιά Ρομά (53 %) ηλικίας από 4 ετών έως την ηλικία έναρξης της υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης παρακολουθεί προσχολική αγωγή. Κατά μέσο όρο, 18 % των Ρομά ηλικίας μεταξύ 6 και 24 ετών φοιτούν σε εκπαιδευτική βαθμίδα χαμηλότερη από αυτήν που αντιστοιχεί στην ηλικία τους. Το ποσοστό μαθητικής διαρροής των Ρομά είναι δυσανάλογα

υψηλό σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό. Ο σχολικός διαχωρισμός εξακολουθεί να αποτελεί πρόβλημα σε Βουλγαρία, Ελλάδα, Ουγγαρία και Σλοβακία, παρότι η εν λόγω πρακτική απαγορεύεται από τον νόμο και την πρόσφατη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Όλα αυτά φανερώνουν ότι ο στόχος της σύστασης του Συμβουλίου του 2013 για αποτελεσματικά μέτρα που θα διασφαλίζουν την ίση μεταχείριση και την πλήρη πρόσβαση των παιδιών Ρομά σε ποιοτική γενική εκπαίδευση και θα εξασφαλίζουν ότι όλοι οι μαθητές Ρομά ολοκληρώνουν τουλάχιστον την υποχρεωτική εκπαίδευση δεν έχει επιτευχθεί. Σύμφωνα με τα ευρήματα, οι δημόσιες αρχές δεν έχουν λάβει αποτελεσματικά μέτρα για να εξασφαλίσουν την ισότιμη συμμετοχή των παιδιών Ρομά στην προσχολική εκπαίδευση, προαιρετική ή υποχρεωτική, ούτε στον δεύτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Γνώμη 3 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να εφαρμόσουν τη διάταξη της σύστασης του Συμβουλίου του 2013 σχετικά με την κατάργηση του διαχωρισμού στα σχολεία, λαμβάνοντας άμεσα μέτρα τα οποία θα διασφαλίζουν την ισότιμη συμμετοχή του συνόλου των παιδιών Ρομά σε ενιαία σχολεία και τάξεις.

Οι εθνικές εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να συνεργάζονται στενά με την κοινωνία των Ρομά πολιτών και τις τοπικές αρχές για την επίλυση κοινοτικών συγκρούσεων και/ή την πάταξη φαινομένων αντισιγγανισμού που δεν επιτρέπουν στους γονείς Ρομά να εγγράψουν τα παιδιά τους σε ενιαία σχολεία και τάξεις.

Οι τοπικές αρχές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις γενικότερες συνθήκες διαβίωσης και τους φραγμούς που αντιμετωπίζουν τα παιδιά Ρομά στον τομέα της εκπαίδευσης. Τα μέτρα πολιτικής πρέπει να παρέχουν κίνητρα καθώς και κοινωνική και μαθησιακή υποστήριξη στα σχολεία —ως αντιστάθμισμα των πολλαπλών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα παιδιά Ρομά— και να αυξάνουν τις ευκαιρίες τους για ένα ξεκίνημα επί ίσοις όροις.

Οι εθνικές εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να προσφέρουν την αναγκαία υποστήριξη και τους αναγκαίους πόρους στα σχολεία στα οποία φοιτούν μαθητές Ρομά, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι τα παιδιά Ρομά θα εγγράφονται σε τάξεις ανάλογες με την ηλικία τους και θα μειωθεί η μαθητική διαρροή.

1.4. Επίγνωση δικαιωμάτων και καταγγελία διακρίσεων

Στην έρευνα για τους Ρομά το 2011, οι μισοί περίπου από τους ερωτηθέντες δήλωσαν ότι είχαν υποστεί διακριτική μεταχείριση λόγω της εθνοτικής τους καταγωγής. Μια μικρή μειοψηφία γνώριζε ότι υπάρχουν νόμοι που απαγορεύουν τη διακριτική μεταχείριση για λόγους εθνοτικής καταγωγής κατά την αναζήτηση εργασίας.

Βάσει των ευρημάτων της EU-MIDIS II, οι Ρομά εξακολουθούν να υφίστανται αφόρητες διακρίσεις στην καθημερινή ζωή —κατά την αναζήτηση εργασίας, στην εργασία, στην εκπαίδευση, στην υγειονομική περίθαλψη, κατά την επαφή τους με φορείς της διοίκησης ή σε καταστήματα. Σχεδόν ένας στους δύο Ρομά (41 %) αισθάνθηκε ότι υφίσταται διακριτική μεταχείριση λόγω εθνοτικής καταγωγής τουλάχιστον μία φορά σε κάποιο από αυτά τα πεδία της καθημερινής ζωής την τελευταία πενταετία. Ένας στους τέσσερις Ρομά (26 %) αναφέρει ότι το πιο πρόσφατο κρούσμα διακριτικής μεταχείρισης συνέβη στη διάρκεια του έτους που προηγήθηκε της έρευνας. Τα υψηλότερα ποσοστά επικράτησης των διακρίσεων το τελευταίο έτος αναφέρονται κατά την επαφή με δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες (19 %) και κατά την αναζήτηση εργασίας (16 %). Παρόλα αυτά, κατά μέσο όρο μόλις 12 % των Ρομά καταγγέλλουν τα κρούσματα διακριτικής μεταχείρισης σε κάποια αρχή. Επιπλέον, σχεδόν ένας στους τρεις ερωτηθέντες Ρομά (27 %) αγνοεί την ύπαρξη νόμου ο οποίος απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής, ενώ οι περισσότεροι Ρομά (82 %) δεν γνωρίζουν κάποια οργάνωση η οποία παρέχει υποστήριξη στα θύματα διακρίσεων.

Αυτό σημαίνει ότι, αν και η σύσταση του Συμβουλίου του 2013 κάνει ειδική μνεία σε οριζόντια μέτρα πολιτικής για την αντιμετώπιση των διακρίσεων, μένουν ακόμα να γίνουν πολλά για να διασφαλιστεί η ουσιαστική πρακτική εφαρμογή της οδηγίας για τη φυλετική ισότητα (2000/43/ΕΚ)¹², όπως απαιτείται ρητά από τη σύσταση.

¹² Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής (ΕΕ L 180 της 19.7.2000).

Γνώμη 4 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διασφαλίσουν, όπως απαιτείται από τη σύσταση του Συμβουλίου του 2013, ότι η δημόσια διοίκηση και οι εθνικοί φορείς ισότητας λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλιστεί η ουσιαστική πρακτική εφαρμογή της οδηγίας για τη φυλετική ισότητα (2000/43/ΕΚ), με ιδιαίτερη έμφαση σε θέματα φύλου.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να εντείνουν τη στήριξη των προσπαθειών της κοινωνίας των πολιτών για ευαισθητοποίηση των Ρομά σε θέματα δικαιωμάτων τους.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να εφαρμόσουν πλήρως το άρθρο 10 της οδηγίας 2000/43/ΕΚ, βάσει του οποίου τα κράτη μέλη υποχρεούνται να διασφαλίζουν ότι οι διατάξεις που θεσπίζονται κατ'εφαρμογή της οδηγίας, καθώς και οι ήδη ισχύουσες σχετικές διατάξεις, «τίθενται υπόψη των ενδιαφερομένων με κάθε πρόσφορο μέσο σε όλο το έδαφός τους».

1.5. Προς αποτελεσματικότερη παρακολούθηση και αξιολόγηση

Ένα από τα διαρθρωτικά μέτρα που ζητείται να ληφθούν με τη σύσταση του Συμβουλίου του 2013 αφορά τις πολιτικές παρακολούθησης και αξιολόγησης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο FRA επί σειρά ετών προωθούν τη συλλογή αναλυτικών δεδομένων για την εθνοτική καταγωγή βάσει στοιχείων σχετικά με τον αυτοπροσδιορισμό των ερωτηθέντων, σε προαιρετική βάση και με πλήρη σεβασμό των ενωσιακών και εθνικών κανόνων για την

προστασία των δεδομένων. Στο πλαίσιο αυτό, ο FRA διεξάγει τακτικά έρευνες σχετικά με τα μέλη εθνοτικών, θρησκευτικών και λοιπών μειονοτήτων. Η ανάπτυξη κοινής μεθόδου, βάσει της οποίας θα συλλέγονται συναφή και συγκρίσιμα δεδομένα για τον πληθυσμό των Ρομά στο σύνολο των κρατών μελών προκειμένου να παρακολουθείται η κοινωνική τους ένταξη, μπορεί να επιτευχθεί καλύτερα σε επίπεδο ΕΕ σε στενή συνεργασία με το σύνολο των κρατών μελών.

Με αυτό το δεδομένο, το Ελεγκτικό Συνέδριο —στη σύσταση 8 της ειδικής έκθεσής του σχετικά με τις πρωτοβουλίες πολιτικής της ΕΕ και τη χρηματοδοτική στήριξη της για την ένταξη των Ρομά, που δημοσιεύτηκε το 2016— καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να συνεργαστεί με τα κράτη μέλη για την ανάπτυξη κοινής μεθόδου. Ειδικότερα, καλεί την Επιτροπή να «ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να συλλέξουν συνολικά στατιστικά δεδομένα σχετικά με την εθνοτική καταγωγή εντός της επόμενης διετίας, τηρουμένων των εθνικών νομικών πλαισίων και της νομοθεσίας της ΕΕ, περιλαμβανομένων πιθανών ισχυουσών παρεκκλίσεων».

Γνώμη 5 του FRA

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να παροτρύνει τα κράτη μέλη της ΕΕ να εξετάσουν τη δυνατότητα συλλογής στατιστικών στοιχείων για την εθνοτική καταγωγή στην έρευνα εργατικού δυναμικού (ΕΕΔ) και στις στατιστικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης (EU-SILC). Παρότι η συλλογή στατιστικών στοιχείων για τον πληθυσμό των Ρομά είναι δυσχερής από τεχνική και νομική άποψη, αλλά και δαπανηρή, ορισμένα κράτη μέλη έχουν επιτυχώς συμπεριλάβει στην EU-SILC και στην ΕΕΔ —σε πειραματική βάση— ερωτήσεις σχετικά με την εθνοτική καταγωγή.

2

Τι φανερώνουν τα ευρήματα



2.1. Φτώχεια και περιθωριοποίηση

Στο άρθρο 25 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο οποίο αναφέρεται και το άρθρο 11 του Διεθνούς Συμφώνου για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα (ΔΣΟΚΜΔ), κατοχυρώνεται το δικαίωμα καθενός «σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένειά του υγεία και ευημερία, και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη, όπως και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες»¹³. Από κοινού με τον (αναθεωρημένο) Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη, αυτά τα διεθνή νομικά κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα διευρύνουν τη βάση για την ανάπτυξη της διαβούλευσης του νέου ευρωπαϊκού πυλώνα για τα κοινωνικά δικαιώματα, τον οποίο εξήγγειλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2016¹⁴.

Η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί πρωταρχικό στόχο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Η σύσταση του Συμβουλίου του 2013 για αποτελεσματικά μέτρα ένταξης των Ρομά συνδέει τη μείωση της φτώχειας με πολιτικές ενεργοποίησης και δραστηριοποίησης για την είσοδο στην αγορά εργασίας¹⁵. Η μείωση της φτώχειας βρίσκεται επίσης στο επίκεντρο του στόχου 1 των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης (ΣΒΑ) των Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος κάνει έκκληση για εξάλειψη της φτώχειας σε όλες τις εκφάνσεις της έως το 2030 και αποσκοπεί στην εξασφάλιση της κοινωνικής προστασίας των φτωχών και

ευάλωτων, καθώς και την αύξηση της πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες¹⁶.

Γενικοί και ειδικοί στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ

Γενικός στόχος 1: Εξάλειψη της φτώχειας σε όλες τις εκφάνσεις παντού.

Ειδικός στόχος 1. Έως το 2030, εξάλειψη της ακραίας φτώχειας όλων των ανθρώπων παντού –σήμερα σε συνθήκες ακραίας φτώχειας θεωρείται ότι βρίσκονται όσοι διαβιούν με λιγότερο από 1,25 δολάρια την ημέρα.

Ειδικός στόχος 2. Έως το 2030, μείωση του ποσοστού των ανδρών, γυναικών και παιδιών κάθε ηλικίας που ζουν σε συνθήκες φτώχειας –σε όλες τις διαστάσεις της σύμφωνα με τους εθνικούς ορισμούς– τουλάχιστον στο μισό.

Ειδικός στόχος 3. Υλοποίηση εθνικά κατάλληλων συστημάτων και μέτρων κοινωνικής προστασίας για όλους, περιλαμβανομένων ελάχιστων επιπέδων και, έως το 2030, επίτευξη ευρείας κάλυψης των φτωχών και ευάλωτων.

Γενικός στόχος 10: Μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ χωρών.

Ειδικός στόχος 1. Έως το 2030, προοδευτική επίτευξη και διατήρηση υψηλότερου από τον εθνικό μέσο όρο ρυθμού αύξησης του εισοδήματος του 40 % του φτωχότερου πληθυσμού.

2.1.1. Εισοδηματική φτώχεια

Το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας περιλαμβάνει όσους ζουν σε νοικοκυριά με ισοδύναμο εισόδημα νοικοκυριού κατώτερο από το εθνικό όριο του κινδύνου φτώχειας, το οποίο ορίζεται στο 60 % του ετήσιου μέσου εισοδήματος μετά από κοινωνικές

¹³ Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), Γενική Συνέλευση (ΓΣ), Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 10 Δεκεμβρίου 1948, άρθρο 25. Βλ. επίσης ΟΗΕ, ΓΣ, Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, τα κοινωνικά και τα μορφωτικά δικαιώματα, 3 Ιανουαρίου 1976, άρθρο 11.

¹⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016).

¹⁵ Σύσταση του Συμβουλίου του 2013, σύσταση 2.6, Μείωση της φτώχειας μέσω κοινωνικών επενδύσεων.

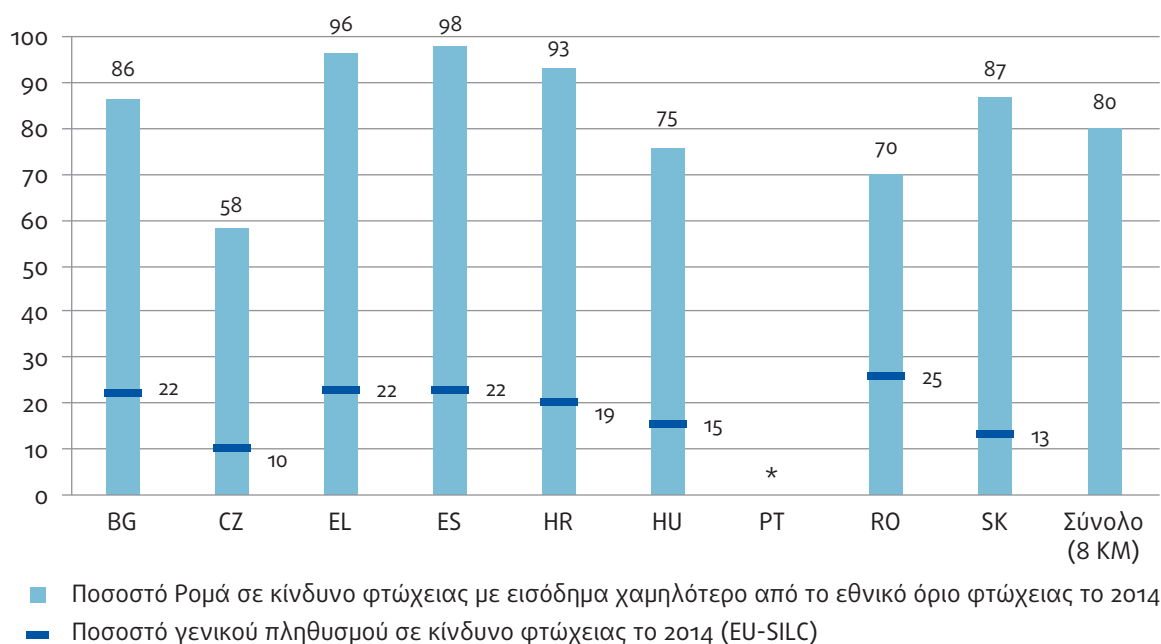
¹⁶ Βλ. ΣΒΑ-1. Βλ. επίσης FRA (2016).

μεταβιβάσεις και δημοσιεύεται κάθε χρόνο από την Eurostat ¹⁷.

Ποσοστό 80 % συνολικά των ερωτηθέντων Ρομά και των παιδιών τους ζουν με εισόδημα χαμηλότερο από το αντίστοιχο εθνικό όριο κινδύνου φτώχειας (διάγραμμα 1). Συγκριτικά, κατά μέσο όρο στην ΕΕ ποσοστό 17 % του πληθυσμού κινδύνευε το 2014 από φτώχεια.

Στην Ισπανία (98 %), την Ελλάδα (96 %) και την Κροατία (93 %), το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού Ρομά που καλύφθηκε από την έρευνα είχε εισόδημα κάτω του εθνικού ορίου εισοδηματικής φτώχειας. Το χαμηλότερο ποσοστό παρατηρείται στην Τσεχική Δημοκρατία (58 %), ωστόσο παραμένει σχεδόν εξαπλάσιο από το αντίστοιχο ποσοστό του γενικού πληθυσμού.

Διάγραμμα 1: Ποσοστό Ρομά που κινδυνεύουν από φτώχεια (κάτω του 60 % του μέσου ισοδύναμου εισοδήματος μετά από κοινωνικές μεταβιβάσεις) σε σύγκριση με το ποσοστό της Eurostat για τον γενικό πληθυσμό το 2014, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^{α,β}



Σημείωση: * Μη διαθέσιμο. Για την Πορτογαλία δεν μπορούν να γίνουν εκτιμήσεις λόγω του μεγάλου αριθμού μη διαθέσιμων τιμών (>50 %).

^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά (n=26 571). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Σε κίνδυνο φτώχειας βάσει της έρευνας EU-MIDIS II βρίσκεται κάθε πρόσωπο με ισοδύναμο τρέχον μηνιαίο διαθέσιμο εισόδημα του νοικοκυριού μικρότερο από το 1/12 του εθνικού ορίου κινδύνου φτώχειας το 2014 (όπως δημοσιεύτηκε από την Eurostat). Το ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα είναι το συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού, μετά από φόρους και λοιπές κρατήσεις, διαιρεθέν διά του αριθμού των μελών του νοικοκυριού, κατόπιν μετατροπής σε ισοδύναμα ενηλίκων, με χρήση της επονομαζόμενης τροποποιημένης κλίμακας ισοδυναμίας του ΟΟΣΑ (1-0,5-0,3). Eurostat [ilc_llo2] (μεταφορτώθηκε στις 14.9.2016).

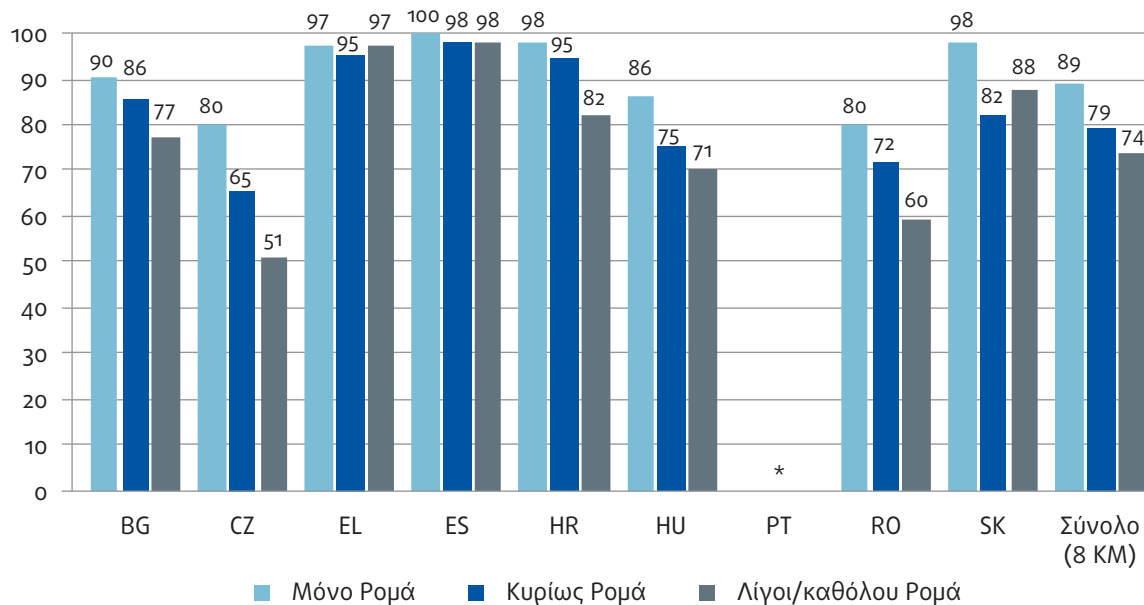
Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά· Eurostat, EU-SILC 2014

¹⁷ Το υπολογισθέν ποσοστό βάσει της EU-MIDIS II έχει περιορισμένη συγκρισιμότητα με τον δείκτη της ΕΕ «κίνδυνος φτώχειας μετά από κοινωνικές μεταβιβάσεις», διότι τα δεδομένα της EU-MIDIS II για το εισόδημα συλλέχθηκαν μεν το 2015-2016, αλλά εφαρμόστηκε το όριο της φτώχειας βάσει των δεδομένων της EU-SILC του 2014 (το πιο πρόσφατο διαθέσιμο κατά το χρόνο σύνταξης της παρούσας έκθεσης). Δεδομένου ότι το όριο της φτώχειας για το 2015-2016 αναμένεται να είναι υψηλότερο, το ποσοστό των Ρομά που κινδυνεύουν από φτώχεια δεν αποκλείεται να υποεκτιμάται στην παρούσα έκθεση. Επιπλέον, στην EU-MIDIS II ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν το τρέχον μηνιαίο εισόδημα του νοικοκυριού τους. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε υποεκτίμηση του ετήσιου εισοδήματος του νοικοκυριού και, συνεπώς, δεν αποκλείεται στην EU-MIDIS II να υπερεκτιμάται το ποσοστό των Ρομά που κινδυνεύουν από φτώχεια. Αντίθετα, τα στοιχεία που συλλέγονται για τον δείκτη της Eurostat παρέχουν πληροφορίες για τα ετήσια εισοδήματα των νοικοκυριών.

Η εισοδηματική φτώχεια μοιάζει να σχετίζεται με την οικιστική συγκέντρωση Ρομά. Στις περισσότερες χώρες, τα υψηλότερα ποσοστά Ρομά σε κίνδυνο φτώχειας παρατηρούνται σε γειτονιές στις οποίες οι ερωτηθέντες εκτιμούν ότι κατοικούν «μόνο» ή «κυρίως»

Ρομά (διάγραμμα 2). Εξαιρέση αποτελούν η Ελλάδα και η Ισπανία – σε αυτά τα κράτη μέλη ο κίνδυνος φτώχειας είναι ιδιαίτερα υψηλός, αλλά δεν διαφέρει σημαντικά από γειτονιά σε γειτονιά.

Διάγραμμα 2: Κίνδυνος φτώχειας^α και συγκέντρωση^β Ρομά σε περιοχές κατοικιών, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^γ



Σημείωση: * Μη διαθέσιμο. Για την Πορτογαλία δεν μπορούν να γίνουν εκτιμήσεις λόγω του μεγάλου αριθμού μη διαθέσιμων τιμών (>50 %).

^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά, πλην Πορτογαλίας (n=26 419). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

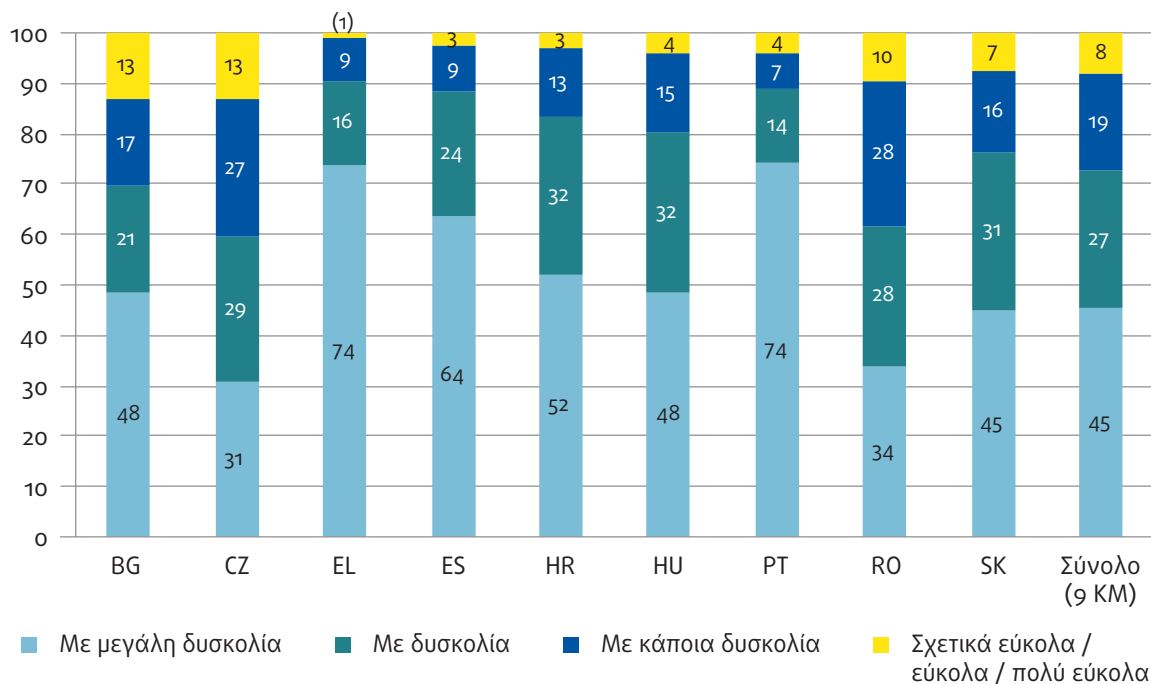
^β Πληροφορίες για τη συγκέντρωση αντλήθηκαν με την εξής ερώτηση: «Στη γειτονιά που μένετε, πόσοι κάτοικοι θα λέγατε ότι είναι καταγωγής Ρομά όπως εσείς: όλοι οι κάτοικοι, οι περισσότεροι, λίγοι ή κανένας;»

^γ Λόγω στρογγυλοποίησης, τα αθροίσματα των κατηγοριών στο διάγραμμα μπορεί να αποκλίνουν από το κείμενο κατά μία εκατοστιαία μονάδα.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Στην ερώτηση αν το συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού επαρκεί για την κάλυψη των μηνιαίων εξόδων, το 92 % των ερωτηθέντων Ρομά απάντησε ότι αντιμετωπίζει κάποια δυσκολία, ενώ το 45 % απάντησε «με μεγάλη δυσκολία». Σε Ελλάδα και Πορτογαλία το αντίστοιχο ποσοστό αγγίζει το 74 % (διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3: Ικανότητα κάλυψης των μηνιαίων εξόδων, Ρομά, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^{α,β,γ}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά (n=31 334). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση της έρευνας: «Το συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού σας επαρκεί για την κάλυψη των μηνιαίων εξόδων;»

^γ Λόγω στρογγυλοποίησης, τα αθροίσματα των κατηγοριών στο διάγραμμα μπορεί να αποκλίνουν από το κείμενο κατά μία εκατοστιαία μονάδα.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

2.1.2. Πείνα

Στο άρθρο 25 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και στο άρθρο 11 του ΔΣΟΚΜΔ κατοχυρώνεται το δικαίωμα του προσώπου στην τροφή και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες. Το δικαίωμα σε κοινωνική αρωγή κατοχυρώνεται και στο άρθρο 34 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (πρόσβαση σε κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική αρωγή). Τα εν λόγω δικαιώματα παραβιάζονται κατάφωρα όταν το πρόσωπο υποφέρει από πείνα ή υποσιτισμό. Η επιτροπή για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά πολιτιστικά δικαιώματα ερμήνευσε το δικαίωμα σε επαρκή τροφή στο γενικό σχόλιο αριθ. 12 (1999), το οποίο ορίζει ότι το εν λόγω δικαίωμα πραγματώνεται όταν κάθε άνδρας, γυναίκα και παιδί, μόνος ή σε κοινότητα με άλλους, έχει ανά πάσα στιγμή φυσική και οικονομική πρόσβαση σε επαρκή τροφή ή σε κατάλληλα μέσα για την εξασφάλισή της. Η εξάλειψη της πείνας και η επίτευξη επισιτιστικής ασφάλειας αποτελεί έναν ακόμη πυλώνα των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης.

Σύμφωνα με το **διάγραμμα 4**, 7 % των ερωτηθέντων Ρομά ζουν σε νοικοκυριά στα οποία τουλάχιστον ένα μέλος πήγαινε τακτικά για ύπνο νηστικό τον τελευταίο μήνα (δηλ. τουλάχιστον 4 φορές). Το αντίστοιχο

Γενικοί και ειδικοί στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ

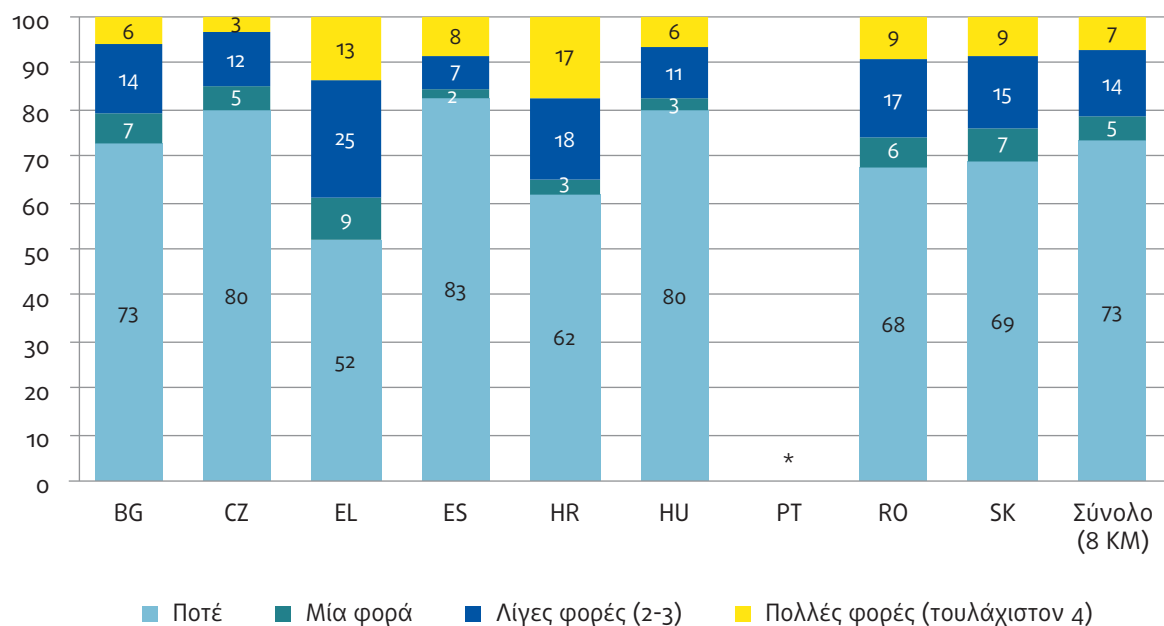
Γενικός στόχος 2: Εξάλειψη της πείνας, επίτευξη επισιτιστικής ασφάλειας και βελτίωση της διατροφής, καθώς και προώθηση της βιώσιμης γεωργίας.

Ειδικός στόχος 1. Έως το 2030, εξάλειψη της πείνας και διασφάλιση της πρόσβασης όλων, ιδίως των φτωχών και των ευάλωτων, περιλαμβανομένων των βρεφών, σε ασφαλή, θρεπτικά και επαρκή τρόφιμα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Ειδικός στόχος 2. Έως το 2030, εξάλειψη κάθε μορφής υποσιτισμού παιδιών κάτω των 5 ετών και, έως το 2025, επίτευξη των διεθνών συμφωνημένων στόχων όσον αφορά την καχεξία και την απίσχναση των παιδιών, καθώς και κάλυψη των διατροφικών αναγκών των κοριτσιών στην εφηβεία, των εγκύων ή των γυναικών που θηλάζουν και των ηλικιωμένων.

ποσοστό ανέρχεται σε 17 % των Ρομά στην Κροατία, 13 % των Ρομά στην Ελλάδα και 11 % των Ρομά στην Ουγγαρία. Στην Ελλάδα, ένας στους δύο σχεδόν (47 %) ζει σε νοικοκυριό στο οποίο ένα μέλος αναγκάστηκε να πάει για ύπνο νηστικό τουλάχιστον μία φορά τον τελευταίο μήνα. Αυτό είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό διότι στην Ελλάδα καταγράφεται το υψηλότερο ποσοστό

Διάγραμμα 4: Ρομά σε νοικοκυριά στα οποία, τον τελευταίο μήνα, τουλάχιστον ένα μέλος πήγε για ύπνο νηστικό μία φορά, λίγες φορές ή τουλάχιστον 4 φορές, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^{α,β}



■ Ποτέ ■ Μία φορά ■ Λίγες φορές (2-3) ■ Πολλές φορές (τουλάχιστον 4)

Σημείωση: * Μη διαθέσιμο. Για την Πορτογαλία δεν μπορούν να γίνουν εκτιμήσεις λόγω του μεγάλου αριθμού μη διαθέσιμων τιμών (>25 %).

^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά (n=31 793). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση της έρευνας: «Τον τελευταίο μήνα, πήγατε για ύπνο νηστικός εσείς ή κάποιος άλλος στο νοικοκυριό σας επειδή δεν είχατε αρκετά χρήματα για φαγητό; Αν ναι, πόσο συχνά συνέβη αυτό τον τελευταίο μήνα;»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Ρομά με αμειβόμενη απασχόληση, η οποία φαίνεται ότι δεν επαρκεί ούτε για την κάλυψη βασικών αναγκών, όπως η τροφή. Εξάλλου, βάσει των ευρημάτων, κατά μέσο όρο ένα στα τρία παιδιά Ρομά στις χώρες της έρευνας ζει σε νοικοκυριό που αντιμετώπισε πείνα τουλάχιστον μία φορά τον τελευταίο μήνα.

Σε σύγκριση με τα ευρήματα της έρευνας του 2011, το ποσοστό Ρομά που ζουν σε νοικοκυριά στα οποία τουλάχιστον ένα μέλος πήγε για ύπνο νηστικό τουλάχιστον μία φορά τον τελευταίο μήνα μειώθηκε σε Βουλγαρία, Ουγγαρία, Ρουμανία και Τσεχική Δημοκρατία, ενώ παρέμεινε αμετάβλητο σε Ελλάδα, Ισπανία και Σλοβακία.

2.2. Συμμετοχή στην αγορά εργασίας

Το άρθρο 15 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προστατεύει το δικαίωμα προς εργασία. Ο υπ' αριθμόν ένα πρωταρχικός στόχος της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» είναι να διασφαλίσει την απασχόληση ποσοστού 75 % του πληθυσμού της ΕΕ ηλικίας 20-64 ετών έως το 2020. Σύμφωνα με τη σύσταση του Συμβουλίου του 2013, τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν

αποτελεσματικά μέτρα για την επίτευξη του στόχου αυτού όπως, μεταξύ άλλων, καταπολέμηση των διακρίσεων και υποστήριξη της πρώτης εργασιακής εμπειρίας, της επαγγελματικής εκπαίδευσης, της κατάρτισης στον χώρο εργασίας, της διά βίου μάθησης και της ανάπτυξης

Γενικοί και ειδικοί στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ

Γενικός στόχος 8: Προαγωγή της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς, της απασχόλησης και της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους.

Ειδικός στόχος 5. Έως το 2030, επίτευξη πλήρους και παραγωγικής απασχόλησης και αξιοπρεπούς εργασίας για όλους τους άνδρες και όλες τις γυναίκες, μη εξαιρουμένων των νέων και των ατόμων με αναπηρία, καθώς και ίσης αμοιβής για εργασία ίσης αξίας.

Ειδικός στόχος 6. Έως το 2020, σημαντική μείωση του ποσοστού των νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης.

Ειδικός στόχος 8. Προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων και προώθηση του ασφαλούς εργασιακού περιβάλλοντος για όλους τους εργαζόμενους, μη εξαιρουμένων των μεταναστών, ιδίως των μεταναστριών, και των επισφαλώς εργαζομένων.

δεξιότητων, αλλά και υποστήριξη της αυτοαπασχόλησης και της επιχειρηματικότητας. Τρεις από τους ειδικούς στόχους του ΣΒΑ 8 —«Προαγωγή της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς, της απασχόλησης και της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους»— επικεντρώνονται στη συμμετοχή στην αγορά εργασίας.

2.2.1. Κύρια απασχόληση

Κατά μέσο όρο, ένας στους τέσσερις Ρομά ηλικίας τουλάχιστον 16 ετών (25 %) δήλωσε ως κύρια απασχόληση «εργαζόμενος» ή «αυτοαπασχολούμενος» κατά το χρόνο της έρευνας (πίνακας 1). Οι όροι αυτοί καλύπτουν τόσο την πλήρη όσο και τη μερική απασχόληση, αλλά και την «περιστασιακή εργασία» όταν αυτή θεωρείται η κύρια απασχόληση¹⁸. Στον γενικό πληθυσμό είναι σχεδόν διπλάσιο το ποσοστό των ατόμων (64 %) που δηλώνουν ότι έχουν απασχόληση στα αντίστοιχα 9 κράτη μέλη της ΕΕ¹⁹. Σε σύγκριση με τα ευρήματα της έρευνας του 2011, δεν παρατηρείται ουσιαστική βελτίωση. Τα υψηλότερα αυτοαναφερόμενα ποσοστά απασχόλησης των Ρομά απαντούν στην Ελλάδα (43 %), ενώ ακολουθούν η Ουγγαρία (36 %) και η Πορτογαλία (34 %). Τα χαμηλότερα ποσοστά παρατηρούνται σε Κροατία (8 %) και Ισπανία (16 %).

Ένα στα τρία ερωτηθέντα μέλη νοικοκυριών Ρομά (34 %) δηλώνουν «άνεργοι», με το ποσοστό αυτό να ξεπερνά το 50 % σε Κροατία (62 %), Ισπανία (57 %) και Βουλγαρία (55 %). Στη Ρουμανία παρατηρούνται εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά αυτοαναφερόμενης ανεργίας (5 %), ενώ ακολουθούν η Πορτογαλία με 17 % και η Ουγγαρία με 23 %. Δεδομένου ότι η αντίληψη περί ανεργίας και ο επιμερισμός των οικιακών εργασιών μεταξύ των μελών του νοικοκυριού συνδέονται μεταξύ τους, απαιτείται διεξοδικότερη έρευνα σε επίπεδο χώρας προκειμένου να αναλυθεί κατά πόσον υφίσταται ελλιπής καταγραφή των ανέργων ή αποχώρηση από την αγορά εργασίας και αν ο λόγος είναι η απώλεια κάθε ελπίδας για εύρεση απασχόλησης.

Επιπλέον, στον **πίνακα 1** φαίνεται να υπάρχει ένα σημαντικό χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών: 34 % των ανδρών Ρομά δηλώνουν «εργαζόμενοι» ως κύρια απασχόληση, έναντι μόλις 16 % των γυναικών Ρομά. Συγκριτικά, το χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών στον γενικό πληθυσμό εξακολουθεί να είναι σημαντικό, πλην όμως όχι τόσο μεγάλο όσο στους Ρομά (71 % των ανδρών εργάζονται, έναντι 57 % των γυναικών). Η διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών Ρομά όσον αφορά τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας θα μπορούσε να ερμηνεύεται από την ενασχόληση υψηλότερου ποσοστού γυναικών με τα οικιακά ως κύρια απασχόληση. Η έρευνα για τους Ρομά το 2011 είχε επίσης αποκαλύψει σημαντική διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, καθώς και υψηλότερο ποσοστό γυναικών με κύρια απασχόληση «οικιακά», τα οποία το 2016 (όπως και το 2011) ήταν η δεύτερη κυριότερη αυτοαναφερόμενη απασχόληση έπειτα από την «ανεργία». Βάσει των ευρημάτων της έρευνας EU-MIDIS II, 28 % του συνόλου των γυναικών Ρομά που συμμετείχαν στην έρευνα δηλώνουν ως κύρια απασχόληση «οικιακά», έναντι 6 % του συνόλου των ανδρών Ρομά. Η αναλογία αυτή είναι υψηλή μεταξύ των γυναικών Ρομά έναντι των γυναικών στον γενικό πληθυσμό, γεγονός που θα μπορούσε να ερμηνεύεται από τις προσδοκίες για τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων²⁰.

Ποσοστό 12 % των ερωτηθέντων Ρομά ανέφεραν ως κύρια απασχόληση «συνταξιούχος», χωρίς σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η εν λόγω τιμή είναι συγκριτικά χαμηλή και αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι, σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, οι Ρομά είναι κατά μέσο όρο νεότεροι σε ηλικία. Αυτό ερμηνεύεται από τη μεγαλύτερη γεννητικότητα και το μικρότερο προσδόκιμο ζωής των Ρομά στις περισσότερες χώρες της έρευνας²¹. Το χαμηλότερο ποσοστό «συνταξιούχων» Ρομά (2 %) παρατηρείται σε Ελλάδα και Κροατία.

18 Ο όρος «κύρια απασχόληση» αναφέρεται σε ερώτηση που τέθηκε στο σύνολο των μελών του νοικοκυριού αναφορικά με την τρέχουσα κατάσταση της απασχόλησής τους. Η έννοια αυτή διαφέρει από την έννοια του ΔΓΕ για την απασχόληση, καθώς και από την έννοια που χρησιμοποιείται στην έρευνα εργατικού δυναμικού (μεταβλητή MAINSTAT). Ο όρος «απασχόληση» περιλαμβάνει και την ολιγόωρη εργασία αμισθί σε οικογενειακή επιχείρηση, δεδομένου ότι είναι επ' ωφελεία της οικογένειας.

19 Με βάση τα δεδομένα της Eurostat από την έρευνα εργατικού δυναμικού σχετικά με την αυτοαναφερόμενη εργασιακή κατάσταση (MAINSTAT) ατόμων ηλικίας τουλάχιστον 15 ετών.

20 FRA (2014).

21 Fundación Secretariado Gitano (επιμ.) (2009).

Πίνακας 1: Τρέχουσα κύρια απασχόληση του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας τουλάχιστον 16 ετών σε 9 κράτη μέλη της ΕΕ (%) ^{α,β}

Κράτος μέλος ΕΕ		Εργαζόμενος	Άνεργος	Ανίκανος προς εργασία λόγω ασθένειας ή αναπηρίας	Οικιακά	Συνταξιούχος	Ανενεργός για άλλους λόγους (σπουδές, στρατιωτική θητεία, άλλο)
BG	Γυναίκες	16	59	(1)	6	16	3
	Άνδρες	29	52	(1)	(0)	13	5
	Σύνολο	23	55	1	3	14	4
CZ	Γυναίκες	21	30	5	18	18	8
	Άνδρες	37	35	3	(1)	16	8
	Σύνολο	29	32	4	9	17	8
EL	Γυναίκες	20	26	2	48	(1)	(2)
	Άνδρες	67	25	4	(0)	(2)	(2)
	Σύνολο	43	26	3	25	2	2
ES	Γυναίκες	12	51	3	24	6	4
	Άνδρες	21	63	5	(0)	6	5
	Σύνολο	16	57	4	12	6	5
HR	Γυναίκες	5	51	4	34	(1)	6
	Άνδρες	11	74	3	(0)	(2)	8
	Σύνολο	8	62	4	17	2	7
HU	Γυναίκες	26	22	8	14	13	17
	Άνδρες	45	24	5	(0)	16	9
	Σύνολο	36	23	6	7	14	13
PT	Γυναίκες	23	12	(1)	46	9	9
	Άνδρες	44	22	(1)	(1)	15	18
	Σύνολο	34	17	(1)	24	12	13
RO	Γυναίκες	13	4	2	59	10	11
	Άνδρες	42	6	4	22	13	13
	Σύνολο	28	5	3	40	12	12
SK	Γυναίκες	14	46	4	15	13	8
	Άνδρες	26	50	4	(1)	11	8
	Σύνολο	20	48	4	8	12	8
Σύνολο (9 KM)	Γυναίκες	16	32	3	28	12	8
	Άνδρες	34	35	4	6	12	9
	Σύνολο	25	34	4	17	12	8

Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας τουλάχιστον 16 ετών (n=22 097). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

2.2.2. Αμειβόμενη εργασία

Ο όρος «αμειβόμενη εργασία» αναφέρεται σε όσους ήταν «εργαζόμενοι» ή «αυτοαπασχολούμενοι» κατά τον χρόνο της έρευνας ²², περιλαμβανομένων όσων εργάστηκαν περιστασιακά επ' αμοιβή στη διάρκεια του μήνα που προηγήθηκε της έρευνας ²³. Ο υπολογισμός γίνεται κατά προσέγγιση βάσει του ορισμού του ποσοστού απασχόλησης που χρησιμοποιείται από την Eurostat για τη μέτρηση των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» ²⁴.

Η επιλογή «οποιαδήποτε εργασία επ' αμοιβή τον τελευταίο μήνα» προσθέτει κατά μέσο όρο 18 εκατοστιαίες μονάδες στο αυτοαναφερόμενο ποσοστό απασχόλησης. Συνολικά, επομένως, το ποσοστό αμειβόμενης εργασίας των Ρομά στα 9 κράτη μέλη της έρευνας ανέρχεται σε 43 % (διάγραμμα 5). Το ποσοστό αυτό είναι πολύ χαμηλότερο από το μέσο ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ των 28, που ανερχόταν σε 70 % το 2015. Το υψηλότερο ποσοστό αμειβόμενης εργασίας καταγράφεται στην Ελλάδα (52%), ενώ το χαμηλότερο στην Κροατία (21 %).

Σε όλες τις χώρες παρατηρήθηκε σημαντικό χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών, με τις μεγαλύτερες διαφορές να διαπιστώνονται στην Ελλάδα (22 % των γυναικών Ρομά σε αμειβόμενη εργασία έναντι 82 % των ανδρών Ρομά), ακολουθούμενη από τη Ρουμανία (27 % έναντι 64 %). Οι μικρότερες διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών παρατηρήθηκαν στην Ισπανία, όπου το 16 % των γυναικών Ρομά και το 31 % των ανδρών Ρομά είχαν αμειβόμενη εργασία τον τελευταίο μήνα.

Το ποσοστό των Ρομά σε αμειβόμενη εργασία στην Ελλάδα είναι το πλησιέστερο σε αυτό του γενικού πληθυσμού, και μάλιστα το ποσοστό των ανδρών Ρομά το υπερβαίνει. Αυτό ερμηνεύεται εν μέρει από το υψηλό ποσοστό των Ρομά που δηλώνουν «αυτοαπασχολούμενοι» και περιστασιακά εργαζόμενοι, κάτι που παρατηρήθηκε και στην έρευνα για τους Ρομά το 2011. Από την άλλη, ο συνδυασμός υψηλού ποσοστού Ρομά σε αμειβόμενη εργασία και υψηλού ποσοστού φτώχειας (96 % των Ρομά στην Ελλάδα) φανερώνει ότι πολλοί Ρομά είναι «φτωχοί εργαζόμενοι» ή απασχολούνται κατ' εξοχήν σε κακοπληρωμένες θέσεις εργασίας. Σε όλες τις άλλες χώρες, το ποσοστό των Ρομά σε αμειβόμενη εργασία είναι μικρότερο από αυτό του γενικού πληθυσμού, τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες Ρομά.

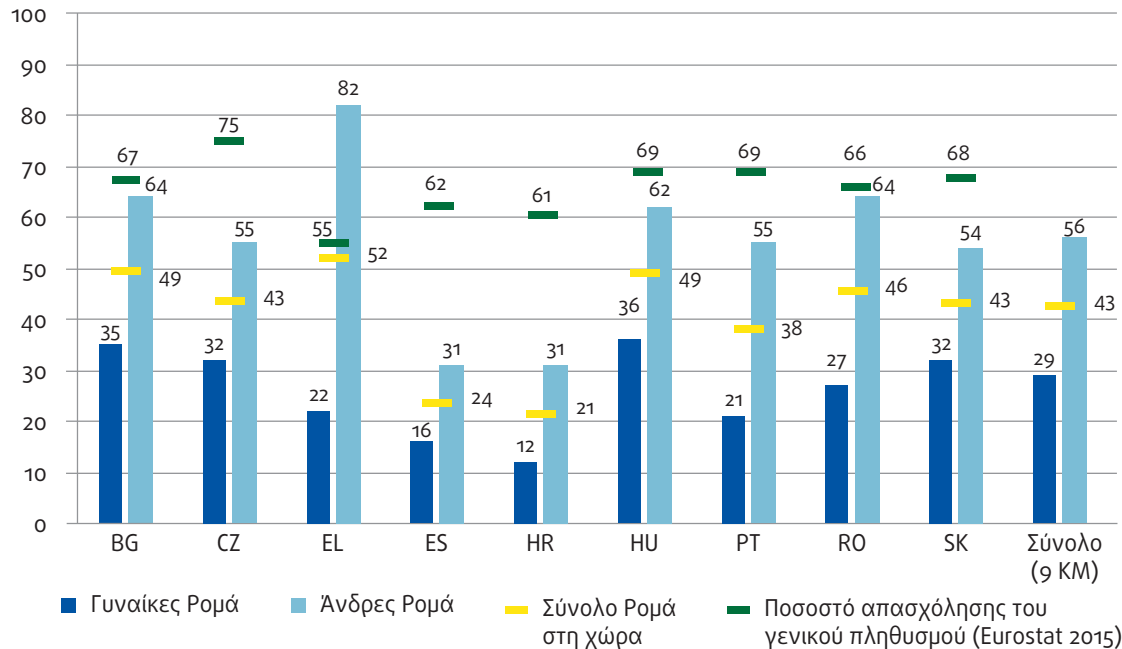
Τα ποσοστά των ατόμων με αμειβόμενη εργασία παρουσιάζουν σημαντικές διακυμάνσεις ανάλογα με την ηλικία (πίνακας 2), φαινόμενο το οποίο παρατηρείται σε όλες τις χώρες της έρευνας. Συνολικά, 48 % των ατόμων ηλικίας 25-54 ετών και 38 % των ατόμων 20-24 ετών έχουν αμειβόμενη εργασία. Οι Ρομά μεγαλύτερης ηλικίας, πάντως, βρίσκονται σε πολύ χειρότερη κατάσταση: κατά μέσο όρο, μόλις 24 % των Ρομά ηλικίας 55-64 ετών έχουν αμειβόμενη εργασία, σε σύγκριση με ποσοστό 53 % κατά μέσο όρο για την ίδια ηλικιακή ομάδα του γενικού πληθυσμού στην ΕΕ των 28. Μόνο στην Πορτογαλία (49 %) και στην Ελλάδα (48 %) τα ποσοστά των Ρομά άνω των 55 ετών σε αμειβόμενη εργασία προσεγγίζουν τα ποσοστά απασχόλησης του γενικού πληθυσμού, αν και για όλες τις ηλικιακές ομάδες υπολείπονται κατά πολύ του στόχου της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για ποσοστό απασχόλησης 75 %. Η κατάσταση των νεαρών Ρομά –ηλικίας 16 έως 24 ετών– είναι εξίσου δραματική: κατά μέσο όρο, μόλις 27 % έχουν αμειβόμενη απασχόληση, έναντι 33 % κατά μέσο όρο των νέων της ίδιας ηλικιακής ομάδας του γενικού πληθυσμού στην ΕΕ των 28.

22 Ο ορισμός αυτός δεν καλύπτει τους εργαζόμενους αμισθί σε οικογενειακή επιχείρηση.

23 Στην έρευνα για τους Ρομά το 2011 δεν περιλαμβανόταν η επιλογή «οποιαδήποτε εργασία επ' αμοιβή τον τελευταίο μήνα» και, συνεπώς, τα αποτελέσματα δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα με τα αποτελέσματα του 2016.

24 Το υπολογισθέν ποσοστό αμειβόμενης απασχόλησης δεν είναι ακριβώς συγκρίσιμο με το ποσοστό απασχόλησης της Eurostat, που βασίζεται στην έννοια του ΔΓΕ και ορίζει ως εργαζόμενους άτομα ηλικίας άνω των 15 ετών τα οποία εργάστηκαν τουλάχιστον μία ώρα επ' αμοιβή ή με σκοπό το κέρδος ή επ' ωφελεία της οικογένειας στη διάρκεια της εβδομάδας αναφοράς, ή άτομα τα οποία δεν εργάστηκαν στη διάρκεια της εβδομάδας αναφοράς πλην όμως έχουν εργασία ή επιχείρηση από την οποία απουσίαζαν προσωρινά. Το υπολογισθέν ποσοστό αμειβόμενης απασχόλησης στην έρευνα για τους Ρομά βασίζεται στην καταγραφή των μελών του νοικοκυριού και στις απαντήσεις των ερωτηθέντων στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου σχετικά με την αυτοαναφερόμενη τρέχουσα κύρια απασχόληση. Δεν συνυπολογίστηκαν τα άτομα που προσφέρουν αμισθί εργασία σε οικογενειακή επιχείρηση. Εάν η δηλωθείσα κύρια απασχόληση ήταν «άεργος» ή «άμισθος», ακολουθούσε η ερώτηση κατά πόσον το άτομο «έκανε οποιαδήποτε εργασία επ' αμοιβή τον τελευταίο μήνα». Πρόθεση ήταν να αποτυπωθεί και η άτυπη εργασία και οι μικροδουλειές που συμβάλλουν στην επιβίωση της οικογένειας, οι οποίες μπορεί να έχουν ιδιαίτερη σημασία σε κάποια νοικοκυριά Ρομά.

Διάγραμμα 5: Ποσοστό γυναικών και ανδρών Ρομά^α ηλικίας 20-64 ετών σε αμειβόμενη εργασία, περιλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων και των περιστασιακά εργαζόμενων ή όσων εργάστηκαν τον τελευταίο μήνα, σε σύγκριση με τα ποσοστά απασχόλησης της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» το 2015 (Eurostat)^β, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας 20-64 ετών (n=17 806). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ποσοστό απασχόλησης της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» το 2015: Eurostat t2020_10 (μεταφορτώθηκε στις 13.9.2016). Υπολογίζεται διαιρώντας τον αριθμό των εργαζόμενων ατόμων ηλικίας 20 έως 64 ετών με τον συνολικό πληθυσμό της ίδιας ηλικιακής ομάδας. Ο δείκτης βασίζεται στην έννοια του ΔΓΕ, έρευνα εργατικού δυναμικού.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Πίνακας 2: Ποσοστό Ρομά ηλικίας 20-64 ετών με αμειβόμενη εργασία, περιλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων, των περιστασιακά εργαζόμενων και όσων εργάστηκαν τον τελευταίο μήνα, ανά ηλικιακή ομάδα και χώρα (%) ^{α, β, γ}

Κράτος μέλος ΕΕ	20-24 ετών	25-54 ετών	55-64 ετών	Σύνολο 20-64 ετών
BG	45	55	31	49
CZ	34	50	22	43
EL	45	55	48	52
ES	24	25	16	24
HR	22	22	(19)	21
HU	47	56	22	49
PT	28	37	49	38
RO	43	52	22	46
SK	35	48	23	43
Σύνολο	38	48	24	43

Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας 20-64 ετών (n=17 806). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Βάσει του ερωτηματολογίου για το νοικοκυριό και του ερωτηματολογίου για τους ερωτηθέντες σχετικά με την αυτοαναφερόμενη τρέχουσα κύρια απασχόληση. Εάν η δηλωθείσα κύρια απασχόληση ήταν «άνεργος», ακολουθούσε η ερώτηση κατά πόσον το άτομο «έκανε οποιαδήποτε εργασία επ' αμοιβή τον τελευταίο μήνα». Δεν συνυπολογίστηκαν τα άτομα που προσφέρουν αμισθί εργασία σε οικογενειακή επιχείρηση.

^γ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

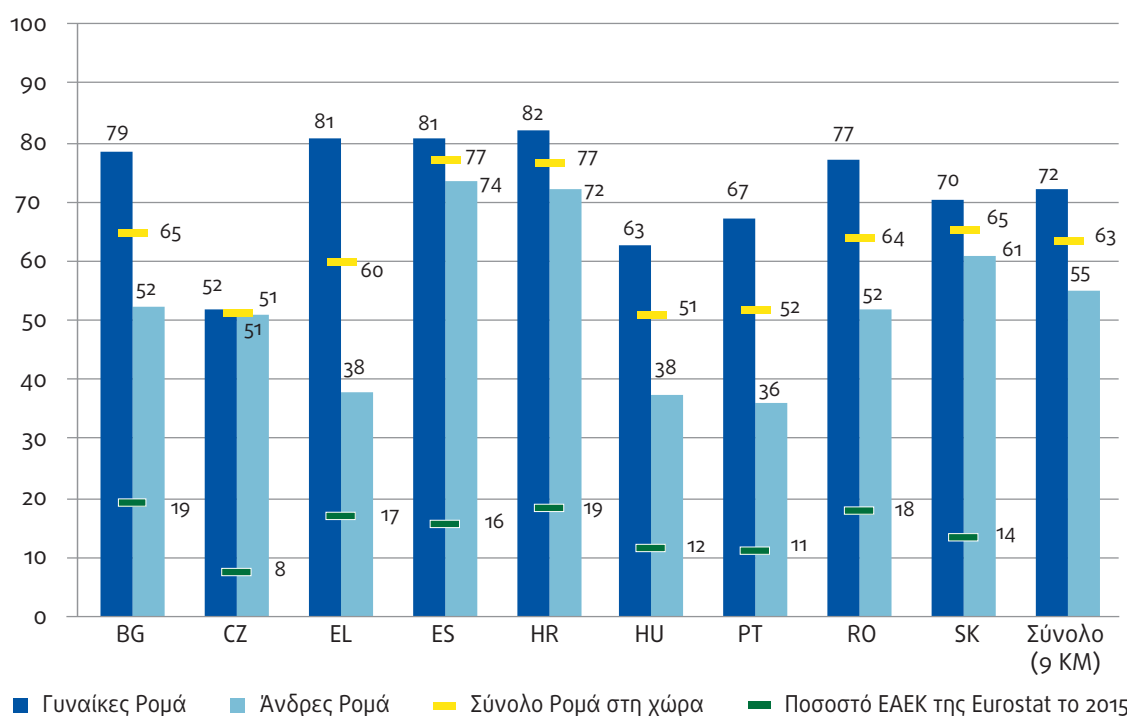
2.2.3. Νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης

Η Eurostat δημοσιεύει σε ετήσια βάση στατιστικά στοιχεία για τα άτομα ηλικίας 15-24 ετών που βρίσκονται «εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης» (ΕΑΕΚ). Πρόκειται για έναν σημαντικό δείκτη του ποσοστού των νέων που έχουν ολοκληρώσει τον πρώτο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης.

Ένας παρόμοιος δείκτης που υπολογίστηκε για τους Ρομά ηλικίας 16-24 ετών βάσει της έρευνας EU-MIDIS II

δείχνει ότι το ποσοστό των νεαρών Ρομά που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή επιμόρφωσης ως κύρια απασχόληση ανέρχεται, κατά μέσο όρο, σε 63 % —έναντι ποσοστού 12 % στην ίδια ηλικιακή ομάδα του γενικού πληθυσμού της ΕΕ των 28²⁵. Το χάσμα μεταξύ νεαρών Ρομά και γενικού πληθυσμού είναι ιδιαίτερα μεγάλο στην Τσεχική Δημοκρατία, όπου το ποσοστό των Ρομά εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης είναι εξαπλάσιο του αντίστοιχου ποσοστού του γενικού πληθυσμού (διάγραμμα 6).

Διάγραμμα 6: Νεαροί Ρομά ηλικίας 16-24 ετών εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης ως κύρια απασχόληση, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α,β,γ}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας 16-24 ετών (n=4 189). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Βάσει του ερωτηματολογίου για το νοικοκυριό και του ερωτηματολογίου για τους ερωτηθέντες σχετικά με την αυτοαναφερόμενη τρέχουσα κύρια απασχόληση.

^γ Ποσοστό ΕΑΕΚ της Eurostat για το 2015: edat_ifse_20 (μεταφορτώθηκε στις 13.10.2016). Ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 15-24 ετών εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης βάσει της έννοιας του ΔΓΕ.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά· Eurostat, Ποσοστό ΕΑΕΚ για το 2015, Γενικός πληθυσμός

25 Η συγκρισιμότητα ανάμεσα στα ποσοστά ΕΑΕΚ της EU-MIDIS II και της Eurostat είναι περιορισμένη λόγω διαφορετικού ορισμού των ηλικιακών ομάδων. Αν λαμβάνονταν υπόψη οι 15χρονοι, οι τιμές όσων βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης θα εμφανίζονταν μικρότερες κατά λίγες εκατοστιαίες μονάδες. Το ποσοστό ΕΑΕΚ της Eurostat βασίζεται στην έννοια του ΔΓΕ, που αφορά εργασία τουλάχιστον μίας ώρας στη διάρκεια της τελευταίας εβδομάδας, ενώ η ερώτηση της EU-MIDIS II αφορούσε την αυτοαναφερόμενη κύρια απασχόληση.

Τα αποτελέσματα φανερώνουν επίσης σημαντικό χάσμα μεταξύ γυναικών και ανδρών. Κατά μέσο όρο, στις 9 χώρες της έρευνας, 72 % των γυναικών Ρομά ηλικίας 16-24 ετών βρίσκονται εκτός απασχόλησης ή εκπαίδευσης, έναντι 55 % των νεαρών ανδρών Ρομά. Η μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών διαπιστώνεται σε Ελλάδα, Πορτογαλία και Ουγγαρία. Στην Ελλάδα, 81 % των γυναικών Ρομά ηλικίας 16-24 ετών βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης, έναντι ποσοστού 38 % των νεαρών ανδρών Ρομά. Το αντίστοιχο ποσοστό στις γυναίκες Ρομά ανέρχεται σε 67 % στην Πορτογαλία και 63 % στην Ουγγαρία, έναντι 36 % και 38 % αντίστοιχα στους άνδρες Ρομά της ίδιας ηλικιακής ομάδας.

2.2.4. Νοικοκυριά χαμηλής έντασης εργασίας

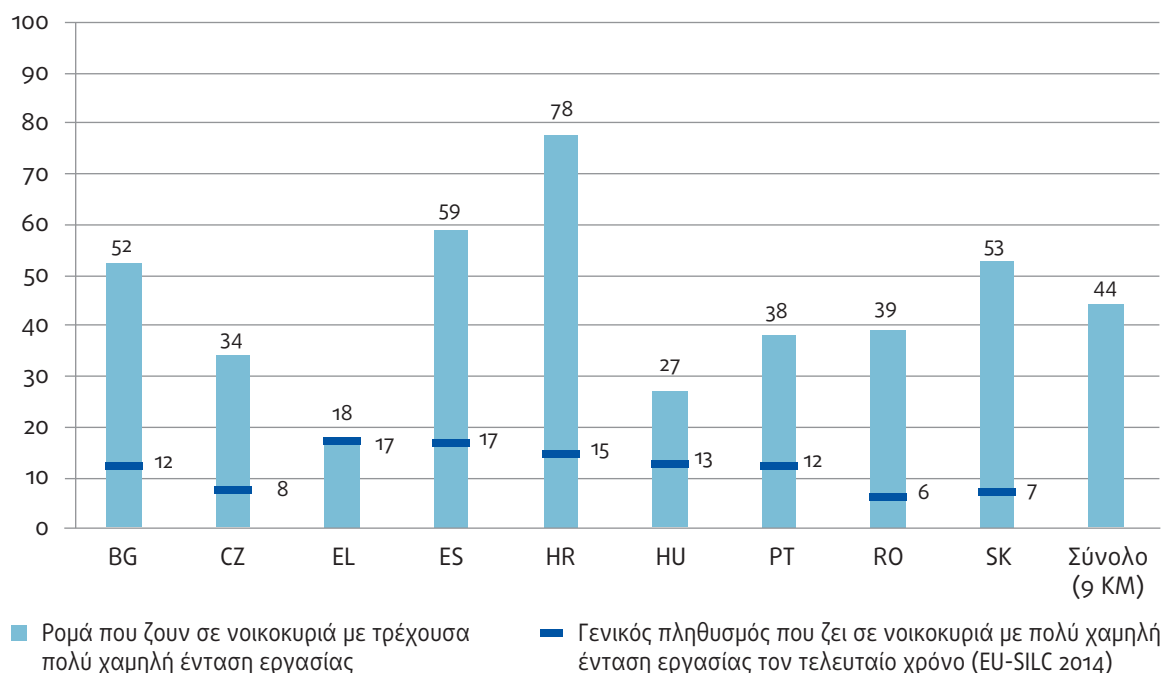
Ένα συστατικό στοιχείο του δείκτη για τον πρωταρχικό στόχο της κοινωνικής ένταξης «άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό», ο οποίος περιλαμβάνεται στη στρατηγική «Ευρώπη 2020» είναι τα «άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας».

Η ένταση εργασίας είναι ο λόγος του αριθμού των μελών του νοικοκυριού σε παραγωγική ηλικία –18 έως 59 ετών, εξαιρουμένων των μελών ηλικίας 18-24 ετών που σπουδάζουν– τα οποία εργάζονται επί του παρόντος προς τον συνολικό αριθμό των μελών του νοικοκυριού σε παραγωγική ηλικία. Η ένταση εργασίας χαρακτηρίζεται «χαμηλή» όταν βρίσκεται κάτω από το 20 % του συνολικού δυναμικού του νοικοκυριού ²⁶.

Παρά την περιορισμένη συγκρισιμότητα, τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ευρύ χάσμα μεταξύ Ρομά και γενικού πληθυσμού σε όλες τις χώρες της έρευνας, πλην Ελλάδας (διάγραμμα 7). Κατά μέσο όρο, 44 % των Ρομά ζουν σε νοικοκυριά χαμηλής έντασης εργασίας, με κατά προσέγγιση υπολογισμό βάσει του δείκτη της Eurostat για το 2014. Συγκριτικά, 11 % των κατοίκων της ΕΕ των 28 ζουν σε νοικοκυριά χαμηλής έντασης εργασίας, βάσει του ίδιου δείκτη. Η μικρότερη διαφορά από τον γενικό πληθυσμό παρατηρείται στην Ελλάδα (18 % έναντι 17 %), γεγονός που ερμηνεύεται από τα υψηλά ποσοστά αυτοαπασχόλησης των Ρομά. Αντίθετα, οι μεγαλύτερες διαφορές παρατηρούνται στην Κροατία (78 % έναντι 15 %) και τη Σλοβακία (53 % έναντι 15 %).

²⁶ Περιορισμένη συγκρισιμότητα με την ένταση εργασίας όπως ορίζεται από την Eurostat, δηλ. ο λόγος του αριθμού των μηνών στη διάρκεια των οποίων τα μέλη του νοικοκυριού σε παραγωγική ηλικία (18-59 ετών, πλην εξαρτημένων τέκνων και νέων ηλικίας 18-24 ετών) εργάζονταν στη διάρκεια του έτους αναφοράς εισοδήματος προς τον συνολικό αριθμό μηνών κατά τους οποίους τα μέλη του ίδιου νοικοκυριού θα μπορούσαν θεωρητικά να εργάζονται. Για όσους αναφέρουν μερική απασχόληση, ο αριθμός των μηνών που εργάστηκαν σε ισοδύναμα πλήρους απασχόλησης υπολογίζεται βάσει του αριθμού των ωρών που εργάζονταν συνήθως κατά τον χρόνο της συνέντευξης. Ο ορισμός που χρησιμοποιείται για την EU-MIDIS II παρέχει πληροφορίες μόνο για την τρέχουσα κατάσταση και δεν λαμβάνει υπόψη την πλήρη ή τη μερική απασχόληση. Ως εκ τούτου, δεν αποκλείεται να υποεκτιμά τη χαμηλή ένταση εργασίας.

Διάγραμμα 7: Ρομά ηλικίας 0-59 ετών οι οποίοι ζουν σε νοικοκυριά με τρέχουσα χαμηλή ένταση εργασίας, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α,β,γ}



■ Ρομά που ζουν σε νοικοκυριά με τρέχουσα πολύ χαμηλή ένταση εργασίας **■** Γενικός πληθυσμός που ζει σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας τον τελευταίο χρόνο (EU-SILC 2014)

Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας 0-59 ετών (n=33 785). Σταθμισμένα αποτελέσματα. ^β Τα άτομα που ζουν σε νοικοκυριά πολύ χαμηλής έντασης εργασίας ορίζονται ως άτομα κάθε ηλικίας (0-59 ετών) τα οποία ζουν σε νοικοκυριά των οποίων τα μέλη παραγωγικής ηλικίας (18-59 ετών) εργάστηκαν κάτω από το 20 % των συνολικών δυνατοτήτων τους, βάσει της τρέχουσας εργασιακής τους κατάστασης. ^γ Ποσοστό χαμηλής έντασης εργασίας της Eurostat για το 2014: ilc_lnh11 (μεταφορτώθηκε στις 13.9.2016). Τα άτομα που ζουν σε νοικοκυριά πολύ χαμηλής έντασης εργασίας ορίζονται ως άτομα κάθε ηλικίας (0-59 ετών) τα οποία ζουν σε νοικοκυριά των οποίων τα μέλη παραγωγικής ηλικίας (18-59 ετών) εργάστηκαν κάτω από το 20 % των συνολικών δυνατοτήτων τους στη διάρκεια του προηγούμενου έτους.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά· Eurostat, EU-SILC 2014, Γενικός πληθυσμός

2.3. Εκπαίδευση

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση προστατεύεται με το άρθρο 28 της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού —η οποία κυρώθηκε από το σύνολο των κρατών μελών της ΕΕ— και το άρθρο 14 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Τα κράτη μέλη της ΕΕ υποχρεούνται να διασφαλίζουν σε όλα τα παιδιά ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση, ιδίως την υποχρεωτική. Σύμφωνα με την UNESCO, τα άτομα που δεν ολοκληρώνουν τουλάχιστον την υποχρεωτική εκπαίδευση διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας στη μετέπειτα ζωή τους και έχουν περιορισμένες ευκαιρίες να αναπτύξουν μαθησιακές δεξιότητες και να αξιοποιήσουν το σύνολο των δυνατοτήτων τους²⁷.

Η πρόσβαση στην εκπαίδευση συνιστά βασικό θεματικό πεδίο της σύστασης του Συμβουλίου του 2013. Το Συμβούλιο συνιστά στα κράτη μέλη της ΕΕ να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα που θα διασφαλίζουν την ίση

μεταχείριση και την πλήρη πρόσβαση των αγοριών και των κοριτσιών Ρομά σε ποιοτική γενική εκπαίδευση και θα εξασφαλίζουν ότι όλοι οι μαθητές Ρομά ολοκληρώνουν τουλάχιστον την υποχρεωτική εκπαίδευση. Οι δείκτες που παρουσιάζονται στην παρούσα ενότητα αντικατοπτρίζουν τα βασικά μέτρα που προτείνονται με τη σύσταση.

2.3.1. Συμμετοχή στην εκπαίδευση

Προσχολική αγωγή

Η προσχολική αγωγή και ανάπτυξη καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις ευκαιρίες στη μετέπειτα ζωή. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να παρέχονται στα παιδιά Ρομά ευκαιρίες να ξεκινήσουν τη ζωή τους επί ίσοις όροις με τους μη Ρομά συνομηλικούς τους, ώστε να σπάσει ο φαύλος κύκλος της διαγενεακής μεταβίβασης της φτώχειας²⁸. Το στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ για τη συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και

²⁷ UNESCO (2010), σ. 155.

²⁸ Παγκόσμια Τράπεζα (2012).

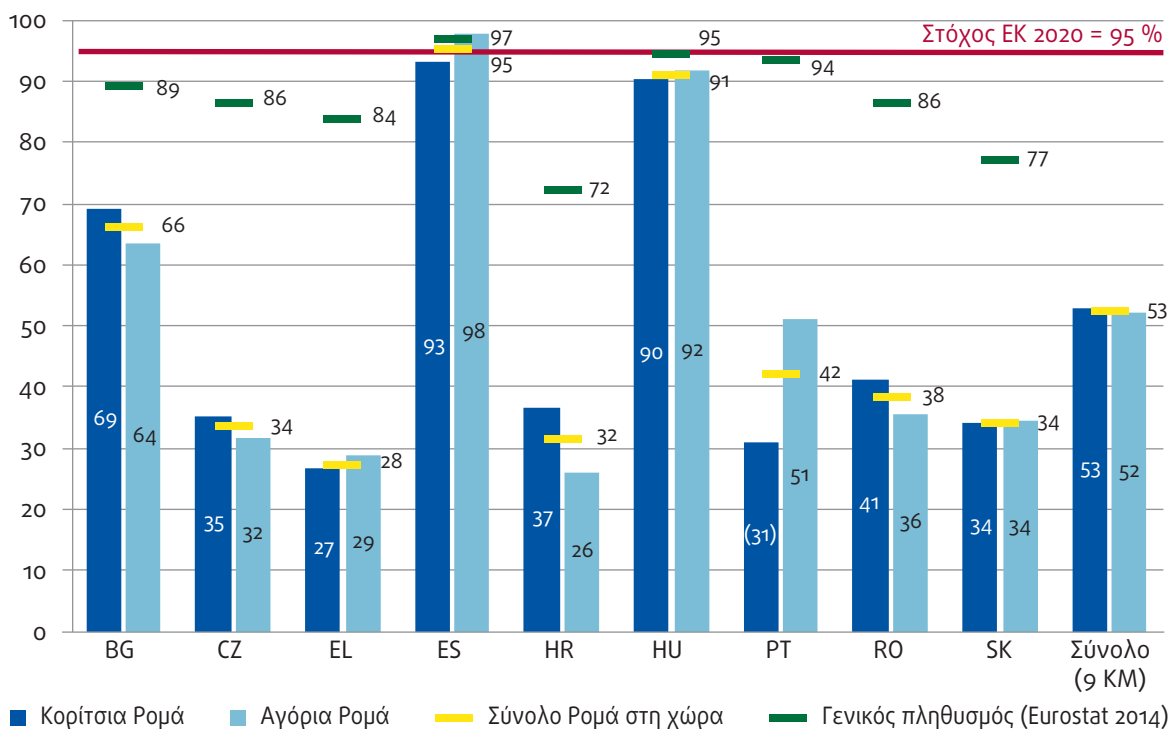
της κατάρτισης –Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2020 (ΕΚ 2020)— αναγνωρίζει τις δυνατότητες της προσχολικής αγωγής και φροντίδας να αντιμετωπίσει τον κοινωνικό αποκλεισμό και την οικονομική δυσπραγία. Θέτει ως στόχο να διασφαλίζεται ότι τουλάχιστον 95 % των παιδιών ηλικίας μεταξύ 4 ετών και της ηλικίας έναρξης της υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης θα παρακολουθούν προσχολική αγωγή²⁹.

Βάσει των ευρημάτων της EU-MIDIS II, από τις 9 χώρες της έρευνας μόνο η Ισπανία (95 %) και η Ουγγαρία (91 %) έχουν ποσοστά φοίτησης τα οποία προσεγγίζουν τον στόχο της ΕΚ 2020 (διάγραμμα 8). Στις

υπόλοιπες χώρες, με εξαίρεση τη Βουλγαρία (66 %), λιγότερα από τα μισά παιδιά ηλικίας μεταξύ 4 ετών και της ηλικίας έναρξης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης παρακολουθούν προσχολική αγωγή.

Σε σύγκριση με την έρευνα για τους Ρομά το 2011, στα ευρήματα της EU-MIDIS II καταγράφεται αύξηση του ποσοστού φοίτησης σε όλες τις χώρες, πλην Πορτογαλίας και Ρουμανίας. Παρόλα αυτά, τα ποσοστά υπολείπονται κατά πολύ από το στόχο της ΕΕ για την προσχολική αγωγή έως το 2020, όπως και από τα αντίστοιχα ποσοστά για τον γενικό πληθυσμό.

Διάγραμμα 8: Παιδιά ηλικίας μεταξύ 4 ετών και της ηλικίας έναρξης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (διαφορετική σε κάθε χώρα) που παρακολουθούν προσχολική αγωγή, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α, β, γ, δ}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας μεταξύ 4 ετών και της ηλικίας έναρξης της υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε κάθε χώρα (n=1 776). Σταθμισμένα αποτελέσματα.
^β Οι ερωτηθέντες απάντησαν για κάθε παιδί εάν παρακολουθεί τακτικά δημόσια ή ιδιωτική προσχολική αγωγή (βρεφονηπιακό, παιδικό σταθμό κ.λπ.)
^γ Διαφορετικές ηλικιακές ομάδες όσον αφορά την παρακολούθηση προσχολικής αγωγής στις διάφορες χώρες: 4-6 ετών στη Βουλγαρία και την Κροατία, 4-5 ετών στις υπόλοιπες χώρες³⁰. Η ηλικία υπολογίζεται σε ετήσια βάση και, συνεπώς, δεν λαμβάνεται υπόψη η πρόωρη ή καθυστερημένη έναρξη φοίτησης κάθε παιδιού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.
^δ Eurostat: στόχος Εκπαίδευσης και Κατάρτισης 2020 —educ_uoe_enp10 (μεταφορτώθηκε στις 20.10.2016) με βάση τα δεδομένα των μητρώων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.
 Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά· Eurostat 2014, Γενικός πληθυσμός

29 Eurostat (2016).

30 Ευρωπαϊκή Επιτροπή/EACEA/Eurydice (2015).

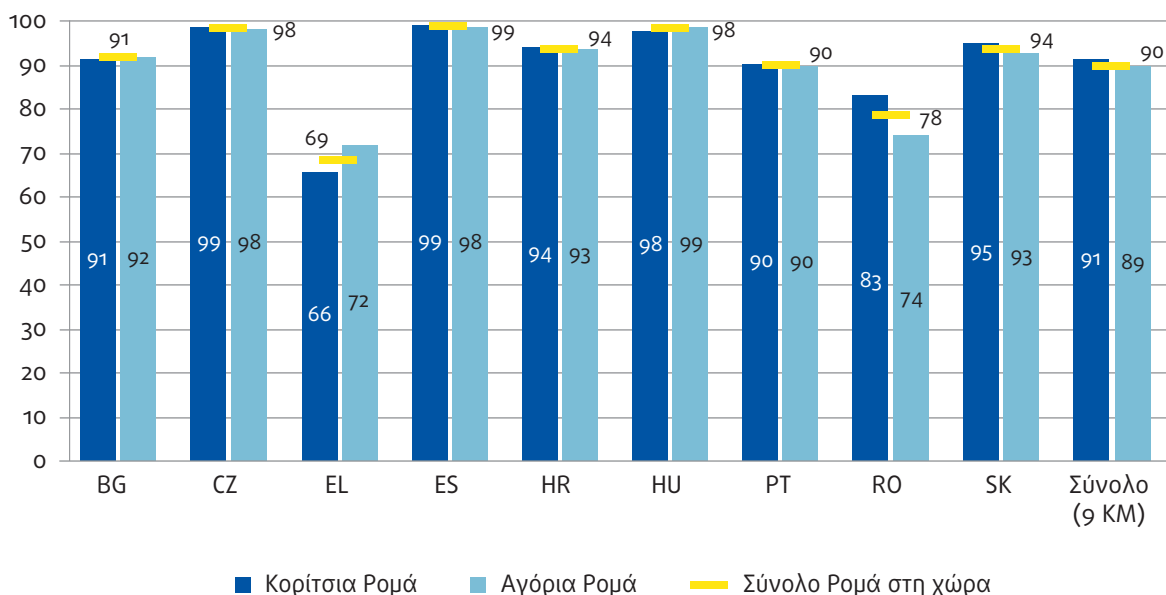
Υποχρεωτική εκπαίδευση

Όλα τα παιδιά σε ηλικία η οποία ορίζεται ως «ηλικία υποχρεωτικής εκπαίδευσης» υποχρεούνται εκ του νόμου να φοιτούν στο σχολείο. Σε 3 από τις 9 χώρες, όλα σχεδόν τα παιδιά Ρομά σε ηλικία υποχρεωτικής εκπαίδευσης (προσχολική, πρωτοβάθμια, πρώτος/δευτέρος κύκλος δευτεροβάθμιας) φοιτούν στο σχολείο –99 % στην Ισπανία, 98 % στην Τσεχική Δημοκρατία και 98 % στην Ουγγαρία (διάγραμμα 9). Στη Ρουμανία και την Ελλάδα, το ποσοστό παιδιών Ρομά σε ηλικία υποχρεωτικής εκπαίδευσης τα οποία φοιτούν στο σχολείο ανέρχεται σε 77 % και 69 % αντίστοιχα. Σε σύγκριση με την έρευνα για τους Ρομά το 2011, στην EU MIDIS II καταγράφονται ελαφρώς υψηλότερα ποσοστά εγγραφής στην υποχρεωτική εκπαίδευση στις

περισσότερες χώρες, με εξαίρεση τη Ρουμανία και τη Σλοβακία, όπου δεν παρατηρούνται αξιόλογες μεταβολές. Η Κροατία δεν είχε περιληφθεί στην έρευνα για τους Ρομά το 2011. Βάσει των στοιχείων της EU-MIDIS II, τα ποσοστά φοίτησης στην υποχρεωτική εκπαίδευση (94 %) κινούνται άνω του μέσου όρου συγκριτικά με τις άλλες χώρες της έρευνας.

Όστόσο, τα ποσοστά φοίτησης που αποτυπώνονται στο διάγραμμα 9 δεν αποκαλύπτουν την πλήρη εικόνα. Πέραν της «φοίτησης» στην υποχρεωτική εκπαίδευση, είναι σημαντικό τα παιδιά να φοιτούν στην εκπαιδευτική βαθμίδα που αντιστοιχεί στην ηλικία τους. Όπως φαίνεται στον πίνακα 3, αυτό δεν συμβαίνει πάντα σε όλες τις χώρες της έρευνας.

Διάγραμμα 9: Παιδιά σε ηλικία υποχρεωτικής εκπαίδευσης (διαφορετική σε κάθε χώρα) τα οποία φοιτούν στο σχολείο, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^{α,β}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά σε ηλικία υποχρεωτικής εκπαίδευσης σε κάθε χώρα (n=7 364). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Διαφορετικές ηλικιακές ομάδες ανάλογα με την ηλικία υποχρεωτικής εκπαίδευσης σε κάθε χώρα κατά το σχολικό έτος 2015/2016: ηλικία έναρξης σε έτη –7 (BG), 6 (CZ, ES, HR, PT, RO, SK) και 5 (EL, HU), ηλικία λήξης –17 (PT), 16 (RO), 15 (BG, ES, HU, SK) και 14 (CZ, EL, HR) (Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή/EACEA/Eurydice (2015). Η ηλικία υπολογίζεται σε ετήσια βάση και, συνεπώς, δεν λαμβάνεται υπόψη η πρόωρη ή καθυστερημένη έναρξη φοίτησης κάθε παιδιού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Πίνακας 3: Ποσοστά εγγραφής των Ρομά στην αντίστοιχη εκπαιδευτική βαθμίδα σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ανά ηλικιακή ομάδα και κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^{α,β}

Κράτος μέλος ΕΕ	Ηλικία ^γ	Εκπαιδευτική βαθμίδα (ISCED 2011) ^ζ	Ρομά			Γενικός πληθυσμός ^{στ}	
			Καθαρό ποσοστό εγγραφής ^δ	Συνολικό ποσοστό εγγραφής ^ε	Δεν φοιτούν σε καμία βαθμίδα	Καθαρό ποσοστό εγγραφής	Συνολικό ποσοστό εγγραφής
BG	7-14	ISCED1+2	89	93	7	88	95
	15-18	ISCED3	40	57	43	83	87
	19-24	ISCED4+	—	—	97	37	41
CZ	6-14	ISCED1+2	89	98	(2)	86	93
	15-18	ISCED3	45	67	33	81	96
	19-24	ISCED4+	—	—	93	35	47
EL	6-14	ISCED1+2	69	73	27	95	95
	15-17	ISCED3	(9)	21	79	88	94
	18-24	ISCED4+	—	—	97	36	43
ES	6-14	ISCED1+2	89	99	(1)	95	95
	15-17	ISCED3	20	44	56	78	94
	18-24	ISCED4+	—	6	94	34	51
HR	7-14	ISCED1+2	95	97	(3)	89	92
	15-18	ISCED3	35	47	53	86	90
	18-24	ISCED4+	—	—	94	40	51
HU	6-13	ISCED1+2	86	99	(1)	77	88
	14-18	ISCED3	28	59	41	72	93
	18-24	ISCED4+	—	7	93	35	55
PT	6-14	ISCED1+2	88	97	(3)	94	95
	15-17	ISCED3	(20)	74	26	74	100
	18-24	ISCED4+	—	—	96	28	45
RO	6-14	ISCED1+2	77	85	15	85	89
	15-18	ISCED3	22	34	66	80	87
	19-24	ISCED4+	—	—	97	32	36
SK	6-14	ISCED1+2	90	94	6	83	88
	15-18	ISCED3	33	58	42	74	91
	18-24	ISCED4+	—	6	94	33	50
Σύνολο (9 ΚΜ)		ISCED1+2	86	93	7	90	93
		ISCED3	30	52	48	79	92
		ISCED4+	2	5	95	34	47

Σημείωση: ^α Για τους Ρομά: επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά στην ηλικία που ορίζεται σε κάθε χώρα (από 6 έως 24 ετών κατ' ανώτατο όριο) για δεδομένη εκπαιδευτική βαθμίδα σύμφωνα με την ταξινόμηση ISCED 2011, όπως ισχύει κατά το σχολικό έτος 2015-2016 ³¹ (πρωτοβάθμια εκπαίδευση: n=6 195, δευτεροβάθμια εκπαίδευση: n=2 865, μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση: n=3 651).

Για τον γενικό πληθυσμό: υπολογισμός των συντακτών βάσει στοιχείων της Eurostat: απόλυτος αριθμός παιδιών σε ηλικία συγκεκριμένης εκπαιδευτικής βαθμίδας τα οποία είναι εγγεγραμμένα στην αντίστοιχη βαθμίδα [educ_uoe_επγρ05, educ_uoe_επγρ02, educ_uoe_επγρ05, educ_uoe_επγρ05, educ_uoe_επγρ08, educ_uoe_επγρ02] και απόλυτος αριθμός παιδιών στην ηλικία της αντίστοιχης εκπαιδευτικής βαθμίδας [dptno_pjan], μεταφορτώθηκαν στις 19.10.2016.

^β Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

^γ Στην EU-MIDIS II δεν καταγράφηκαν ημερομηνίες γέννησης, αλλά η ηλικία κατά την ημερομηνία της συνέντευξης.

^δ Καθαρό ποσοστό εγγραφής: ποσοστό των παιδιών δεδομένης ηλικίας τα οποία φοιτούν στην εκπαιδευτική βαθμίδα που αντιστοιχεί στην ηλικία τους επί του συνολικού αριθμού των παιδιών δεδομένης ηλικίας. Τα καθαρά ποσοστά εγγραφής των Ρομά στη μεταδευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση σε όλες τις χώρες βασίζονται σε λιγότερες από 20 παρατηρήσεις. Για τον λόγο αυτό παρουσιάζεται μόνον η συνολική τιμή για το σύνολο των χωρών, η οποία όμως και πάλι δεν παύει να βασίζεται σε μικρό αριθμό παρατηρήσεων.

^ε Συνολικό ποσοστό εγγραφής: ποσοστό των παιδιών δεδομένης ηλικίας τα οποία φοιτούν σε οποιαδήποτε εκπαιδευτική βαθμίδα επί του συνολικού αριθμού των παιδιών δεδομένης ηλικίας.

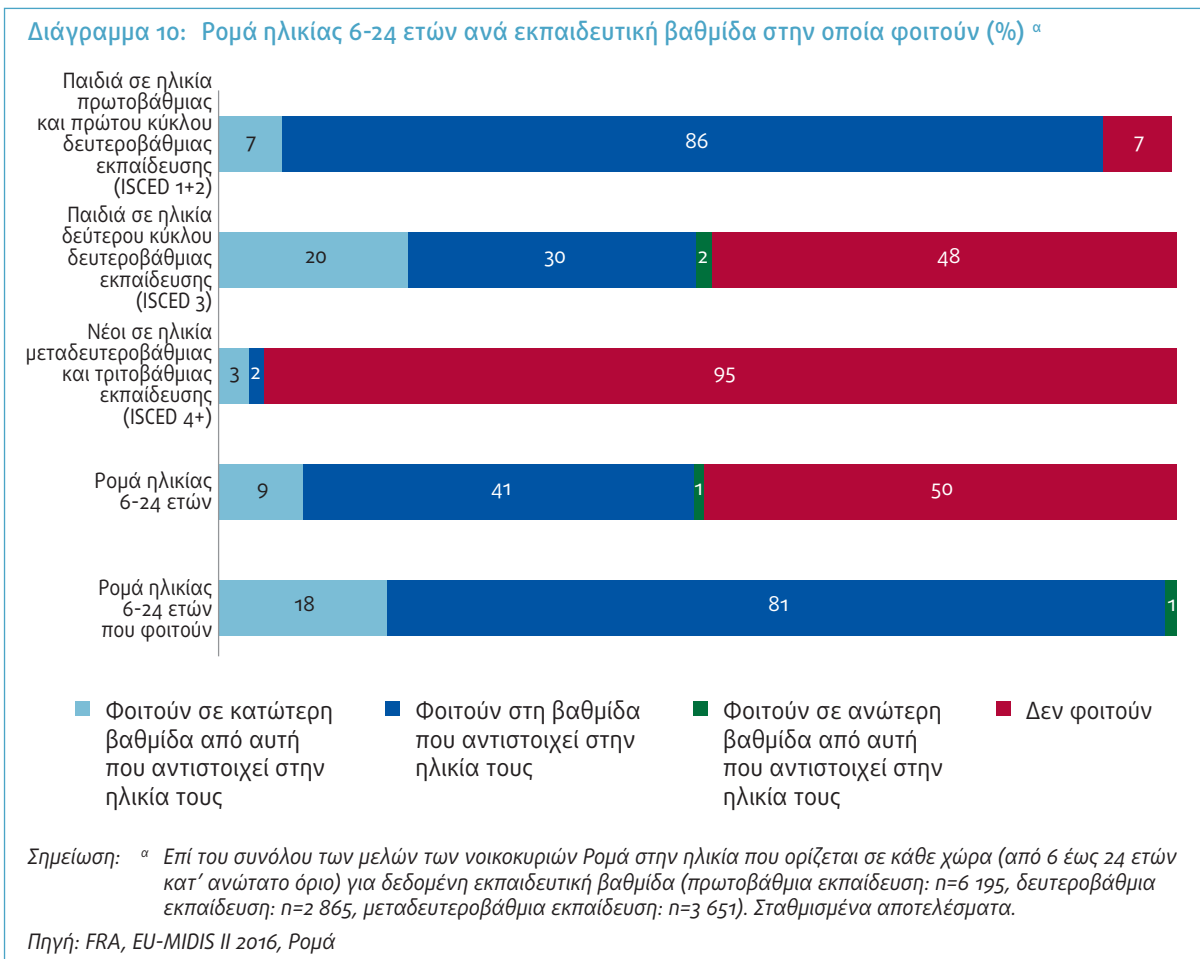
^{στ} Υπολογισμός των συντακτών βάσει στοιχείων της Eurostat 2014.

^ζ Οι εκπαιδευτικές βαθμίδες βασίζονται στη Διεθνή πρότυπη ταξινόμηση της εκπαίδευσης (ISCED) της UNESCO, του 2011, η οποία αναπτύχθηκε με σκοπό να διευκολύνει τις διακρατικές συγκρίσεις στατιστικών στοιχείων και δεικτών στον τομέα της εκπαίδευσης βάσει ομοιόμορφων, διεθνώς συμφωνημένων ορισμών.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά: Eurostat 2014, Γενικός πληθυσμός

Όσο για τα παιδιά που φοιτούν σε εκπαιδευτική βαθμίδα διαφορετική από αυτήν που αντιστοιχεί στην ηλικία τους, σε ποια βαθμίδα φοιτούν άραγε; Βάσει των στοιχείων που παρουσιάζονται στο **διάγραμμα 10**, οι μισοί Ρομά ηλικίας από 6 έως 24 ετών δεν φοιτούν. Από όσους φοιτούν, μόλις 1 % φοιτούν σε ανώτερη βαθμίδα από αυτήν που αντιστοιχεί στην ηλικία τους, ενώ 18 %

φοιτούν σε κατώτερη βαθμίδα από αυτήν που αντιστοιχεί στην ηλικία τους, είτε γιατί επανέλαβαν κάποιες τάξεις είτε γιατί ξεκίνησαν με καθυστέρηση το σχολείο είτε και για τους δύο λόγους. Το υψηλότερο ποσοστό (20 %) παρατηρείται μεταξύ των Ρομά σε ηλικία δεύτερου κύκλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

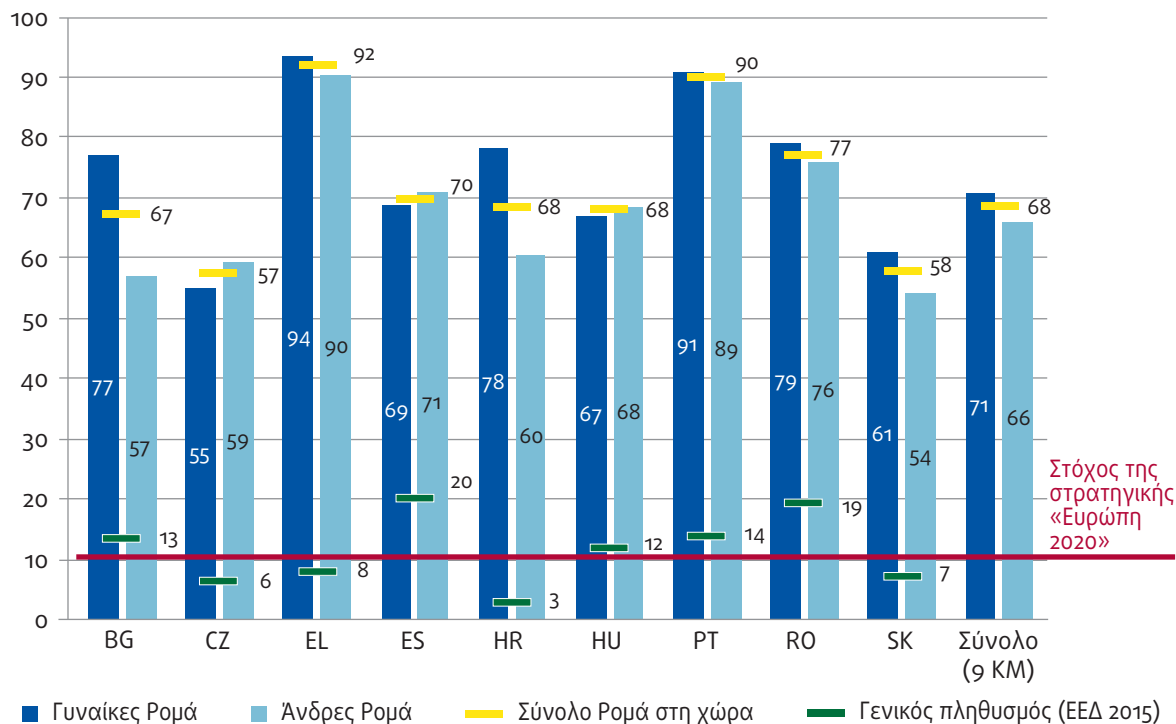


Πρόωρη εγκατάλειψη της εκπαίδευσης και κατάρτισης

Οι νέοι που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο είναι «ηλικίας 18-24 ετών, έχουν ολοκληρώσει το πολύ τον πρώτο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και δεν παρακολουθούν περαιτέρω προγράμματα εκπαίδευσης ή κατάρτισης» ³². Πρωταρχικός στόχος της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» είναι να μειωθεί η μαθητική διαρροή σε επίπεδα κάτω του 10 %. Τα ευρήματα της έρευνας φανερώνουν ότι ο στόχος αυτός είναι μάλλον ανέφικτος έως το 2020 για τους Ρομά σε όλες τις χώρες της έρευνας (**διάγραμμα 11**).

32 Βλ. σχετικά την [ιστοσελίδα](#) της Επιτροπής.

Διάγραμμα 11: Νέοι που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και κατάρτιση ^δ, ηλικίας 18-24 ετών, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^{α,β,γ}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας 18-24 ετών (n=4 152). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Βάσει του ερωτηματολογίου για το νοικοκυριό. Χρησιμοποιείται ο ίδιος ορισμός που χρησιμοποιείται και για τον γενικό πληθυσμό, εκτός από τη συμμετοχή σε μη τυπική εκπαίδευση ή κατάρτιση. Η ερώτηση αυτή δεν έγινε στο πλαίσιο της EU-MIDIS II, γίνεται όμως από την Eurostat για τον γενικό πληθυσμό.

^γ Ποσοστό Eurostat για το 2015: *edat_ifse_14* (μεταφορτώθηκε στις 12.9.2016). Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18 έως 24 ετών που έχει ολοκληρώσει το πολύ τον πρώτο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και δεν παρακολουθεί περαιτέρω εκπαίδευση ή κατάρτιση.

^δ Ο όρος «νέοι που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και κατάρτιση» δηλώνει το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18-24 ετών που έχει ολοκληρώσει το πολύ τον πρώτο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 2011 βαθμίδες 0, 1 ή 2) και δεν παρακολουθεί περαιτέρω εκπαίδευση ή κατάρτιση. Ο ορισμός αυτός παρουσιάζει κάποιες αποκλίσεις από τον ορισμό της Eurostat. Η Eurostat περιλαμβάνει στην κατηγορία αυτή τα άτομα που δεν παρακολουθούν εκπαίδευση ή κατάρτιση (επίσημη ή μη τυπική) στη διάρκεια του μήνα που προηγείται της έρευνας ΕΕΔ. Στην EU-MIDIS II η ερώτηση ήταν αν «αυτή τη στιγμή πηγαίνει σχολείο ή παρακολουθεί μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισης», ενώ δεν υπήρχε ρητή ερώτηση σχετικά με την μη τυπική εκπαίδευση.

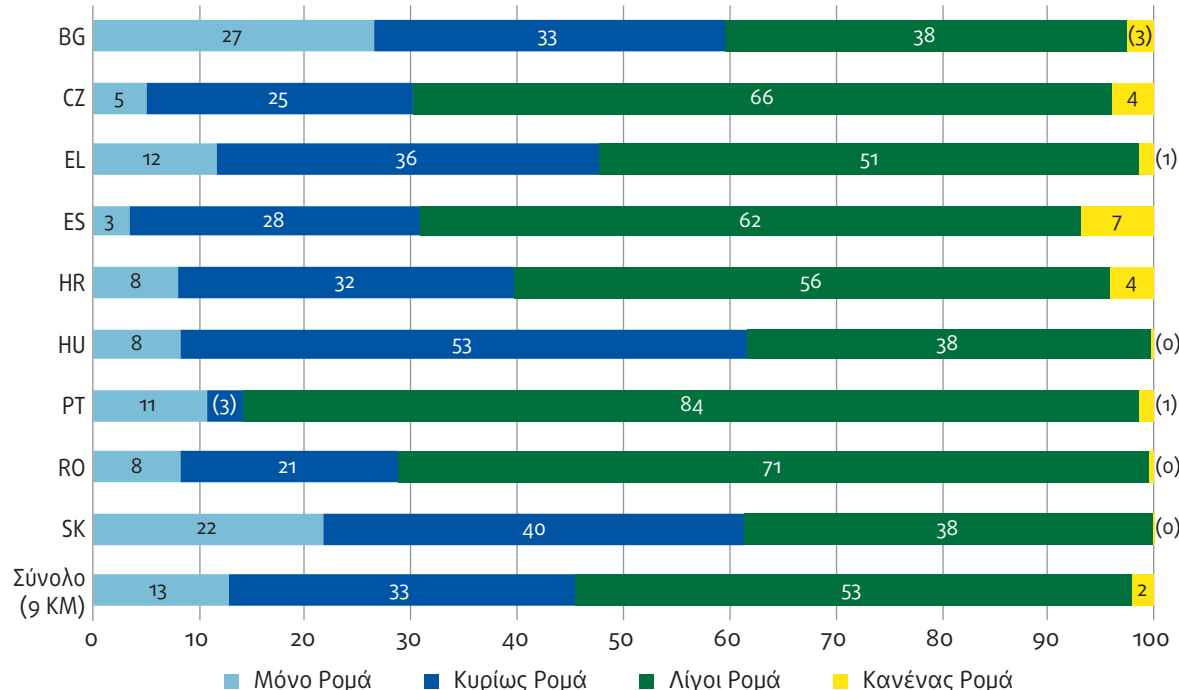
Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά· Eurostat, Έρευνα εργατικού δυναμικού (ΕΕΔ) 2015, Γενικός πληθυσμός

2.3.2. Διαχωρισμός στην εκπαίδευση

Η σύσταση του Συμβουλίου του 2013 ζητά την κατάργηση του διαχωρισμού στα σχολεία. Επίσημα στατιστικά στοιχεία σχετικά με τον διαχωρισμό στα σχολεία δεν υπάρχουν. Για τον λόγο αυτό, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες στην EU-MIDIS II να εκτιμήσουν το ποσοστό των Ρομά παιδιών του νοικοκυριού τους επί του συνόλου των μαθητών της τάξης ή του σχολείου, προκειμένου να υπολογιστούν υποκατάστατοι δείκτες και να εκτιμηθεί η έκταση του διαχωρισμού στα εκπαιδευτικά πλαίσια. Σύμφωνα με τα ευρήματα, το ποσοστό των παιδιών Ρομά που φοιτούν σε σχολεία στα οποία

όλοι οι μαθητές είναι Ρομά κυμαίνεται από 27 % στη Βουλγαρία έως 3 % στην Ισπανία (διάγραμμα 12). Το ποσοστό των παιδιών που φοιτούν σε σχολεία μόνο για Ρομά είναι κάτω από 10 % στην Τσεχική Δημοκρατία (5 %) και στην Κροατία, την Ουγγαρία και τη Ρουμανία (8 % εκάστη). Στη Σλοβακία (62 %), την Ουγγαρία (61 %) και τη Βουλγαρία (60 %), τα περισσότερα παιδιά Ρομά φοιτούν σε σχολεία στα οποία όλοι ή οι περισσότεροι μαθητές είναι Ρομά. Επισημαίνεται ότι η εθνική σύνθεση του σχολείου (υπερεκπροσώπηση παιδιών από συγκεκριμένη εθνοτική ομάδα) μπορεί να αντικατοπτρίζει τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής στην οποία βρίσκεται το σχολείο.

Διάγραμμα 12: Διαχωρισμός στα σχολεία – συγκέντρωση παιδιών Ρομά ηλικίας 6-15 ετών στα σχολεία, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α, β, γ}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας 6-15 ετών που φοιτούν στο σχολείο (n=6 518). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν για κάθε παιδί ηλικίας 6-15 ετών που πηγαίνει σχολείο στην εξής ερώτηση: «Μπορείτε να μας πείτε, στο σχολείο [ΤΑΔΕ] που πηγαίνει το παιδί, πόσοι μαθητές θα λέγατε ότι είναι Ρομά: όλοι, οι περισσότεροι, λίγοι ή κανένας;»

^γ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Η έκταση του διαχωρισμού στις τάξεις είναι παρόμοια με αυτήν του διαχωρισμού στα σχολεία. Το ποσοστό των παιδιών Ρομά που φοιτούν σε τάξεις στις οποίες «όλοι οι συμμαθητές είναι Ρομά» κυμαίνεται από 29 % στη Βουλγαρία έως 4 % στην Ισπανία. Εάν θεωρηθεί διαχωρισμός της τάξης «οι περισσότεροι συμμαθητές» να είναι Ρομά, το ποσοστό των παιδιών που φοιτούν σε τάξεις με διαχωρισμό κυμαίνεται από 63 % στη Σλοβακία έως 19 % στην Πορτογαλία ³³.

Η διοχέτευση των παιδιών Ρομά σε σχολεία για άτομα με ειδικές ανάγκες είναι μια ιδιόζουσα μορφή εκπαιδευτικού διαχωρισμού. Όπως διευκρινίζεται στο ερωτηματολόγιο, το «ειδικό σχολείο» είναι ένα σχολείο για άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ο όρος μπορεί να αναφέρεται σε σχολείο στο οποίο φοιτούν παιδιά

με μαθησιακά ή αναπτυξιακά προβλήματα, σωματική αναπηρία ή συμπεριφορικά ζητήματα. Η σύσταση του Συμβουλίου του 2013 ζητά τον τερματισμό τυχόν απρόσφορης τοποθέτησης των μαθητών Ρομά σε ειδικά σχολεία. Η εν λόγω πρακτική είναι ευρύτατα διαδεδομένη στην Τσεχική Δημοκρατία και στη Σλοβακία: ποσοστό 16 % και 18 % αντίστοιχα των παιδιών Ρομά ηλικίας 6-15 ετών που φοιτούν στο σχολείο φοιτούσαν σε ειδικά σχολεία το 2016. Οι δύο αυτές χώρες είχαν ήδη τα υψηλότερα ποσοστά παιδιών που φοιτούσαν σε «ειδικά σχολεία» το 2011. Στην έρευνα για τους Ρομά το 2011 η ερώτηση ήταν αν το παιδί είχε φοιτήσει ποτέ σε ειδικό σχολείο ή τάξη κυρίως για Ρομά, έστω και για μικρό χρονικό διάστημα, ενώ στην EU-MIDIS II η ερώτηση αφορούσε την τρέχουσα φοίτηση σε ειδικά σχολεία. Παρότι τα στοιχεία του 2016 δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα, φανερώνουν ότι δεν έχει σημειωθεί επαρκής πρόοδος ³⁴.

³³ Η συγκρισιμότητα με την έρευνα για τους Ρομά το 2011 είναι περιορισμένη, καθώς οι κατηγορίες απαντήσεων στην έρευνα του 2011 ήταν: «όλοι είναι Ρομά», «πολλοί είναι Ρομά», «κάποιοι είναι Ρομά», «κανένας δεν είναι Ρομά» ή «μεικτό». Η κατηγορία «μεικτό» ήταν δύσκολο να ερμηνευτεί, γι' αυτό και απολείφθηκε από την έρευνα του 2016.

³⁴ Η εν λόγω ερώτηση έγινε μόνο σε Βουλγαρία, Ελλάδα, Κροατία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Σλοβακία και Τσεχική Δημοκρατία.

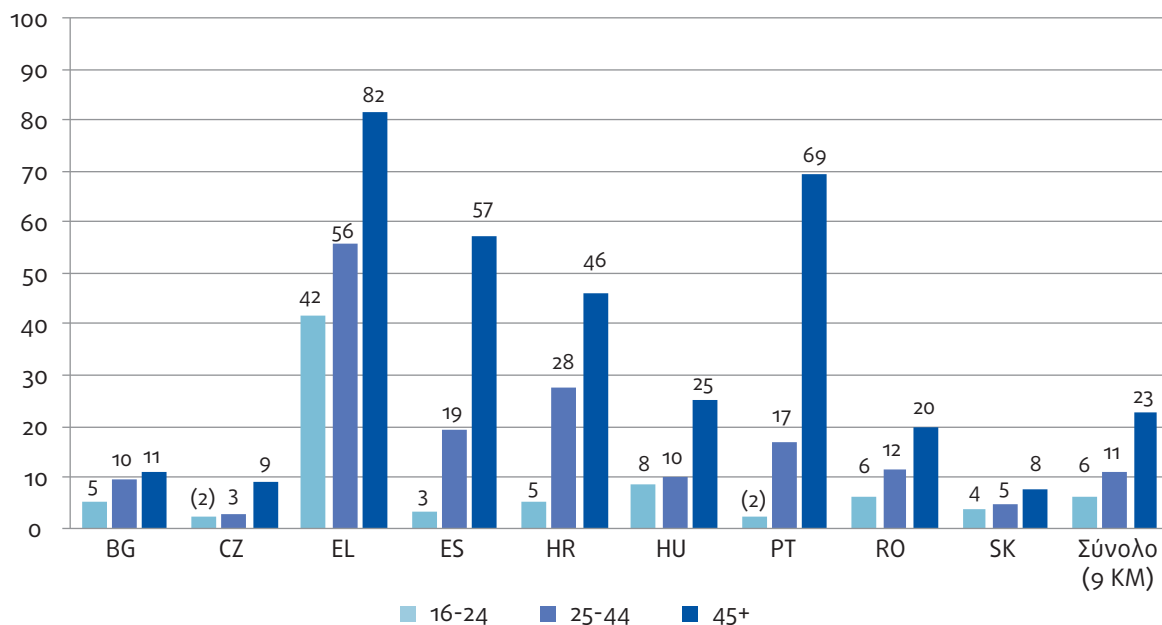
2.3.3. Μορφωτικό επίπεδο

Δεν ολοκλήρωσαν καμία βαθμίδα επίσημης εκπαίδευσης

Σύμφωνα με τα ευρήματα της EU-MIDIS II, το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού των Ρομά συνεχίζει να

παραμένει χαμηλό. Το υψηλότερο ποσοστό Ρομά που δεν έχουν λάβει καθόλου επίσημη εκπαίδευση και στις τρεις ηλικιακές ομάδες παρατηρείται στην Ελλάδα (διάγραμμα 13). Υψηλά ποσοστά παρατηρούνται επίσης στην Πορτογαλία, την Ισπανία και την Κροατία, ενώ διαπιστώθηκαν χαμηλά ποσοστά στην Τσεχική Δημοκρατία, τη Σλοβακία και τη Βουλγαρία.

Διάγραμμα 13: Ρομά οι οποίοι δεν ολοκλήρωσαν καμία βαθμίδα επίσημης εκπαίδευσης (ISCED 0), ανά ηλικιακή ομάδα και κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α, β, γ, δ}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας 16+ (n=21 896). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν για κάθε παιδί ηλικίας 16 ετών στην εξής ερώτηση: «Ποια είναι η υψηλότερη εκπαιδευτική βαθμίδα που έχει ολοκληρώσει ο/η [ΟΝΟΜΑ];».

^γ Χρησιμοποιήθηκε η ταξινόμηση ISCED 2011.

^δ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

2.4. Υγεία

Τον Μάρτιο 2014, εγκρίθηκε για την περίοδο 2014-2020 το τρίτο πολυετές πρόγραμμα για τη δράση της ΕΕ στον τομέα της υγείας –το πρόγραμμα «Υγεία για την ανάπτυξη»³⁵— που συνδέει την υγεία με την οικονομική ευημερία, δεδομένου ότι η υγεία επηρεάζει τα οικονομικά αποτελέσματα. Η σύσταση του Συμβουλίου του 2013 κάνει έκκληση για αποτελεσματικά μέτρα που θα διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση των Ρομά σε καθολικές υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης.

2.4.1. Ασφαλιστική κάλυψη υγείας και ακάλυπτες ανάγκες ιατρικής περίθαλψης

Η διαθεσιμότητα υγειονομικής περίθαλψης είναι σημαντικός καθοριστικός παράγοντας της πρόσβασης στα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης και μνημονεύεται ρητά στη σύσταση του Συμβουλίου του 2013. Η ασφαλιστική κάλυψη περιλαμβάνεται επίσης στη δέσμη των ευρωπαϊκών βασικών δεικτών υγείας (δείκτης 76)³⁶. Οι συμμετέχοντες στην EU-MIDIS II κλήθηκαν να απαντήσουν στην ερώτηση αν το αντίστοιχο εθνικό καθεστώς βασικής ασφαλιστικής

³⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το πρόγραμμα, βλ. την [ιστοσελίδα](#) της Επιτροπής.

³⁶ Για τους δείκτες βλ. την [ιστοσελίδα](#) της Επιτροπής.

κάλυψης καλύπτει επί του παρόντος τις δαπάνες τους για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και αν έχουν κάποια πρόσθετη ασφαλιστική κάλυψη.

Βάσει των ευρημάτων, ποσοστό 95 % έως 98 % των Ρομά σε Ισπανία, Πορτογαλία και Σλοβακία καλύπτονται είτε από το εθνικό καθεστώς βασικής ασφαλιστικής κάλυψης είτε από πρόσθετη ασφάλιση (διάγραμμα 14). Αντίθετα, μόλις 45 % των Ρομά στη Βουλγαρία και 54 % των Ρομά στη Ρουμανία δήλωσαν ότι έχουν ασφαλιστική κάλυψη.

Συγκριτικά, σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)³⁷, τα ποσοστά ασφαλιστικής κάλυψης για τον γενικό πληθυσμό κυμαίνονται από 94 % έως 100 % στην Ισπανία, την Ουγγαρία, την Πορτογαλία, τη Σλοβακία και τη Τσεχική Δημοκρατία. Στην Ελλάδα 86 % του γενικού πληθυσμού καλύπτεται από δημόσια ή ιδιωτική ασφάλιση υγείας³⁸.

Οι διαφορές ανάμεσα στο ποσοστό των Ρομά που είχαν ασφαλιστική κάλυψη υγείας βάσει της έρευνας για τους Ρομά του 2011 και της παρούσας έρευνας είναι σχετικά μικρές. Τα χαμηλότερα ποσοστά ασφαλιστικής

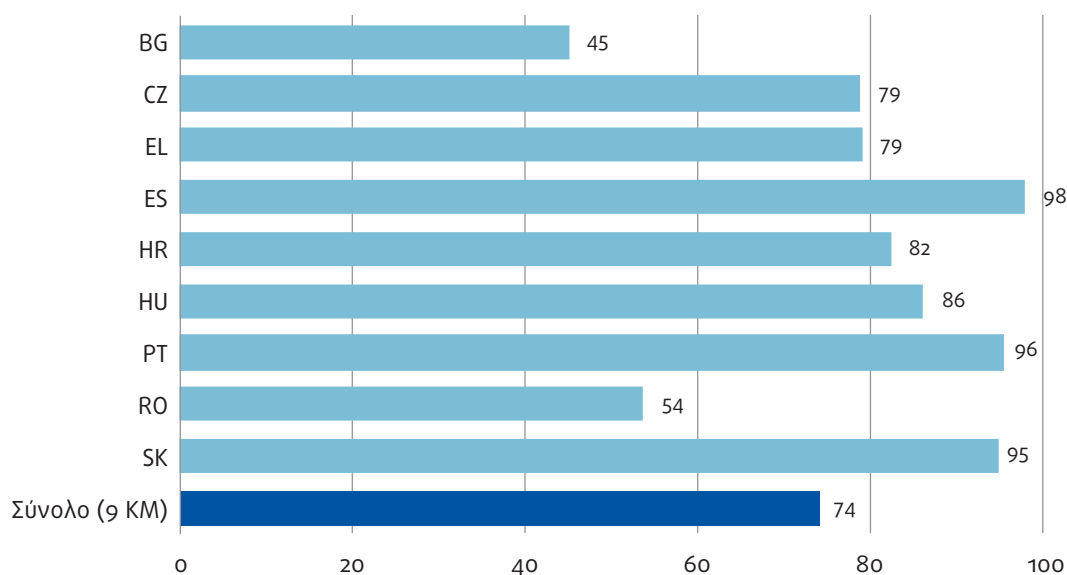
κάλυψης συνεχίζουν να παρατηρούνται σε Βουλγαρία και Ρουμανία³⁹.

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα καλούνταν επίσης να απαντήσουν στην ερώτηση αν χρειάστηκαν ιατρική εξέταση ή αγωγή το τελευταίο έτος και, αν ναι, κατά πόσο έκαναν την εξέταση/αγωγή ή, αν όχι, γιατί. Συνολικά, ανάλογα με τη χώρα, ποσοστό μεταξύ 1 % και 7 % των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι αδυνατούσαν να λάβουν την απαραίτητη περίθαλψη ή αγωγή. Τα αποτελέσματα για την Ισπανία, την Ουγγαρία, την Πορτογαλία και την Τσεχική Δημοκρατία —όπου καταγράφηκαν τα μικρότερα ποσοστά ακάλυπτων αναγκών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης— είναι λιγότερο αξιόπιστα λόγω μικρού αριθμού παρατηρήσεων.

2.4.2. Χρόνιοι περιορισμοί των δραστηριοτήτων

Στην EU-MIDIS II οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν στην ερώτηση αν είχαν υποστεί περιορισμό (σοβαρό ή μη) των καθημερινών δραστηριοτήτων τους λόγω χρόνιου προβλήματος υγείας. Η ερώτηση αυτή αντιστοιχεί στον δείκτη 35 («Χρόνιοι περιορισμοί των

Διάγραμμα 14: Ρομά ηλικίας άνω των 16 ετών που δηλώνουν ότι καλύπτονται από το εθνικό καθεστώς βασικής ασφαλιστικής κάλυψης για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και/ή από πρόσθετη ασφάλιση, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α,β}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων Ρομά (n=7 826), πλην όσων αρνήθηκαν να απαντήσουν. Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση της έρευνας: «Το [ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΒΑΣΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΛΥΨΗΣ] καλύπτει αυτή τη στιγμή τις δαπάνες σας για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη; Έχετε κάποια πρόσθετη ασφαλιστική κάλυψη;»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

³⁷ Η Eurostat δεν παρέχει στοιχεία σχετικά με την ασφαλιστική κάλυψη υγείας στην ΕΕ.

³⁸ Βλέπε την ιστοσελίδα του ΟΟΣΑ σχετικά με τις στατιστικές για την υγεία.

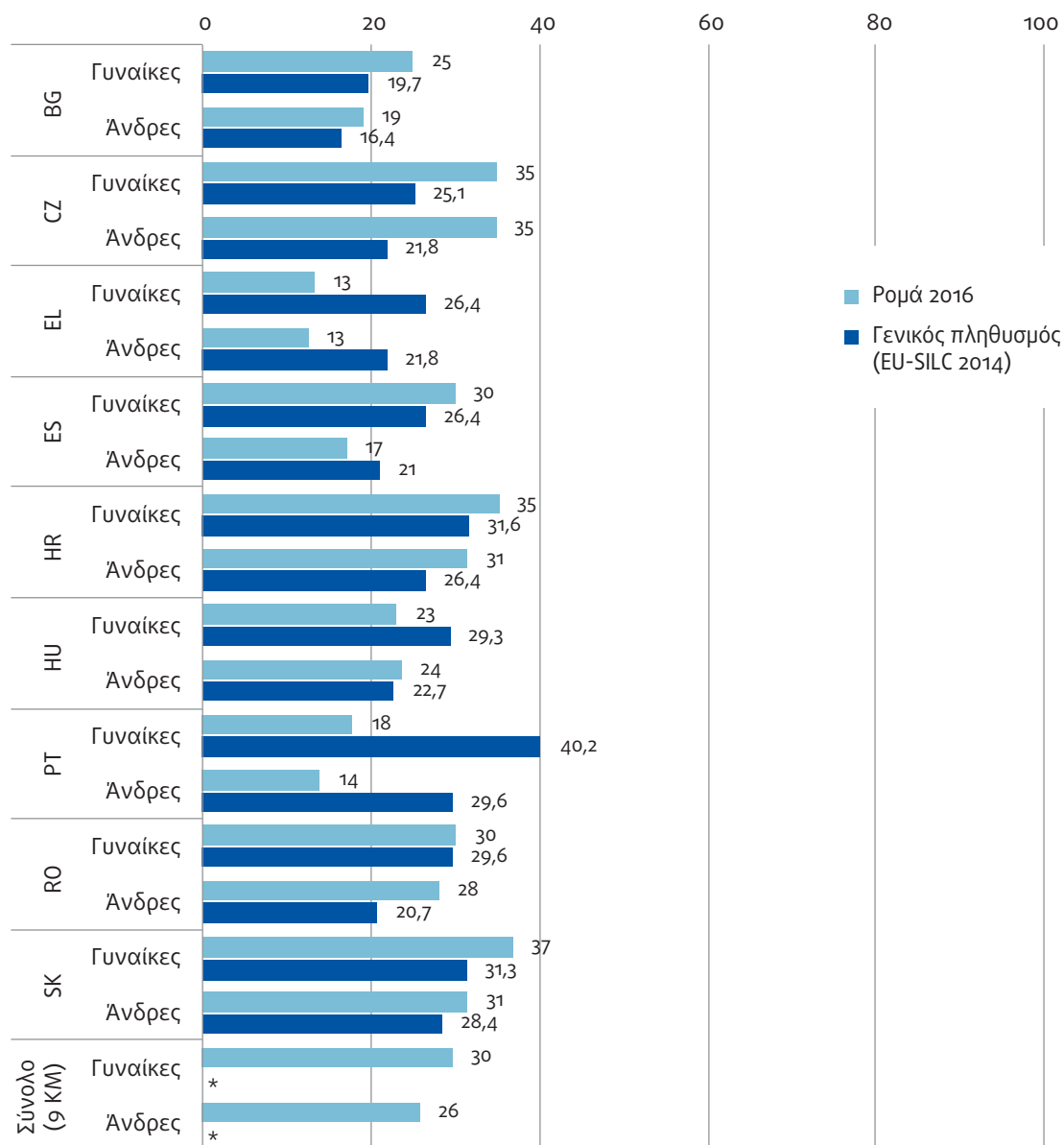
³⁹ Η ερώτηση στην έρευνα για τους Ρομά το 2011 ήταν: «Έχετε κάποια μορφή ιατροφαρμακευτικής κάλυψης στην [χώρα της έρευνας];»

δραστηριοτήτων») των ευρωπαϊκών βασικών δεικτών υγείας. Το αναφερθέν «ποσοστό περιορισμού των δραστηριοτήτων» φανερώνει ότι στην Κροατία, την Σλοβακία και την Τσεχική Δημοκρατία, περίπου ένας στους τρεις Ρομά (33 %, 35 % και 34 % αντίστοιχα) δηλώνουν ότι οι καθημερινές τους δραστηριότητες περιορίστηκαν κατά κάποιον τρόπο –είτε σοβαρά είτε σε κάποιο βαθμό– εξαιτίας προβλημάτων υγείας. Στη Βουλγαρία, την Ισπανία,

την Ουγγαρία και τη Ρουμανία, το ποσοστό των Ρομά που δηλώνουν χρόνιους περιορισμούς των δραστηριοτήτων κυμαίνεται μεταξύ 22 % και 29 %, ενώ το ποσοστό περιορισμού των δραστηριοτήτων των Ρομά στην Ελλάδα ανέρχεται σε 13 % και στην Πορτογαλία σε 16 %.

Σε 4 χώρες –Βουλγαρία, Κροατία, Σλοβακία και Τσεχική Δημοκρατία– το ποσοστό των Ρομά που υφίστανται

Διάγραμμα 15: Χρόνιοι περιορισμοί των δραστηριοτήτων ανδρών και γυναικών, Ρομά και γενικός πληθυσμός, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^{α, β, γ}



Σημείωση: * Μη διαθέσιμο.

^α Τα αποτελέσματα της EU-MIDIS II βασίζονται στο σύνολο των ερωτηθέντων (n=7 909), πλην όσων αρνήθηκαν να απαντήσουν. Σταθμισμένα αποτελέσματα. Χρησιμοποιείται ο ίδιος ορισμός που χρησιμοποιείται και για τον γενικό πληθυσμό.

^β Ποσοστό Eurostat 2014: [hlth_silc_06], μεταφορτώθηκε στις 20.10.2016. Στη βάση δεδομένων της Eurostat επισημαίνεται ότι το αποτέλεσμα όσον αφορά τους περιορισμούς των δραστηριοτήτων των ανδρών στην Τσεχική Δημοκρατία έχει μικρή αξιοπιστία.

^γ Περιλαμβάνονται ερωτηθέντες οι οποίοι απάντησαν ότι, το τελευταίο εξάμηνο, οι καθημερινές τους δραστηριότητες «περιορίστηκαν σοβαρά» ή «περιορίστηκαν αλλά όχι σοβαρά» εξαιτίας προβλήματος υγείας.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά: Eurostat, EU-SILC 2014, Γενικός πληθυσμός

χρόνιους περιορισμούς των δραστηριοτήτων τους είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό του γενικού πληθυσμού. Στη Ρουμανία, το εν λόγω ποσοστό είναι υψηλότερο για τους άνδρες Ρομά, ενώ στην Ισπανία για τις γυναίκες Ρομά (διάγραμμα 15). Επίσης, σε 6 από τις 9 χώρες της έρευνας, οι γυναίκες Ρομά είναι πιθανότερο να υφίστανται σοβαρούς ή κάποιους περιορισμούς στις καθημερινές τους δραστηριότητες εξαιτίας προβλήματος υγείας απ' ό,τι οι άνδρες —φαινόμενο που παρατηρείται και στον γενικό πληθυσμό. Η μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών παρατηρείται στην Ισπανία, όπου 17 % των ανδρών Ρομά δηλώνει ότι υφίσταται περιορισμό στις καθημερινές του δραστηριότητες, έναντι σχεδόν μίας στις τρεις γυναίκες (30 %) οι οποίες αναφέρουν ότι έχουν περιορίσει με τον έναν ή τον άλλο τρόπο τις δραστηριότητές τους εξαιτίας προβλημάτων υγείας. Από την άλλη, στην Ελλάδα, την Ουγγαρία και την Τσεχική Δημοκρατία καταγράφονται ελάχιστες ή μηδενικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών Ρομά.

2.5. Στέγαση

Η πρόσβαση σε στέγη αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα. Το δικαίωμα σε κατάλληλη στέγη κατοχυρώνεται στο ΔΣΟΚΜΔ. Η οδηγία για τη φυλετική ισότητα (2000/43/ΕΚ) παρέχει προστασία και εγγυήσεις ίσης μεταχείρισης όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης. Η πρόσβαση σε ασφαλή στέγη η οποία διαθέτει τις στοιχειώδεις υποδομές αποτελεί ζωτικής σημασίας πτυχή της κοινωνικής ένταξης. Η Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού επισημαίνει ότι «ο αποκλεισμός από τη στέγαση αντιπροσωπεύει μια από τις πιο ακραίες μορφές φτώχειας και στέρησης, η οποία ... μπορεί να στερήσει από τα νοικοκυριά όχι μόνο τη θέρμανση ή την ψύξη αλλά και το ζεστό νερό, τον φωτισμό και άλλες βασικές οικιακές ανάγκες»⁴⁰. Η παροχή προσιτής, κατάλληλης και κοινωνικής στέγης είναι πρωτίστως ευθύνη των εθνικών και περιφερειακών πολιτικών. Η σύσταση του Συμβουλίου του 2013 καλεί τα κράτη μέλη να αναπτύξουν αποτελεσματικότερα μέτρα για την εξάλειψη της χωροταξικής απομόνωσης, την προώθηση της πρόσβασης χωρίς διακρίσεις σε κοινωνική στέγη και την εξασφάλιση της πρόσβασης σε υπηρεσίες κοινής ωφέλειας και σε υποδομές στέγασης σύμφωνα με τις εθνικές κανονιστικές διατάξεις⁴¹. Οι στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης 6 και 11 του ΟΗΕ επίσης αντικατοπτρίζουν πρωτίστως στεγαστικά ζητήματα, ενώ κάποιοι από τους ειδικούς στόχους παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους Ρομά⁴².

40 Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010), σ. 5.

41 Βλ. σύσταση του Συμβουλίου του 2013, σ. 4.

42 Βλ. ΣΒΑ-6 και ΣΒΑ-11.

Γενικοί και ειδικοί στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ

Γενικός στόχος 6: Διασφάλιση της πρόσβασης σε ύδρευση και αποχέτευση για όλους.

Ειδικός στόχος 1. Έως το 2030, επίτευξη καθολικής και ισότιμης πρόσβασης σε ασφαλές και οικονομικά προσιτό πόσιμο νερό για όλους.

Ειδικός στόχος 2. Έως το 2030, επίτευξη ισότιμης πρόσβασης σε επαρκείς υποδομές αποχέτευσης και υγιεινής για όλους και τερματισμός της αφόδευσης στο ύπαιθρο, με ιδιαίτερη μέριμνα για τις ανάγκες των γυναικών και των κοριτσιών, καθώς και κάθε ευάλωτου ατόμου.

Γενικός στόχος 11: Επίτευξη ασφαλών, ανθεκτικών, βιώσιμων και χωρίς αποκλεισμούς πόλεων.

Ειδικός στόχος 1. Έως το 2030, διασφάλιση πρόσβασης σε επαρκή, ασφαλή και προσιτή στέγη για όλους, καθώς και στις βασικές υπηρεσίες, και αναβάθμιση των παραγκουπόλεων.

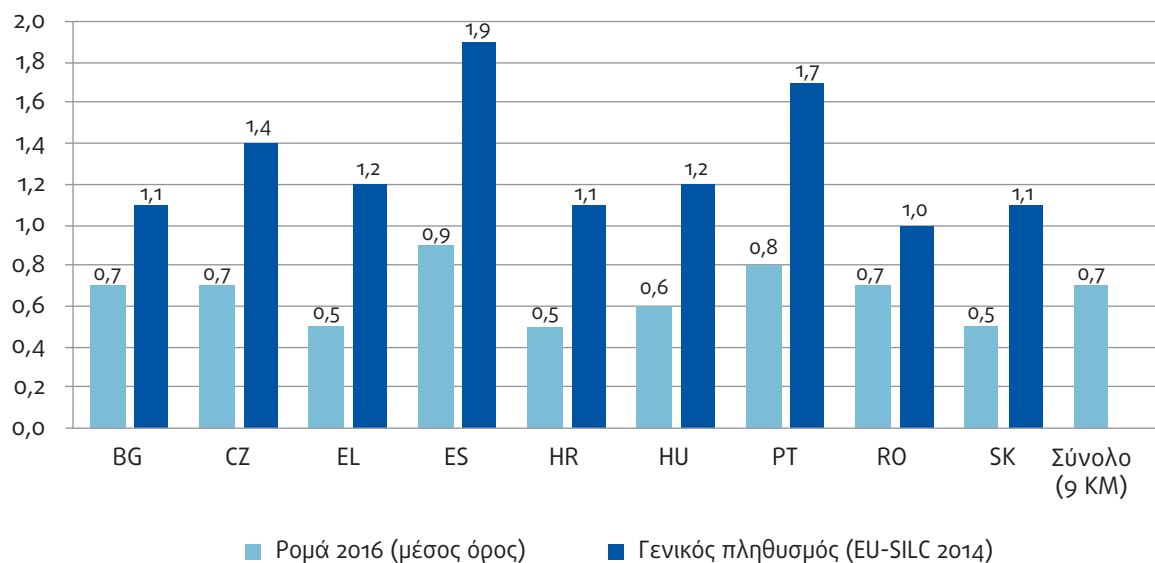
2.5.1. Διαθεσιμότητα χώρου

Η διαθεσιμότητα επαρκούς ιδιωτικού χώρου στην κατοικία αποτελεί βασικό δείκτη της ποιότητας της στέγης. Η Eurostat μετρά την ποιότητα της στέγης και εξετάζει κυρίως το ποσοστό υπερπλήρωσης, με το οποίο μετράται ο διαθέσιμος χώρος στο νοικοκυριό, λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος του νοικοκυριού και τις ηλικίες των μελών του και την οικογενειακή τους κατάσταση⁴³. Η EU-SILC επίσης μετρά τον μέσο αριθμό δωματίων κατ' άτομο ανάλογα με το καθεστώς του ενοίκου και το είδος της κατοικίας. Ο δείκτης αυτός μπορεί να συγκριθεί με τα ευρήματα της EU-MIDIS II σχετικά με τα νοικοκυριά των Ρομά, τα οποία φανερώνουν ότι ο ανεπαρκής χώρος εξακολουθεί να αποτελεί πρόβλημα για τα νοικοκυριά των Ρομά, γεγονός το οποίο συντελεί στη σοβαρή στέρηση στέγης. Τα αποτελέσματα φανερώνουν σημαντικές διαφορές μεταξύ Ρομά και γενικού πληθυσμού (διάγραμμα 16).

Σε σύγκριση με την έρευνα για τους Ρομά το 2011, όλες οι χώρες καταγράφουν βελτίωση ως προς τον δείκτη «διαθεσιμότητα χώρου». Οι μεγαλύτερες βελτιώσεις παρατηρούνται σε Ρουμανία, Πορτογαλία και Ισπανία.

43 Για διευκρινίσεις σχετικά με τις στατιστικές της Eurostat για τη στέγαση, βλ. την ιστοσελίδα της Επιτροπής.

Διάγραμμα 16: Μέσος αριθμός δωματίων ανά μέλος του νοικοκυριού, Ρομά και γενικός πληθυσμός (μέσος όρος)^{α,β}, ανά κράτος μέλος της ΕΕ



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά (n=33 648). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Βάσει της μέσης τιμής του αριθμού δωματίων ανά μέλος του νοικοκυριού (πλην κουζίνας). Στοιχεία για τον γενικό πληθυσμό βάσει της Eurostat, EU-SILC 2014, [ilc_lnh003, μεταφορτώθηκε στις 8.9.2016].

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά· Eurostat, EU-SILC 2014, Γενικός πληθυσμός

2.5.2. Πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινής ωφέλειας και σε βασικές οικιακές ανέσεις

Η στέρηση στέγης εκτιμάται μέσα από σειρά δεικτών όσον αφορά τις ελλείψεις της κατοικίας. Στις ελλείψεις περιλαμβάνονται η ανυπαρξία βασικών εγκαταστάσεων υγιεινής, όπως λουτρό και τουαλέτα με καζανάκι εντός της οικίας, καθώς και η γενική κατάσταση της οικίας, π.χ. στέγη που στάζει ή έλλειψη φυσικού φωτισμού ή υγρασία στους τοίχους ή σάπια κουφώματα.

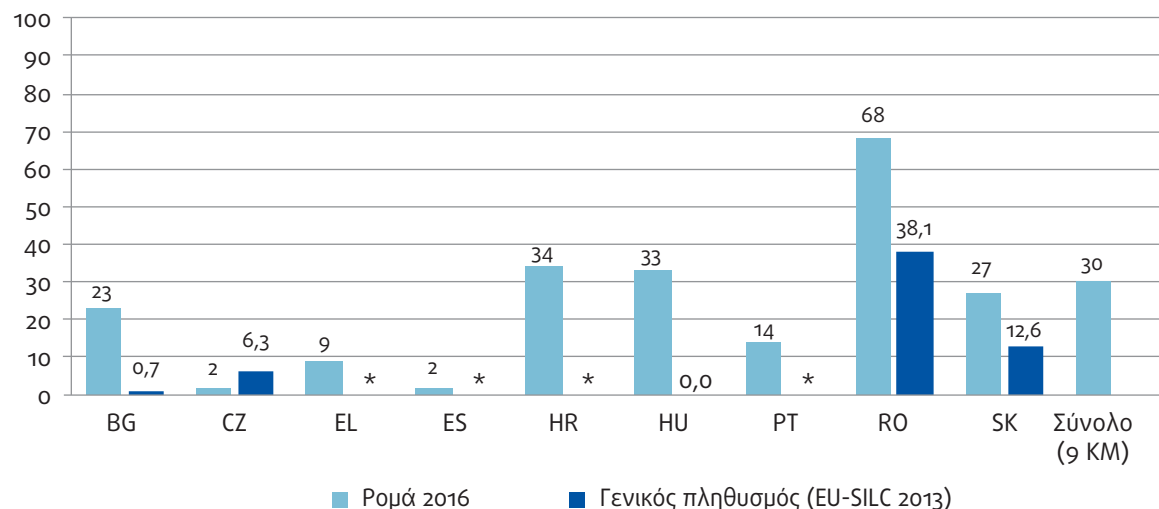
Η πρόσβαση σε ηλεκτρικό ρεύμα είναι βασικός δείκτης κοινωνικής ένταξης, δεδομένου ότι έχει ζωτική σημασία για τις καθημερινές δραστηριότητες, όπως η καθαριότητα ή το μαγείρεμα, αλλά και τον φωτισμό ώστε να κάνουν τα παιδιά τις σχολικές τους εργασίες. Τα ευρήματα της EU-MIDIS II φανερώνουν ελαφρά βελτίωση ως προς τα ευρήματα της έρευνας για τους Ρομά το 2011. Το σύνολο σχεδόν των Ρομά ζουν σε νοικοκυριά με ρεύμα σε Βουλγαρία, Τσεχική Δημοκρατία, Ισπανία και Ουγγαρία (97-98 %), ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά ανέρχονται σε 88 % των Ρομά στην Πορτογαλία και σε 89 % των Ρομά στην Ελλάδα. Στα 9 κράτη μέλη της έρευνας, το ποσοστό του γενικού πληθυσμού με πρόσβαση σε ηλεκτρικό ρεύμα ανέρχεται σε σχεδόν 100 %.

Η κατάσταση είναι χειρότερη όσον αφορά την πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό μέσω σύνδεσης σε δημόσια προσβάσιμο σύστημα ύδρευσης. Σύμφωνα

με τα ευρήματα της EU-MIDIS II, με εξαίρεση την Τσεχική Δημοκρατία και την Ισπανία, το ποσοστό των Ρομά που ζουν σε νοικοκυριά χωρίς τρεχούμενο νερό εντός της οικίας τους είναι πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο του γενικού πληθυσμού (διάγραμμα 17). Για τους Ρομά, το εν λόγω ποσοστό κυμαίνεται από 9 % στην Ελλάδα έως 68 % στη Ρουμανία. Σε σύγκριση με τα ευρήματα της έρευνας για τους Ρομά το 2011, η κατάσταση μοιάζει να έχει βελτιωθεί σε Σλοβακία, Βουλγαρία, Ελλάδα και Ρουμανία.

Πολλοί Ρομά ζουν σε νοικοκυριά χωρίς τρεχούμενο νερό εντός της οικίας και στα εννέα κράτη μέλη της έρευνας. Ακόμη υψηλότερο όμως είναι το ποσοστό των Ρομά που ζουν σε νοικοκυριά χωρίς εσωτερική τουαλέτα και ντους ή λουτρό. Το ποσοστό αυτό κυμαίνεται από 17 % στην Πορτογαλία έως 44 % στη Βουλγαρία και 79 % στη Ρουμανία. Το χαμηλότερο ποσοστό νοικοκυριών Ρομά τα οποία στερούνται στοιχειωδών υποδομών υγιεινής παρατηρείται στην Τσεχική Δημοκρατία (4 %) και την Ισπανία (1 %). Βάσει στοιχείων της Eurostat, σε 7 από τα 9 κράτη μέλη –Τσεχική Δημοκρατία, Ελλάδα, Ισπανία, Κροατία, Ουγγαρία, Πορτογαλία και Σλοβακία– το σύνολο σχεδόν του γενικού πληθυσμού ζει σε νοικοκυριά τα οποία διαθέτουν τις εν λόγω υποδομές. Αντίθετα, στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, περίπου 12 % και 31,2 % του γενικού πληθυσμού αντίστοιχα στερείται επίσης υποδομών υγιεινής (διάγραμμα 18). Η κατάσταση των Ρομά, πάντως, είναι πολύ χειρότερη. Σε σύγκριση με το 2011, παρατηρήθηκε

Διάγραμμα 17: Ρομά οι οποίοι ζουν σε νοικοκυριά χωρίς τρεχούμενο νερό εντός της οικίας τους σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^{α,β,γ}



Σημείωση: * Μη διαθέσιμο.

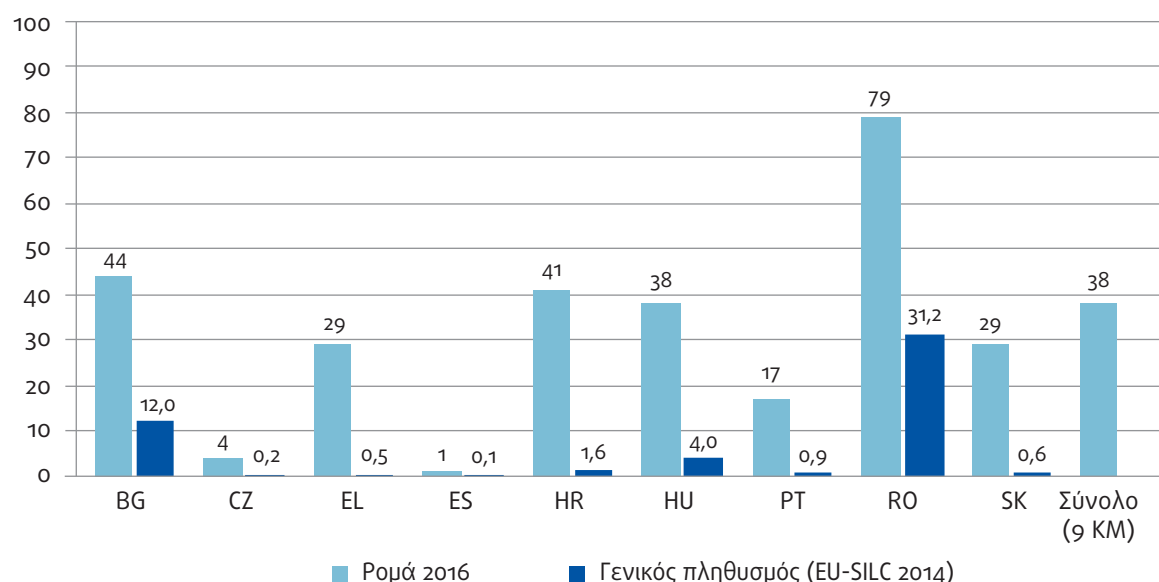
^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά (n=33 767). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Βάσει του ποσοστού των μελών των νοικοκυριών Ρομά που ζουν χωρίς τρεχούμενο νερό εντός της οικίας τους. Για τον γενικό πληθυσμό, βάσει των στατιστικών της Eurostat, EU-SILC 2013 (η πιο πρόσφατη διαθέσιμη), «πληθυσμός συνδεδεμένος με το δημόσιο σύστημα ύδρευσης» [end_wat_ror], μεταφορτώθηκε στις 8.9.2016.

^γ Δεδομένα για τον γενικό πληθυσμό δεν διατίθενται για όλες τις χώρες. Η έλλειψη τρεχούμενου νερού θεωρείται σπάνιο φαινόμενο και τα συναφή δεδομένα δεν δημοσιεύονται τακτικά στην ΕΕ.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά· Eurostat, EU-SILC 2013, Γενικός πληθυσμός

Διάγραμμα 18: Ρομά οι οποίοι ζουν σε κατοικίες χωρίς εσωτερική τουαλέτα και λουτρό σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^{α,β}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά (n=33 764). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Βάσει του ποσοστού ατόμων τα οποία «ζουν σε νοικοκυριά χωρίς εσωτερική τουαλέτα και ντους ή λουτρό». Για τον γενικό πληθυσμό – [ilc_mdhoos, μεταφορτώθηκε στις 8.9.2016].

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά· Eurostat, EU-SILC 2014, Γενικός πληθυσμός

βελτίωση στη Βουλγαρία, την Τσεχική Δημοκρατία, τη Ρουμανία και τη Σλοβακία.

Εξετάζοντας συνολικά τους διάφορους δείκτες της ποιότητας της στέγης, διαπιστώνεται ότι σημαντικό ποσοστό των Ρομά ζει σε νοικοκυριά χωρίς πρόσβαση στις απαραίτητες υπηρεσίες κοινής ωφέλειας ή σε βασικές οικιακές ανέσεις και, επομένως, εκτίθεται σε κίνδυνο σοβαρής στέρησης στέγης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, ενώ στη Βουλγαρία και την Ουγγαρία το σύνολο σχεδόν των νοικοκυριών Ρομά έχουν πρόσβαση σε ηλεκτρικό ρεύμα, στα κράτη μέλη αυτά είναι μικρότερο το ποσοστό των Ρομά που ζουν σε νοικοκυριά με πρόσβαση σε τρεχούμενο νερό και εσωτερική τουαλέτα ή λουτρό.

2.5.3. Ποιότητα της στέγης και του περιβάλλοντος χώρου

Πολλές οικίες Ρομά αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ποιότητας σε σύγκριση με τις οικίες του γενικού πληθυσμού. Τα υψηλότερα ποσοστά όσων αναφέρουν ότι ζουν σε κατοικία με στέγη που στάζει, με υγρασία στους τοίχους, στα πατώματα ή στα θεμέλια ή με σάπια κουφώματα ή πατώματα καταγράφονται στην Πορτογαλία, τόσο στους Ρομά όσο και στον γενικό πληθυσμό

(πίνακας 4). Ο φωτισμός της οικίας είναι άλλο ένα χαρακτηριστικό που επηρεάζει σημαντικά την ποιότητα ζωής. Το χάσμα μεταξύ Ρομά και γενικού πληθυσμού εμφανίζεται ακόμη πιο διευρυμένο βάσει του δείκτη αυτού. Οι Ρομά σε Πορτογαλία, Σλοβακία, Ουγγαρία και Κροατία αναφέρουν τα υψηλότερα ποσοστά ανεπαρκούς φωτισμού της οικίας.

Σε όλες τις χώρες οι Ρομά συγκεντρώνουν χαμηλότερη βαθμολογία από τον γενικό πληθυσμό σε αμφότερους τους δείκτες ποιότητας της οικίας.

Σημαντικός αριθμός Ρομά θεωρεί πρόβλημα τη ρύπανση, την αιθάλη ή άλλα περιβαλλοντικά προβλήματα (όπως τον καπνό, τη σκόνη, τη δυσσομία ή τα ρυπασμένα ύδατα), ιδίως στην Τσεχική Δημοκρατία και την Πορτογαλία, όπου 41 % και 36 % αντίστοιχα επισημαίνουν το ζήτημα. Το ίδιο ισχύει και για σχεδόν έναν στους τρεις Ρομά σε Σλοβακία και Ελλάδα, και για περισσότερους από έναν στους τέσσερις σε Ουγγαρία, Ισπανία, Βουλγαρία και Ελλάδα. Η Ρουμανία είναι η μόνη χώρα στην οποία το ποσοστό των Ρομά που ζουν σε ρυπασμένο περιβάλλον είναι μικρότερο από το ποσοστό του γενικού πληθυσμού (πίνακας 5). Η εικόνα διαφοροποιείται περισσότερο όσον αφορά την εγκληματικότητα, τη βία και τους βανδαλισμούς στην

Πίνακας 4: Ρομά οι οποίοι ζουν σε κατοικίες με στέγη που στάζει, υγρασία στους τοίχους ή άλλα δομικά προβλήματα και σε πολύ σκοτεινές κατοικίες σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^{α,β,γ}

Κράτος μέλος ΕΕ	Θεωρούν το σπίτι πολύ σκοτεινό		Ζουν σε σπίτι με στέγη που στάζει, με υγρασία στους τοίχους, στα πατώματα ή στα θεμέλια ή με σάπια κουφώματα ή πατώματα	
	Ρομά 2016	Γενικός πληθυσμός 2014	Ρομά 2016	Γενικός πληθυσμός 2014
BG	17	6,8	33	13,2
CZ	17	3,8	21	9,2
EL	18	6,6	37	13,7
ES	15	5,2	26	17,1
HR	23	5,5	43	11,7
HU	25	9,2	44	26,9
PT	39	9,7	66	32,8
RO	14	5,8	26	12,7
SK	30	3,2	38	7
Σύνολο (9 ΚΜ)	20		32	

Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά («Ζουν σε ...»: n=33 632, «Θεωρούν ...»: n=33 679). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β «Ζουν σε ...» βάσει του «ποσοστού του συνόλου του πληθυσμού που ζει σε κατοικία με στέγη που στάζει, με υγρασία στους τοίχους, στα πατώματα ή στα θεμέλια ή με σάπια κουφώματα ή πατώματα». Για τον γενικό πληθυσμό, EU-SILC [ilc_mdho01, μεταφορτώθηκε στις 11.9.2016].

^γ «Θεωρούν ...» βάσει του «ποσοστού του συνόλου του πληθυσμού που θεωρεί την κατοικία πολύ σκοτεινή». Για τον γενικό πληθυσμό, έρευνα EU-SILC [ilc_mdho04], μεταφορτώθηκε στις 11.9.2016].

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά· Eurostat, EU-SILC 2014, Γενικός πληθυσμός

Πίνακας 5: Περιβάλλον χώρος της κατοικίας – Ρομά οι οποίοι ζουν σε περιοχές που μαστίζονται από ρύπανση, εγκληματικότητα, βία και βανδαλισμούς σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^{α, β, γ}

Κράτος μέλος ΕΕ	Ρύπανση, αιθάλη ή άλλα περιβαλλοντικά προβλήματα		Εγκληματικότητα, βία ή βανδαλισμοί στην περιοχή	
	Ρομά 2016	Γενικός πληθυσμός 2014	Ρομά 2016	Γενικός πληθυσμός 2014
BG	27	15,7	9	26,8
CZ	41	13,7	46	13,5
EL	28	23,2	22	16,1
ES	27	10,2	42	11,9
HR	31	5,7	22	2,5
HU	24	15	23	13,9
PT	36	13,7	11	11,6
RO	11	16,8	5	14,9
SK	33	12,2	33	8,7
Σύνολο (9 ΚΜ)	25		23	

Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά («Ρύπανση»: n=33 370, «Εγκληματικότητα ...»: n=32 883). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β «Ρύπανση» βάσει του «ποσοστού του συνόλου του πληθυσμού με ρύπανση, αιθάλη ή άλλα περιβαλλοντικά προβλήματα στην περιοχή, όπως καπνό, σκόνη, δυσσομία ή ρυπασμένα ύδατα στην περιοχή». Για τον γενικό πληθυσμό, έρευνα EU-SILC [ilc_mdδνω2, μεταφορτώθηκε στις 11.9.2016].

^γ «Εγκληματικότητα, βία και βανδαλισμοί» βάσει του ποσοστού του συνόλου του πληθυσμού με εγκληματικότητα, βία και βανδαλισμούς στην περιοχή. Για τον γενικό πληθυσμό, έρευνα EU-SILC [ilc_mdδνω3, μεταφορτώθηκε στις 20.9.2016].

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά· Eurostat, EU-SILC 2014, Γενικός πληθυσμός

περιοχή. Τα υψηλότερα ποσοστά Ρομά που αντιμετωπίζουν προβλήματα του είδους αυτού ζουν σε Τσεχική Δημοκρατία και Ισπανία (46 % και 42 % αντίστοιχα). Αντίθετα, μόλις 9 % των Ρομά αναφέρουν προβλήματα εγκληματικότητας, βίας και βανδαλισμών στη Βουλγαρία —έναντι 26,8 % του γενικού πληθυσμού.

2.6. Διακρίσεις και επίγνωση δικαιωμάτων

Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιλαμβανομένων των δικαιωμάτων των μελών μειονοτήτων, αποτελεί θεμελιώδη αξία και ακρογωνιαίο λίθο του οικοδομήματος και των συνθηκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το άρθρο 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνικής καταγωγής. Η οδηγία για τη φυλετική ισότητα (2000/43/ΕΚ) απαγορεύει τη διακριτική μεταχείριση για τους παραπάνω λόγους στον τομέα της απασχόλησης, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής προστασίας, περιλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλισης και της υγειονομικής περίθαλψης, καθώς και της πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες,

περιλαμβανομένης της στέγασης ⁴⁴. Ο ΣΒΑ 10 των Ηνωμένων Εθνών για τη μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ των χωρών πραγματεύεται τις διακρίσεις στο πλαίσιο της ανισότητας ⁴⁵.

Γενικοί και ειδικοί στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ

Γενικός στόχος 10: Μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ χωρών.

Ειδικός στόχος 2. Έως το 2030, ενίσχυση και προώθηση της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ένταξης όλων των ανθρώπων, ασχέτως ηλικίας, φύλου, αναπηρίας, φυλής, εθνικής καταγωγής, προέλευσης, θρησκείας και οικονομικής ή άλλης κατάστασης.

Ειδικός στόχος 3. Διασφάλιση ίσων ευκαιριών με σκοπό τη μείωση των ανισοτήτων, μεταξύ άλλων με κατάργηση νόμων, πολιτικών και πρακτικών που εισάγουν διακρίσεις και προώθηση της κατάλληλης νομοθεσίας, πολιτικών και δράσεων.

⁴⁴ Οδηγία για τη φυλετική ισότητα, σ. 22–26.

⁴⁵ Βλ. ΣΒΑ-10.

2.6.1. Συνολική επικράτηση των διακρίσεων

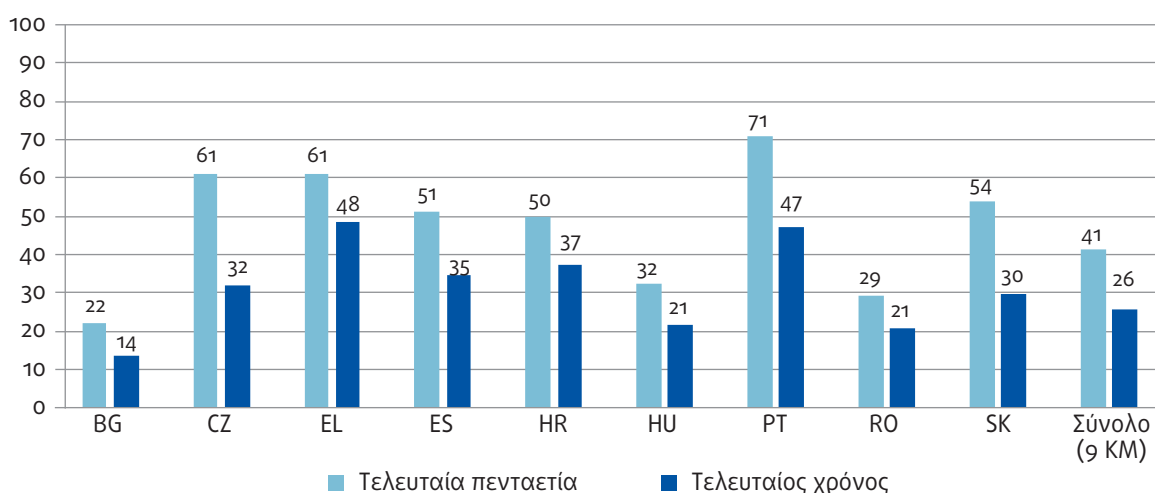
Στην έρευνα επιδιώχθηκε να προσδιοριστεί η συνολική επικράτηση των διακρίσεων υπολογίζοντας το ποσοστό των ερωτηθέντων Ρομά οι οποίοι αισθάνθηκαν ότι υπέστησαν προσωπικά διακριτική μεταχείριση λόγω του χρώματος του δέρματός τους, της εθνοτικής καταγωγής τους και της θρησκείας ή της πίστης τους. Οι ερωτηθέντες που δήλωσαν ότι υπέστησαν διακριτική μεταχείριση για τουλάχιστον έναν από τους παραπάνω λόγους κλήθηκαν να απαντήσουν σε επόμενη ερώτηση και να διευκρινίσουν αν το πιο πρόσφατο κρούσμα συνέβη τον τελευταίο χρόνο. Στην έρευνα χρησιμοποιήθηκε ο γενικός όρος «καταγωγή Ρομά» που καλύπτει και την εθνοτική καταγωγή και το χρώμα του δέρματος –σε όλες τις διευκρινιστικές ερωτήσεις.

Κατά μέσο όρο, 41 % των Ρομά στα 9 κράτη μέλη της έρευνας δήλωσαν ότι υπέστησαν διακριτική μεταχείριση λόγω καταγωγής Ρομά τουλάχιστον μία φορά την τελευταία πενταετία σε τουλάχιστον ένα από τα πεδία της καθημερινής ζωής που διερευνούσε η έρευνα, όπως η αναζήτηση εργασίας, η εργασία, η στέγη, η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση. Ένας στους τέσσερις Ρομά (26 %) ανέφερε ότι το πιο πρόσφατο κρούσμα διακριτικής μεταχείρισης λόγω καταγωγής Ρομά συνέβη τους προηγούμενους 12 μήνες από την έρευνα.

Στον **πίνακα 6** παρουσιάζεται η επικράτηση των διακρίσεων λόγω εθνοτικής καταγωγής στη διάρκεια του έτους που προηγήθηκε της έρευνας, σε διάφορα πεδία της καθημερινής ζωής στα 9 κράτη μέλη της ΕΕ στα οποία έγινε η έρευνα στους πληθυσμούς Ρομά. Συνολικά, και σύμφωνα με τα πορίσματα και των δύο προηγούμενων ερευνών για τους Ρομά –της EU-MIDIS I και της έρευνας για τους Ρομά το 2011– οι περισσότεροι Ρομά αισθάνονται ότι υφίστανται διακριτική μεταχείριση λόγω καταγωγής Ρομά κατά την επαφή τους με δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες, όπως οι φορείς της διοίκησης, τα δημόσια μέσα μαζικής μεταφοράς ή κατά την είσοδο σε κατάστημα, εστιατόριο ή μπαρ (19 %) και κατά την αναζήτηση εργασίας (16 %).

Ωστόσο, το ποσοστό των Ρομά που αισθάνθηκαν ότι υφίστανται διακριτική μεταχείριση κατά την αναζήτηση εργασίας τον τελευταίο χρόνο είναι σημαντικά χαμηλότερο από το ποσοστό της EU-MIDIS I (38 % το 2008 έναντι 16 % το 2016). Αυτό μπορεί να οφείλεται στη βελτίωση του σχεδιασμού του δείγματος της έρευνας ή και σε σημαντική μείωση των αναφερόμενων ποσοστών. Αντίθετα, σε σύγκριση με τα πορίσματα της έρευνας για τους Ρομά το 2011, σημαντική μείωση στο συγκεκριμένο πεδίο παρατηρείται μόνο σε Βουλγαρία, Ουγγαρία, Ρουμανία και Τσεχική Δημοκρατία. Συνολικά, η μείωση ανέρχεται σε 8 εκατοστιαίες μονάδες. Κατά το ίδιο διάστημα, η επικράτηση των διακρίσεων εις βάρος

Διάγραμμα 19: Συνολική επικράτηση διακρίσεων λόγω καταγωγής Ρομά την τελευταία πενταετία και τον τελευταίο χρόνο, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^{α, β, γ}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων Ρομά που κινδυνεύουν από διακρίσεις λόγω καταγωγής Ρομά σε ένα τουλάχιστον από τα πεδία της καθημερινής ζωής που διερευνώνται στην έρευνα («τελευταία πενταετία»: n=7 745, «τελευταίος χρόνος»: n=7 875). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Πεδία της καθημερινής ζωής που διερευνώνται στην έρευνα: αναζήτηση εργασίας, εργασία, εκπαίδευση (προσωπικά ή ως γονιός), υγειονομική περίθαλψη, στέγαση και άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες (δημόσια διοίκηση, εστιατόρια ή μπαρ, δημόσια μέσα μαζικής μεταφοράς, καταστήματα).

^γ Η ερώτηση αν βίωσαν διακρίσεις κατά την «πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη» έγινε μόνο για τον τελευταίο χρόνο, γεγονός που ερμηνεύει τα διαφορετικά μεγέθη των δειγμάτων (n) για τις δύο περιόδους αναφοράς.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Πίνακας 6: Επικράτηση των διακρίσεων λόγω καταγωγής Ρομά τον τελευταίο χρόνο σε διάφορα πεδία της καθημερινής ζωής, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^δ

Κράτος μέλος ΕΕ	Αναζήτηση εργασίας ^α	Εργασία ^α	Εκπαίδευση (προσωπικά ή ως γονιός) ^α	Στέγαση ^α	Άλλες δημόσιες/ιδιωτικές υπηρεσίες ^{α,γ}	Υγειονομική περίθαλψη ^α	Συνολικά ^β
BG	7	3	(4)	(3)	10	(3)	14
CZ	28	6	9	25	17	8	32
EL	24	10	(10)	(1)	43	20	48
ES	13	5	7	14	30	7	35
HR	29	(9)	15	(29)	27	10	37
HU	13	4	9	(8)	15	4	21
PT	47	11	(2)	(5)	38	5	47
RO	10	6	4	(6)	17	12	21
SK	22	5	7	(8)	23	11	30
Σύνολο (9 ΚΜ)	16	5	7	12	19	8	26

Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων Ρομά που κινδυνεύουν από διακρίσεις λόγω καταγωγής Ρομά τον τελευταίο χρόνο στο συγκεκριμένο πεδίο της καθημερινής ζωής. Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Επί του συνόλου των ερωτηθέντων Ρομά που κινδυνεύουν από διακρίσεις σε ένα τουλάχιστον από τα πεδία της καθημερινής ζωής που διερευνώνται στην έρευνα τον τελευταίο χρόνο (n=7 875). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^γ Στις άλλες δημόσιες/ιδιωτικές υπηρεσίες περιλαμβάνονται κέντρα διασκέδασης, μπαρ, εστιατόρια, ξενοδοχεία, φορείς της διοίκησης ή δημόσιες υπηρεσίες, δημόσια μέσα μαζικής μεταφοράς και καταστήματα.

^δ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Πίνακας 7: Επικράτηση των διακρίσεων λόγω καταγωγής Ρομά την τελευταία πενταετία σε διάφορα πεδία της καθημερινής ζωής, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%) ^δ

Κράτος μέλος ΕΕ	Αναζήτηση εργασίας ^α	Εργασία ^α	Εκπαίδευση (προσωπικά ή ως γονιός) ^α	Στέγαση ^α	Άλλες δημόσιες/ιδιωτικές υπηρεσίες ^{α,γ}	Συνολικά ^β
BG	21	11	6	(14)	11	22
CZ	61	17	19	65	40	61
EL	63	38	20	44	52	61
ES	34	23	15	45	37	51
HR	50	17	22	53	32	49
HU	33	11	15	22	18	32
PT	76	40	13	75	45	71
RO	34	19	10	(13)	21	29
SK	53	18	16	30	44	54
Σύνολο (9 ΚΜ)	40	17	14	41	28	41

Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων Ρομά που κινδυνεύουν από διακρίσεις λόγω καταγωγής Ρομά την τελευταία πενταετία στο συγκεκριμένο πεδίο της καθημερινής ζωής. Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Επί του συνόλου των ερωτηθέντων Ρομά οι οποίοι κινδυνεύουν από διακρίσεις την τελευταία πενταετία σε ένα τουλάχιστον από τα πεδία της καθημερινής ζωής που διερευνώνται στην έρευνα (εκτός από την πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη) (n=7 745). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^γ Στις άλλες δημόσιες/ιδιωτικές υπηρεσίες περιλαμβάνονται κέντρα διασκέδασης, μπαρ, εστιατόρια, ξενοδοχεία, φορείς της διοίκησης ή δημόσιες υπηρεσίες, δημόσια μέσα μαζικής μεταφοράς και καταστήματα.

^δ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

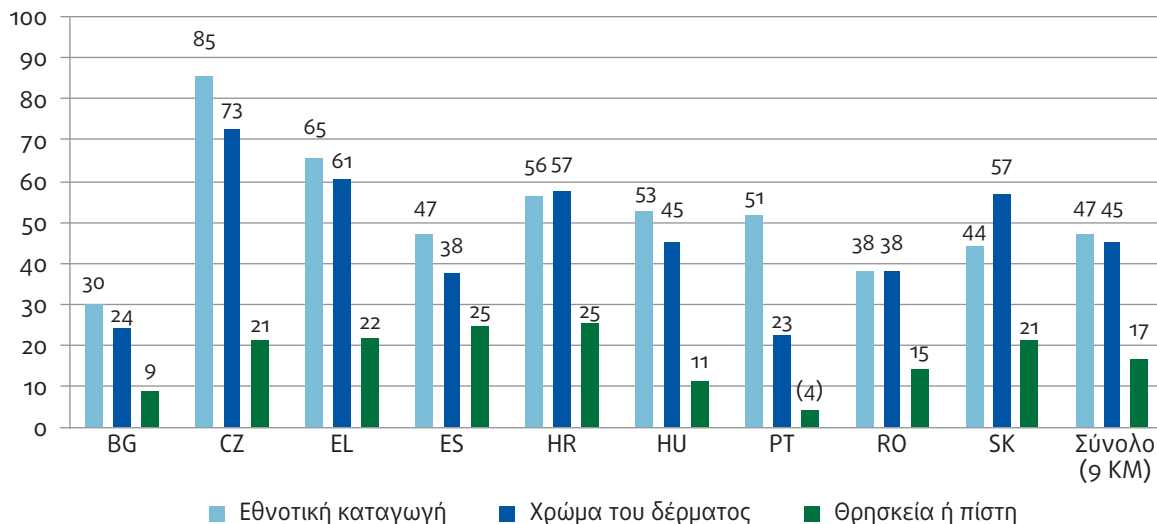
των Ρομά κατά την αναζήτηση εργασίας καταγράφει σημαντική αύξηση στην Πορτογαλία.

Στον **πίνακα 7** παρουσιάζονται τα ποσοστά επικράτησης των διακρίσεων λόγω καταγωγής Ρομά στα διάφορα πεδία της καθημερινής ζωής την τελευταία πενταετία. Η κατανομή των ποσοστών επικράτησης των διακρίσεων είναι παρόμοια με αυτή των ποσοστών κατά το τελευταίο έτος, με εξαίρεση το πεδίο «πρόσβαση σε στέγη». Η αναζήτηση στέγης δεν γίνεται συχνά και, ως εκ τούτου, στο συγκεκριμένο πεδίο αρμόζει καλύτερα το πενταετές πλαίσιο αναφοράς. Τα αποτελέσματα για την τελευταία πενταετία φανερώνουν ότι το ποσοστό επικράτησης των διακρίσεων κατά την πρόσβαση σε στέγη (41 %) είναι εξίσου υψηλό με το ποσοστό στο πεδίο «κατά την αναζήτηση εργασίας» (40 %) στο εν λόγω χρονικό διάστημα.

2.6.2. Αντιλήψεις για την έκταση των διακρίσεων λόγω εθνοτικής καταγωγής

Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να εκτιμήσουν πόσο διαδεδομένη είναι στη χώρα τους η διακριτική μεταχείριση λόγω χρώματος του δέρματος, εθνοτικής καταγωγής και θρησκείας ή πίστης. Το ποσοστό των Ρομά που αισθάνονται ότι υπέστησαν διακριτική μεταχείριση είναι ελαφρώς χαμηλότερο από το ποσοστό όσων θεωρούν ότι οι διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής ή χρώματος του δέρματος είναι διαδεδομένο φαινόμενο στην κοινωνία τους, εύρημα το οποίο απηχεί το γεγονός ότι οι ερωτηθέντες δεν βασίζονται στις εκτιμήσεις τους μόνο στις προσωπικές τους εμπειρίες, αλλά και στις εμπειρίες συγγενών και φίλων τους. Σχεδόν ένας στους δύο Ρομά θεωρεί ότι οι διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής ή χρώματος του δέρματος είναι αρκετά ή πολύ διαδεδομένο φαινόμενο στη χώρα του (**διάγραμμα 20**).

Διάγραμμα 20: Ρομά οι οποίοι θεωρούν ότι οι διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής, χρώματος του δέρματος ή θρησκείας είναι πολύ ή αρκετά διαδεδομένο φαινόμενο στη χώρα τους, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α, β, γ, δ}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων Ρομά (n=7 947). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση της έρευνας: «Μπορείτε να μου πείτε αν, κατά τη γνώμη σας, οι παρακάτω μορφές διακριτικής μεταχείρισης είναι πολύ σπάνιο, αρκετά σπάνιο, αρκετά διαδεδομένο ή πολύ διαδεδομένο φαινόμενο στην [ΧΩΡΑ]: διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής, διακρίσεις λόγω χρώματος του δέρματος, διακρίσεις λόγω θρησκείας ή πίστης;»

^γ Οι κατηγορίες απαντήσεων «πολύ διαδεδομένο» και «αρκετά διαδεδομένο» συνυπολογίζονται στην παρούσα ανάλυση.

^δ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

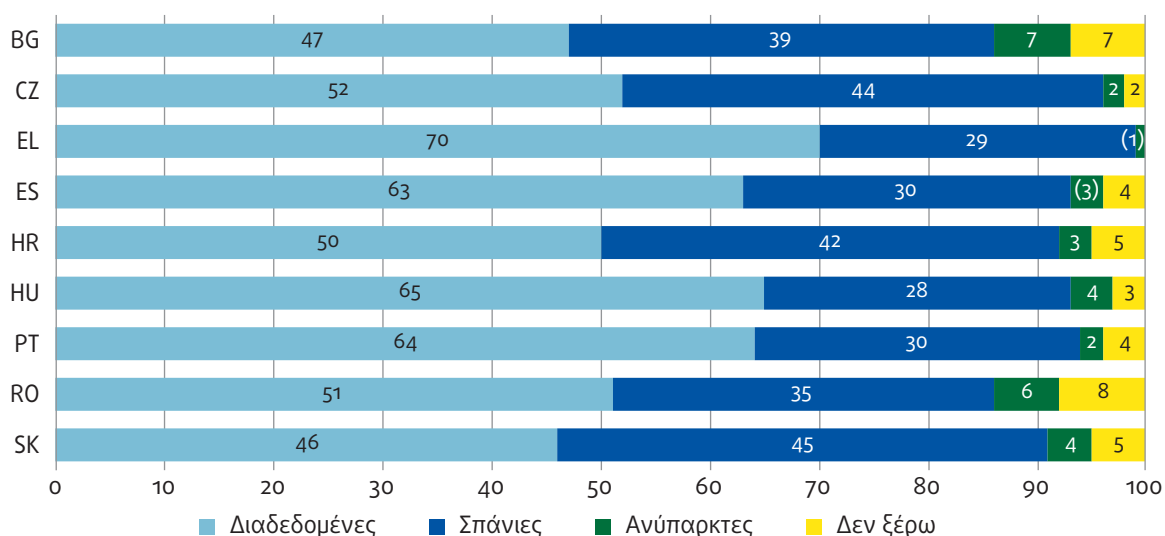
Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Σύμφωνα με τα ευρήματα του Ειδικού Ευρωβαρόμετρου 437 για τις διακρίσεις στην ΕΕ το 2015 (διάγραμμα 21), κατά μέσο όρο, μεγάλο μέρος του γενικού πληθυσμού στα 9 κράτη μέλη της ΕΕ επίσης θεωρεί τις διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής αρκετά ή πολύ διαδεδομένο φαινόμενο στη χώρα του ⁴⁶. Παρατηρούνται, ωστόσο, αξιοσημείωτες διαφορές μεταξύ της μέσης αντίληψης των Ρομά και της μέσης αντίληψης του γενικού πληθυσμού. Το ποσοστό όσων θεωρούν ότι οι διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής είναι διαδεδομένο φαινόμενο στη χώρα τους είναι υψηλότερο στον γενικό πληθυσμό (διάγραμμα 21) σε σύγκριση με τον πληθυσμό των Ρομά (διάγραμμα 20) σε όλες τις χώρες της έρευνας, πλην της Τσεχικής Δημοκρατίας και της Κροατίας. Στην Τσεχική Δημοκρατία, 52 % του γενικού πληθυσμού θεωρεί διαδεδομένο φαινόμενο τις διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής, έναντι 85 % των Ρομά. Στην Κροατία η διαφορά δεν είναι τόσο έντονη – 56 % των Ρομά έναντι 50 % του γενικού πληθυσμού.

2.6.3. Καταγγελία κρουσμάτων διακριτικής μεταχείρισης

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, οι περισσότεροι Ρομά εξακολουθούν να μην καταγγέλλουν κρούσματα διακριτικής μεταχείρισης. Κατά μέσο όρο, μόλις 12 % των ερωτηθέντων που αντιμετώπισαν διακρίσεις λόγω καταγωγής Ρομά τουλάχιστον μία φορά τον τελευταίο χρόνο ανέφεραν ή κατήγγειλαν το πιο πρόσφατο περιστατικό σε κάποια αρχή (διάγραμμα 22). Τα χαμηλά ποσοστά καταγγελιών (π.χ. στην Ελλάδα 7 %) πρέπει να ερμηνεύονται σε συνδυασμό με τα υψηλά ποσοστά επικράτησης των διακρίσεων λόγω εθνοτικής καταγωγής (στην Ελλάδα 48 %). Σε σχέση με τα ευρήματα της EU-MIDIS I – στην οποία 21 % των ερωτηθέντων Ρομά σε 7 κράτη μέλη της ΕΕ δήλωσαν ότι είχαν καταγγείλει το πιο πρόσφατο κρούσμα διακρίσεων σε κάποια αρχή – δεν διακρίνεται καμία βελτίωση όσον αφορά την αναφορά ή την καταγγελία των κρουσμάτων διακριτικής μεταχείρισης.

Διάγραμμα 21: Έκταση των διακρίσεων λόγω εθνοτικής καταγωγής βάσει της αντίληψης του γενικού πληθυσμού σε 9 κράτη μέλη της ΕΕ (Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 437), ανά χώρα (%) ^{α,β,γ}



Σημείωση: ^α Ερώτηση του Ευρωβαρόμετρου: «Μπορείτε να μου πείτε αν, κατά τη γνώμη σας, οι διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής είναι πολύ διαδεδομένο, αρκετά διαδεδομένο, αρκετά σπάνιο ή πολύ σπάνιο φαινόμενο στην [ΧΩΡΑ];»

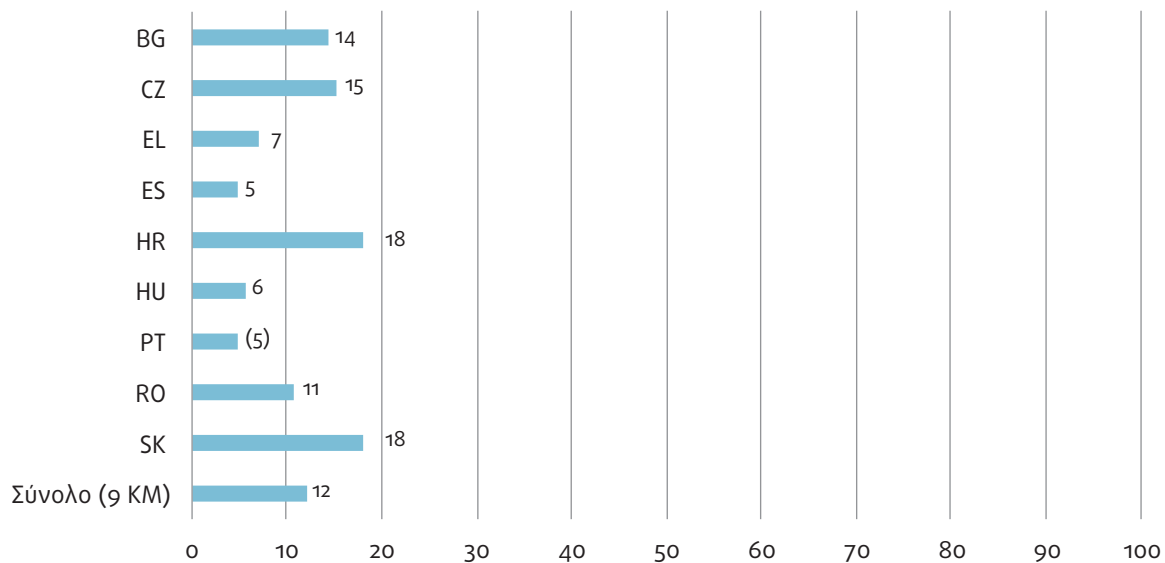
^β Οι κατηγορίες απαντήσεων «πολύ διαδεδομένο» και «αρκετά διαδεδομένο», καθώς και «πολύ σπάνιο» και «αρκετά σπάνιο» συνυπολογίζονται και παρουσιάζονται ως «διαδεδομένο» και «σπάνιο» αντίστοιχα.

^γ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 437, «Διακρίσεις στην ΕΕ το 2015».

46 Ο μέσος όρος στην ΕΕ των 28 είναι 64 % για τις διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής και 50 % για τις διακρίσεις λόγω θρησκείας ή πίστης. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015), σ. 14.

Διάγραμμα 22: Ρομά οι οποίοι ανέφεραν ή κατήγγειλαν το πιο πρόσφατο κρούσμα διακριτικής μεταχείρισης λόγω καταγωγής Ρομά, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α,β,γ}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων Ρομά οι οποίοι δήλωσαν ότι το πιο πρόσφατο κρούσμα διακριτικής μεταχείρισης λόγω χρώματος του δέρματος ή εθνοτικής καταγωγής συνέβη τους τελευταίους 12 μήνες (n=3 730). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση της έρευνας: «Την ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΦΟΡΑ που αισθανθήκατε διακριτική μεταχείριση λόγω καταγωγής Ρομά κατά [πεδίο], αναφέρατε ή καταγγείλατε το περιστατικό;»

^γ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

2.6.4. Γνώση της ύπαρξης οργανώσεων υποστήριξης, φορέων ισότητας, νόμων και εκστρατειών ενάντια στις διακρίσεις

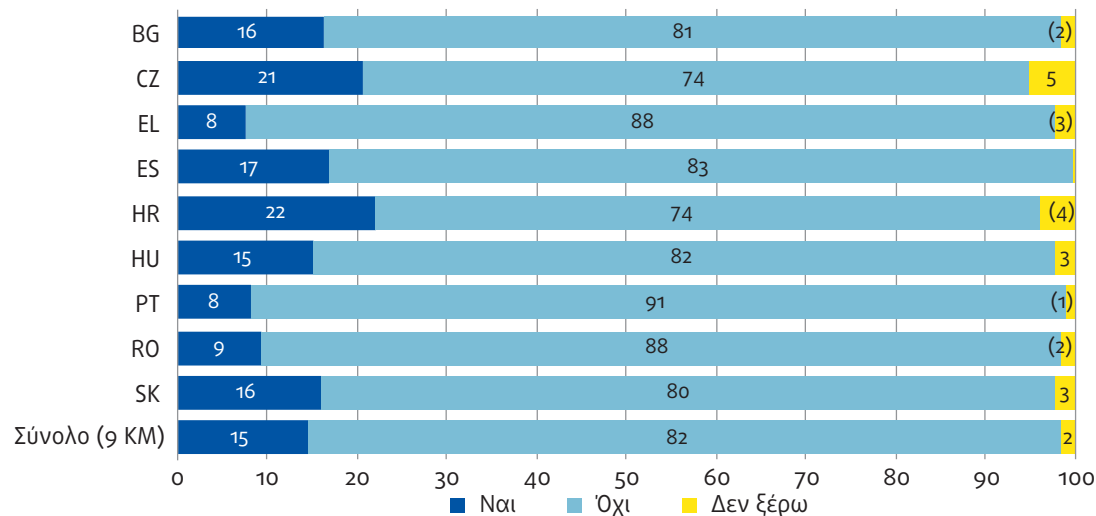
Ο βαθμός γνώσης της ύπαρξης οργανώσεων παροχής υποστήριξης και συμβουλών προς τα θύματα διακρίσεων εξετάζεται ρωτώντας τους συμμετέχοντες αν αναγνωρίζουν έναν ή περισσότερους (έως τρεις) προεπιλεγμένους φορείς ισότητας. Επιπλέον, τους γίνεται μια γενική ερώτηση σχετικά με το αν γνωρίζουν κάποια οργάνωση η οποία παρέχει υποστήριξη ή συμβουλές σε θύματα διακρίσεων, ασχέτως λόγου.

Κατά μέσο όρο, και όπως φάνηκε και στα ευρήματα της EU-MIDIS I, οι περισσότεροι ερωτηθέντες (82 %) δεν γνωρίζουν καμία οργάνωση του είδους αυτού στη

χώρα τους (διάγραμμα 23). Σε Πορτογαλία, Ελλάδα και Ρουμανία, σχεδόν κανείς από τους ερωτηθέντες Ρομά δεν γνωρίζει την ύπαρξη υπηρεσιών ή οργανώσεων υποστήριξης, γεγονός που θα μπορούσε να ερμηνεύει τα χαμηλά ποσοστά καταγγελιών. Όταν κατονομαζόταν κάποια οργάνωση ή φορέας ισότητας, συνολικά 29 % των ερωτηθέντων Ρομά την αναγνώριζαν, αν και τα αποτελέσματα παρουσιάζουν αποκλίσεις από χώρα σε χώρα.

Κατά μέσο όρο, 36 % των ερωτηθέντων Ρομά γνωρίζουν ότι υπάρχει νόμος που απαγορεύει τη διακριτική μεταχείριση λόγω χρώματος του δέρματος, εθνοτικής καταγωγής ή θρησκείας (διάγραμμα 24), ενώ ένας στους τρεις περίπου (35 %) απαντά ότι δεν υπάρχει τέτοιος νόμος και 27 % δεν γνωρίζουν αν υπάρχει τέτοιος νόμος. Τα αποτελέσματα παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις από χώρα σε χώρα, με τον χαμηλότερο βαθμό επίγνωσης να παρατηρείται στην Πορτογαλία.

Διάγραμμα 23: Ρομά οι οποίοι γνωρίζουν οργανώσεις που προσφέρουν υποστήριξη ή συμβουλές σε θύματα διακρίσεων (ασχέτως λόγου), ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α,β,γ}



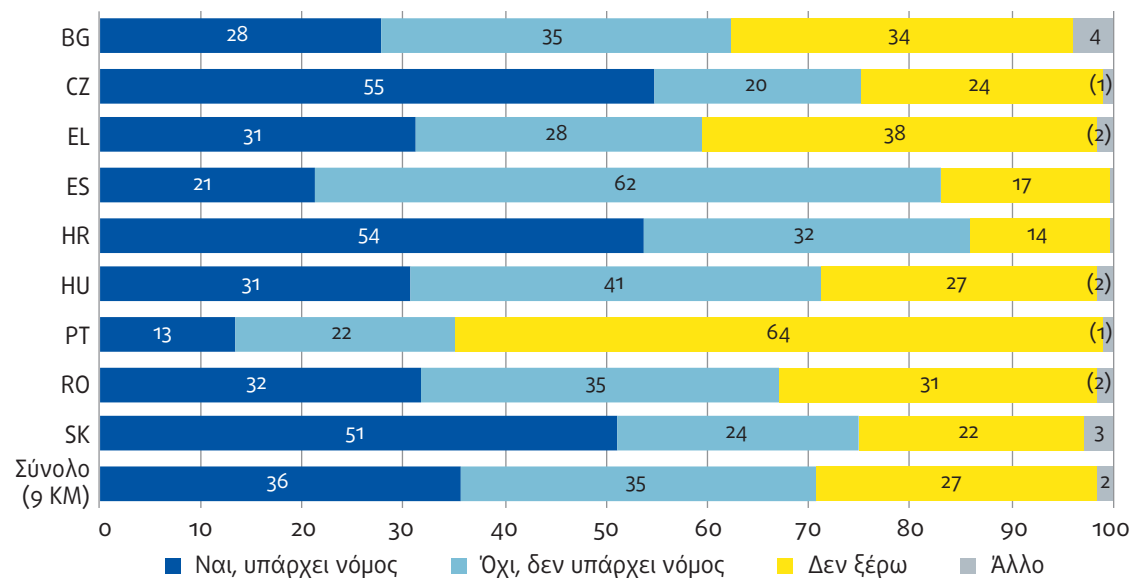
Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων Ρομά (n=7 947). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση της έρευνας: «Γνωρίζετε αν υπάρχει κάποια οργάνωση στην [ΧΩΡΑ] που προσφέρει υποστήριξη ή συμβουλές σε θύματα διακρίσεων –ανεξαρτήτως λόγου;»

^γ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Διάγραμμα 24: Ρομά οι οποίοι γνωρίζουν την ύπαρξη νόμων που απαγορεύουν τις διακρίσεις λόγω χρώματος του δέρματος, εθνοτικής καταγωγής ή θρησκείας, ανά κράτος μέλος της ΕΕ (%)^{α,β,γ}



Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων Ρομά (n=7 947). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση της έρευνας: «Εξ όσων γνωρίζετε, υπάρχει νόμος στην [ΧΩΡΑ] που απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω χρώματος του δέρματος, εθνοτικής καταγωγής ή θρησκείας;»

^γ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Συνοπτική περιγραφή της έρευνας

Τα επιλεγμένα πορίσματα που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση βασίζονται σε έρευνα για τους Ρομά σε 9 κράτη μέλη της ΕΕ. Η έρευνα για τους Ρομά αποτελεί τμήμα της έρευνας EU-MIDIS II του FRA, με σκοπό τη συλλογή στοιχείων σχετικά με τις εμπειρίες και τις απόψεις των μεταναστών και των εθνοτικών μειονοτήτων στο σύνολο των 28 κρατών μελών της ΕΕ. Η μέθοδος που εφαρμόστηκε στην EU-MIDIS II αξιοποιεί την εμπειρία που αποκτήθηκε από την υλοποίηση της πρώτης έρευνας του FRA για τους μετανάστες και τις εθνοτικές μειονότητες το 2008 (EU-MIDIS I) και την έρευνα για τους Ρομά το 2011. Σε σύγκριση με προγενέστερες έρευνες, στην EU-MIDIS II διευρύνθηκε το σύνολο των ερωτήσεων και βελτιώθηκε η κάλυψη των ομάδων-στόχων της έρευνας μέσα από τη χρήση προηγμένων προσεγγίσεων δειγματοληψίας.

Κριτήρια επιλογής

Δεδομένου ότι δεν ήταν εύκολο να αντληθούν σημαντικές πληροφορίες για την επιλογή των συμμετεχόντων από διοικητικές πηγές δεδομένων, ο έλεγχος της επιλεξιμότητας για συμμετοχή στην έρευνα EU-MIDIS II έγινε βάσει αυτοπροσδιορισμού —όπως και στην EU-MIDIS I και στην έρευνα για τους Ρομά το 2011. Κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων με το δείγμα των Ρομά, μετά την αρχική επαφή με το νοικοκυριό και μια σύντομη ενημέρωση για την έρευνα, ο ερευνητής έκανε την ερώτηση διαλογής («Υπάρχει κάποιο άτομο άνω των 16 ετών που να ζει στο νοικοκυριό σας και να είναι Ρομά;») ώστε να προσδιορίσει κατά πόσον υπάρχουν στο νοικοκυριό επιλέξιμοι Ρομά για συμμετοχή στην έρευνα. Σε ορισμένες χώρες, ο όρος «Ρομά» αντικαταστάθηκε από κάρτα στην οποία αναγράφονταν όλοι οι σχετικοί όροι που χρησιμοποιούνται συνήθως στη χώρα και καλύπτονται από τον γενικό όρο «Ρομά» που υιοθετήθηκε στην έρευνα.

Στα νοικοκυριά Ρομά συνέντευξη λήφθηκε μόνο από ένα άτομο ανά νοικοκυριό, στο οποίο υποβλήθηκε σειρά ερωτήσεων σχετικά με την κατάσταση κάθε μέλους του νοικοκυριού. Η έρευνα EU-MIDIS II συγκέντρωσε πληροφορίες από 7 947 νοικοκυριά Ρομά, με συνολικό αριθμό μελών 33 785. Ως εκ τούτου, ανάλογα με το είδος της ανάλυσης (επίπεδο ερωτηθέντων / επίπεδο νοικοκυριού), τα ευρήματα που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση βασίζονται είτε στις εμπειρίες των 7 947 ερωτηθέντων (ένος ανά νοικοκυριό) ή στις εμπειρίες 33 785 ατόμων (του συνόλου των μελών των νοικοκυριών των Ρομά). Ο αριθμός των ερωτηθέντων στους οποίους βασίζονται τα ευρήματα που παρουσιάζονται αναγράφεται κάτω από κάθε πίνακα και διάγραμμα.

Διενέργεια της συλλογής δεδομένων

Η επιτόπια έρευνα για την EU-MIDIS II ανατέθηκε στην Ipsos MORI, μια μεγάλη διεθνή εταιρία ερευνών που εδρεύει στο Ηνωμένο Βασίλειο, υπό την επίβλεψη υπαλλήλων του FRA, οι οποίοι παρακολουθούσαν τη συμμόρφωση προς τις αυστηρές διαδικασίες ελέγχου ποιότητας. Υπάλληλοι του FRA συμμετείχαν και στα σεμινάρια κατάρτισης των ερευνητών και στις δράσεις συλλογής δεδομένων ως παρατηρητές.

Η συλλογή δεδομένων για την EU-MIDIS II έγινε κυρίως με προσωπικές συνεντεύξεις και χρήση φορητών υπολογιστών (CAPI), στους οποίους οι ερευνητές είχαν περασμένο το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο. Η αρχική έκδοση του ερωτηματολογίου στα αγγλικά μεταφράστηκε στις 9 επίσημες γλώσσες των χωρών στις οποίες έγινε η έρευνα για τους Ρομά. Η μέση διάρκεια των συνεντεύξεων με τους συμμετέχοντες Ρομά ήταν 43 λεπτά.

Δειγματοληψία

Σκοπός της έρευνας EU-MIDIS II ήταν να συγκεντρώσει ένα πιθανό θεωρητικό δείγμα Ρομά σε καθένα από τα 9 κράτη μέλη της ΕΕ στα οποία ελήφθησαν συνεντεύξεις από Ρομά. Και στις 9 χώρες, η επιλογή των νοικοκυριών των Ρομά έγινε με χρήση τεχνικών τυχαίας δειγματοληψίας —δηλ. ελλείψει καταλόγων ατόμων ή διευθύνσεων, οι ερευνητές ακολούθησαν προκαθορισμένες εντολές να επικοινωνούν εντός τυχαία επιλεγμένων περιοχών με κάθε νιοστό νοικοκυριό. Γι' αυτό εφαρμόστηκε μια προσέγγιση πολυσταδιακής δειγματοληψίας κατά συστάδες, στο πλαίσιο της οποίας σε πρώτο στάδιο συγκεντρώθηκαν στοιχεία σχετικά με το μέγεθος του πληθυσμού στο χαμηλότερο δυνατόν περιφερειακό επίπεδο (π.χ. στοιχεία από απογραφές ή άλλες πηγές). Οι πληροφορίες αυτές χρησιμοποιήθηκαν για την εκπόνηση του πλαισίου δειγματοληψίας —έναν κατάλογο περιοχών δειγματοληψίας, οι οποίες είναι γνωστές και ως πρωτογενείς μονάδες δειγματοληψίας. Σε Ισπανία, Πορτογαλία και Ελλάδα, αξιοποιήθηκαν η εμπειρογνωμοσύνη των τοπικών ΜΚΟ για τους Ρομά και τα πλαίσια δειγματοληψίας της πιλοτικής έρευνας για τους Ρομά το 2011 για τον προσδιορισμό των πρωτογενών μονάδων δειγματοληψίας και των κατά τόπους συγκεντρώσεων των Ρομά. Οι πρωτογενείς μονάδες δειγματοληψίας επιλέχθηκαν βάσει πιθανοτήτων ανάλογων προς το μέγεθος του πληθυσμού-στόχου σε κάθε στρώμα. Η επιλογή των πρωτογενών μονάδων δειγματοληψίας στρωματοποιήθηκε περαιτέρω

κατά περιοχή και αστικότητα, ώστε να διασφαλιζόταν επαρκής κάλυψη των διαφόρων περιφερειών της χώρας, καθώς και των αγροτικών και των αστικών περιοχών. Για τη βέλτιστη αξιοποίηση των πόρων, σε κάποιες χώρες έγινε υπερδειγματοληψία από πρωτογενείς μονάδες δειγματοληψίας με υψηλή πυκνότητα/συγκέντρωση, οι δε περιοχές χαμηλής πυκνότητας αποκλείστηκαν από την έρευνα, καθώς η κάλυψή τους θα είχε πολύ υψηλό κόστος και μικρό αντίκτυπο στα συνολικά αποτελέσματα.

Στις 9 χώρες της έρευνας, οι διοικητικές μονάδες με πυκνότητα πληθυσμού Ρομά κάτω από συγκεκριμένο όριο, διαφορετικό για κάθε χώρα, αποκλείονταν από το πλαίσιο δειγματοληψίας – αν π.χ. η διοικητική μονάδα είχε λιγότερα νοικοκυριά Ρομά από δεδομένο αριθμό (από 15 στην Ουγγαρία έως 200 στην Ισπανία) ή αν η πυκνότητα των Ρομά ήταν μικρότερη από το συμφωνημένο όριο 5 %-10 % του συνολικού πληθυσμού της περιοχής, ανάλογα με τη χώρα). Τα όρια συμφωνήθηκαν με τον οργανισμό που διεξήγαγε την έρευνα πεδίου και ήταν συνάρτηση του συνολικού μεγέθους των πρωτογενών μονάδων δειγματοληψίας. Ο αποκλεισμός των περιοχών με την μικρότερη πυκνότητα Ρομά είχε ως αποτέλεσμα ελαφρά μείωση της κάλυψης του συνόλου των Ρομά που ζουν στα 9 κράτη μέλη της έρευνας, η οποία διαμορφώθηκε τελικά ανάμεσα στο 60 % και το 80 % των Ρομά στις χώρες της έρευνας. Για την αύξηση της αποτελεσματικότητας της δειγματοληψίας σε περιοχές στις οποίες οι Ρομά υπολογίστηκε ότι αντιστοιχούσαν σε λιγότερο από 25 % του πληθυσμού, εφαρμόστηκε προσαρμοστική δειγματοληψία κατά συστάδες σε Βουλγαρία, Ουγγαρία και Ρουμανία. Η προσαρμοστική δειγματοληψία κατά συστάδες επιτρέπει να ελέγχονται γειτονικές διευθύνσεις κοντά σε επιλέξιμο νοικοκυριό προκειμένου να εντοπιστούν άλλα επιλέξιμα νοικοκυριά⁴⁷. Ασχέτως της μεθόδου που εφαρμόστηκε για τη δειγματοληψία των νοικοκυριών, σε κάθε περίπτωση επιλέχθηκε με τυχαιοποιημένη μέθοδο ένας ερωτώμενος από κάθε νοικοκυριό.

Στάθμιση

Κατά την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας, έγινε στάθμιση των δεδομένων ώστε να αντικατοπτρίζονται οι πιθανότητες επιλογής και απόκρισης κάθε νοικοκυριού και ατόμου, βάσει του σχεδιασμού της πολυσταδιακής δειγματοληψίας. Η στάθμιση ήταν αναγκαία και για τη διόρθωση των αποτελεσμάτων ως προς τις άνισες πιθανότητες επιλογής, οι οποίες προκρίθηκαν ούτως ώστε να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα της συλλογής δεδομένων (υπερδειγματοληψία από περιοχές υψηλότερης πυκνότητας σε κάποιες χώρες). Η στάθμιση αντικατοπτρίζει επίσης τις διαφορές στο (εκτιμώμενο) μέγεθος του πληθυσμού Ρομά σε

κάθε χώρα. Δεδομένου ότι τα μεγέθη των δειγμάτων δεν είναι ανάλογα προς το μέγεθος του πληθυσμού Ρομά κάθε χώρας, οι χώρες με μεγαλύτερο πληθυσμό Ρομά λαμβάνουν αντίστοιχα μεγαλύτερη βαρύτητα. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να γίνει ο υπολογισμός των συγκεντρωτικών στατιστικών στοιχείων με συνδυασμό δεδομένων από διάφορες χώρες.

Μεγέθη δειγμάτων Ρομά

Τα μεγέθη των δειγμάτων Ρομά σε καθένα από τα 9 κράτη μέλη της έρευνας βασίζονται στον εκτιμώμενο αριθμό Ρομά που ζει σε κάθε χώρα. Συνολικά έγιναν 7 947 συνεντεύξεις με Ρομά στα 9 κράτη μέλη, ξεκινώντας από 508 συνεντεύξεις στην Ελλάδα και φθάνοντας στις 1 408 στη Ρουμανία, όπως φαίνεται στον **πίνακα 8**. Συνολικά έγιναν επαφές με 35 400 διευθύνσεις για να συγκεντρωθεί το δείγμα των 7 947 συνεντεύξεων, περιλαμβανομένων άκυρων και μη επιλέξιμων διευθύνσεων.

Πίνακας 8: Πλήθος ατόμων και νοικοκυριών Ρομά από τα οποία ελήφθησαν συνεντεύξεις για την EU-MIDIS II, ανά κράτος μέλος της ΕΕ

Κράτος μέλος ΕΕ	Νοικοκυριά / επιλεγμένοι ερωτηθέντες	Μέλη νοικοκυριών Ρομά
Βουλγαρία	1 078	4 278
Ελλάδα	508	2 719
Ισπανία	776	3 059
Κροατία	538	2 800
Ουγγαρία	1 171	4 941
Πορτογαλία	553	1 992
Ρουμανία	1 408	5 764
Σλοβακία	1 098	4 987
Τσεχική Δημοκρατία	817	3 245
Σύνολο (9 ΚΜ)	7 947	33 785

Συγκρισιμότητα μεταξύ διαφορετικών ερευνών

Μέχρι σήμερα, στοιχεία για τους Ρομά έχουν συλλέξει τρεις έρευνες του FRA – η EU-MIDIS I (2008), η έρευνα για τους Ρομά (2011) και η EU-MIDIS II (2016) – σε 6 κράτη μέλη της ΕΕ: Βουλγαρία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ρουμανία, Σλοβακία και Τσεχική Δημοκρατία. Πέραν αυτού, οι Ρομά σε Πορτογαλία και Ισπανία καλύφθηκαν τόσο στην έρευνα για τους Ρομά το 2011 όσο και στην EU-MIDIS II. Η έρευνα για τους Ρομά το 2011 δεν είχε καλύψει τους Ρομά στην Κροατία.

47 Για περιγραφή της μεθόδου, βλ. Verma Vijay (2014).

Η έρευνα EU-MIDIS I επικεντρωνόταν στις εμπειρίες των ερωτηθέντων όσον αφορά τη διακριτική μεταχείριση, στα θύματα εγκληματικών ενεργειών, στους αστυνομικούς ελέγχους και στην επίγνωση των δικαιωμάτων, ενώ στην έρευνα για τους Ρομά το 2011 και στην EU-MIDIS II οι ερωτήσεις κάλυπταν ένα ευρύτερο φάσμα και ποικίλα πεδία της καθημερινής ζωής των συμμετεχόντων. Συνεπώς, και οι τρεις έρευνες συνέλεξαν στοιχεία για θέματα διακρίσεων και επίγνωσης δικαιωμάτων, αλλά στοιχεία σχετικά με ζητήματα όπως η φτώχεια, το μορφωτικό επίπεδο και η στέγαση συλλέχθηκαν μόνο στην έρευνα για τους Ρομά το 2011 και στην EU-MIDIS II. Σε κάποιες περιπτώσεις έχει αλλάξει η διατύπωση ορισμένων ερωτήσεων από τη μία έρευνα στην άλλη, γεγονός που ενδέχεται να περιορίζει τη συγκρισιμότητα των αποτελεσμάτων.

Τόσο η EU-MIDIS I όσο και η έρευνα για τους Ρομά το 2011 και η EU-MIDIS II διεξήχθησαν με χρήση παρόμοιας μεθόδου, με πολυσταδιακή επιλογή των ερωτηθέντων. Για τη βελτιστοποίηση της δειγματοληπτικής προσέγγισης, στην EU-MIDIS II εξελίχθηκε περαιτέρω η μέθοδος που εφαρμόστηκε το 2011. Παρότι στις έρευνες εφαρμόστηκαν παρόμοιες μεθοδολογικές προσεγγίσεις, υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη σύγκριση των αποτελεσμάτων.

Στην έρευνα EU-MIDIS II βελτιώθηκαν περαιτέρω οι μέθοδοι δειγματοληψίας και στάθμισης που είχαν αναπτυχθεί για την έρευνα για τους Ρομά το 2011 – ως εκ τούτου, τα αποτελέσματα της EU-MIDIS II πρέπει να θεωρείται ότι αποτυπώνουν ακριβέστερα την κατάσταση και τις εμπειρίες των Ρομά στις χώρες που καλύπτονται από αμφότερες τις έρευνες. Οι Ρομά αποτελούν μία από τις λεγόμενες «δυσπρόσιτες» ομάδες για δειγματοληπτικές έρευνες, γεγονός που σημαίνει ότι η συγκέντρωση αντιπροσωπευτικού δείγματος είναι πιο δυσχερής σε σύγκριση με τις έρευνες του γενικού πληθυσμού. Η συγκρισιμότητα των δύο ερευνών επηρεάζεται από τα παρακάτω στοιχεία:

Τα στοιχεία της έρευνας EU-MIDIS II του 2016 αναπροσαρμόστηκαν ως προς τις άνισες πιθανότητες επιλογής και την πολυσταδιακή δειγματοληψία. Στάθμιση των αποτελεσμάτων της έρευνας το 2011 δεν έγινε (βλ. πληροφορίες για τη στάθμιση). Αυτό σημαίνει ότι, ακόμη κι αν το δείγμα σε μια χώρα είναι παρόμοιο, τα δεδομένα του 2016 δίνουν πολύ πιο ακριβή αποτελέσματα.

Γεωγραφική κάλυψη

Η γεωγραφική κάλυψη των περιφερειών επιπέδου NUTS 2⁴⁸ ήταν παρόμοια σε 7 από τις 8 χώρες στις οποίες συγκεντρώθηκαν δεδομένα για τους Ρομά τόσο

στην έρευνα EU-MIDIS II όσο και στην έρευνα για τους Ρομά το 2011. Μόνο στην Ελλάδα το δείγμα προερχόταν από περισσότερες γεωγραφικές περιοχές στην έρευνα για τους Ρομά το 2011 σε σύγκριση με την EU-MIDIS II.

Διαφορές των δειγμάτων

Όταν γίνεται σύγκριση των κατανομών των δειγμάτων του 2011 και του 2016, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι τα αποτελέσματα της έρευνας του 2016 βασίζονται πάντα σε σταθμισμένο δείγμα, κάτι που δεν ισχύει στην έρευνα του 2011.

Στην έρευνα του 2016, το δείγμα σε όλες τις χώρες εμφανίζει υψηλότερο ποσοστό μικρότερων νοικοκυριών (με 1 ή 2 μέλη), σε σύγκριση με το 2011. Αυτό σχετίζεται επίσης με τον μικρότερο αριθμό παιδιών (ηλικίας 0-15 ετών) τα οποία ζουν στο νοικοκυριό στην έρευνα του 2016, αλλά και με τον μεγαλύτερο μέσο όρο ηλικίας. Σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, πάντως, τα νοικοκυριά των Ρομά που συμμετείχαν στην EU-MIDIS II ήταν κατά μέσο όρο νεότερης ηλικίας, με περισσότερα παιδιά και λιγότερα μονοπρόσωπα νοικοκυριά. Η μεταβολή στη δομή των νοικοκυριών μεταξύ των δύο ερευνών φανερώνει μια γενικότερη δημογραφική μεταβολή του πληθυσμού των Ρομά προς μικρότερα νοικοκυριά και ταυτόχρονα στηρίζει την παραδοχή ότι βελτιώθηκε η μέθοδος, η οποία το 2016 καλύπτει πλέον έναν πιο διαφοροποιημένο πληθυσμό. Η κατανομή των ερωτηθέντων ανά φύλο είναι παρόμοια στις 8 χώρες που καλύφθηκαν από αμφότερες τις έρευνες.

Σφάλμα δειγματοληψίας

Όλες οι δειγματοληπτικές έρευνες επηρεάζονται από σφάλματα δειγματοληψίας, δεδομένου ότι λαμβάνονται συνεντεύξεις από μικρό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού. Ως εκ τούτου, όλα τα αποτελέσματα παρουσιάζονται ως σημειακές εκτιμήσεις υποκείμενες σε στατιστικές διακυμάνσεις. Οι μικροδιαφορές λίγων εκατοστιαίων μονάδων μεταξύ ομάδων ερωτηθέντων πρέπει να ερμηνεύονται εντός των ορίων της στατιστικής διακύμανσης και μόνον οι σημαντικότερες διαφορές μεταξύ ομάδων πληθυσμών πρέπει να θεωρείται ότι αποτυπώνουν πραγματικές διαφορές.

48 Ο όρος NUTS σημαίνει «Ονοματολογία των στατιστικών εδαφικών μονάδων». Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ταξινόμηση, βλ. την [ιστοσελίδα](#) της Eurostat.

Παραπομπές

Eurostat (2016), *Eurostat Statistics Explained – Europe 2020 indicators – education*.

FRA (Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης) (2009), *EU-MIDIS – Main Results Report*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

FRA (2012), *Η κατάσταση των Ρομά σε 11 κράτη μέλη της ΕΕ – Τα αποτελέσματα των ερευνών με μια ματιά*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

FRA (2014), *Roma survey – Data in focus: Discrimination against and living conditions of Roma women in 11 EU Member States*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

FRA (2016), *Measuring Roma inclusion strategies – a fundamental rights based approach to indicators*, Έγγραφο εργασίας UNECE 20.

Fundación Secretariado Gitano (επιμ.) (2009), *Health and the Roma community: Analysis of the situation in Europe. Bulgaria, Czech Republic, Greece, Portugal, Romania, Slovakia, Spain*, Cuadernos Técnicos Nº 97, Μαδρίτη, 2009.

UNESCO (2010), *EFA Global Monitoring Report 2010, Reaching the marginalized*, Παρίσι.

Verma Vijay (2014), *Sampling Elusive Populations: Applications to Studies of Child Labour*, Γενεύη: Διεθνές Γραφείο Εργασίας.

Willis, Gordon B. (2005), *Cognitive interviewing. A tool for improving questionnaire design*, Λονδίνο, Sage, σ. 3.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010), *Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού: ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο για κοινωνική και εδαφική συνοχή*, COM(2010) 758 τελικό, Βρυξέλλες, 16 Δεκεμβρίου 2010.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015), *Special Eurobarometer 437 «Discrimination in the EU in 2015»*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016), Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, *Έναρξη διαβούλευσης για τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων*, COM(2016) 127 final, Στρασβούργο, 8 Μαρτίου 2016.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή / EACEA / Eurydice (2015), *The Structure of the European Education Systems 2015/16: Schematic Diagrams. Eurydice Facts and Figures*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Υπηρεσία Εκδόσεων).

Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο (2016), *Πρωτοβουλίες πολιτικής της ΕΕ και η χρηματοδοτική στήριξη της για την ένταξη των Ρομά: πραγματοποιήθηκε σημαντική πρόοδος την τελευταία δεκαετία, αλλά απαιτούνται περαιτέρω επιτόπιες προσπάθειες*, Ειδική έκθεση, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων.

Παγκόσμια Τράπεζα (2012), *Towards an equal start: Closing the early learning gap for Roma children in Eastern Europe*.

Συμβούλιο της Ευρώπης (2012), *«Estimates and official numbers of Roma in Europe»*, επικαιροποιήθηκε στις 2 Ιουλίου 2012.

ΠΩΣ ΘΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕ

Δωρεάν εκδόσεις:

- ένα αντίτυπο:
από το EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).
- περισσότερα από ένα αντίτυπα ή αφίσες/χάρτες:
από τις αντιπροσωπείες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (http://ec.europa.eu/represent_el.htm),
από τα γραφεία εκπροσώπησης στις εκτός ΕΕ χώρες (http://eeas.europa.eu/delegations/index_el.htm),
επικοινωνώντας με την υπηρεσία Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_el.htm) ή
καλώντας τον αριθμό 00 800 6 7 8 9 10 11 (δωρεάν τηλεφωνικός αριθμός από όλη την Ένωση) (*).

(*). Οι πληροφορίες παρέχονται δωρεάν, και οι κλήσεις είναι γενικώς δωρεάν (ενδέχεται όμως κάποιες κλήσεις που πραγματοποιούνται μέσω ορισμένων τηλεπικοινωνιακών φορέων ή από τηλεφωνικούς θαλάμους ή ξενοδοχεία να χρεώνονται).

Εκδόσεις επί πληρωμή:

- από το EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Με το 80 % των Ρομά που συμμετείχαν στην έρευνα να ζουν κάτω από το όριο κινδύνου φτώχειας στη χώρα τους, έναν στους τρεις Ρομά να ζει σε νοικοκυριό χωρίς τρεχούμενο νερό, ένα στα τρία παιδιά Ρομά να ζει σε νοικοκυριό όπου κάποιος πήγε για ύπνο νηστικός τουλάχιστον μία φορά τον περασμένο μήνα και τα παιδιά Ρομά να υστερούν έναντι των μη Ρομά συνομηλίκων τους στην εκπαίδευση, η παρούσα έκθεση αναδεικνύει μια ανησυχητική πλην όμως αναπόδραστη πραγματικότητα: η μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνεχίζει να αντιμετωπίζει διακρίσεις και άνιση πρόσβαση σε διάφορες βασικές υπηρεσίες.

Η παρούσα έκθεση δεν επισημαίνει απλώς τα συνεχιζόμενα εμπόδια στην απασχόληση, την εκπαίδευση, τη στέγαση και τις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, αλλά επιπλέον αποκαλύπτει ότι 4 στους 10 ερωτηθέντες Ρομά αισθάνθηκαν ότι υπέστησαν διακριτική μεταχείριση τουλάχιστον μία φορά την τελευταία πενταετία –ωστόσο, ελάχιστοι κατήγγειλαν το περιστατικό. Η παρούσα έκθεση, αν και αποτυπώνει μια ζοφερή πραγματικότητα, προσφέρει ζωτικής σημασίας πληροφορίες, πολύτιμες για τους αρμόδιους για τη χάραξη πολιτικών, οι οποίοι δεσμεύονται να διασφαλίζουν την ίση μεταχείριση των Ρομά όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματά τους.

Η έκθεση βασίζεται σε έρευνα με την οποία συλλέχθηκαν πληροφορίες για σχεδόν 34 000 μέλη νοικοκυριών Ρομά σε 9 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) με βάση σχεδόν 8 000 προσωπικές συνεντεύξεις με τους Ρομά. Παρουσιάζει επιλεγμένα πορίσματα της δεύτερης έρευνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις (EU-MIDIS II) του FRA, στην οποία συμμετείχαν περίπου 26 000 άτομα που προέρχονται από περιβάλλοντα μεταναστών ή εθνοτικές μειονότητες και ζουν στην ΕΕ. Η έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό έργο του Οργανισμού, ο οποίος έχει δεσμευτεί να συλλέγει και να δημοσιοποιεί στοιχεία σχετικά με ομάδες οι οποίες δεν καλύπτονται από έρευνες στον γενικό πληθυσμό. Πρόκειται για την τρίτη έρευνα του Οργανισμού με έμφαση στους Ρομά.